

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITERAS
PEDAGOGIKOS PSICHOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Jelena Šukštul

**NEFORMALIOJO MOKYMO(SI) ĮTAKA TAUTINIŲ
MAŽUMŲ SUAUGUSIŲJŲ INTEGRACIJAI Į DARBO
RINKĄ**

Magistro darbas

Vadovė: doc.dr. Aldona Mazolevskienė

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS	4
I. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO SVARBA BESIMOKANČIOJE VISUOMENĖJE.....	8
1.1. Neformaliojo švietimo įtaka mokymosi visą gyvenimą plėtrai.....	8
1.2. Neformaliojo švietimo specifika Lietuvoje mokymosi visą gyvenimą kontekste.....	15
1.3. Tautinių mažumų suaugusiųjų neformaliojo mokymo(si) svarba jų socializacijai visuomenėje.....	21
1.4. Valstybės parama tautinių mažumų suaugusiųjų integracijai į visuomenę.....	27
1.5. Suaugusiųjų neformaliojo švietimo patirtis Europos valstybėse.....	30
2. NEFORMALIOJO MOKYMO(SI) ĮTAKOS TAUTINIŲ MAŽUMŲ SUAUGUSIŲJŲ INTEGRACIJAI Į DARBO RINKĄ TYRIMAS	40
2.1. Tyrimo metodologija	40
2.1.1. Tyrimo metodai	40
2.1.2. Tyrimo eigos etapai	41
2.1.3. Tyrimo instrumentas.....	41
2.1.4. Tiriamųjų imtis	42
2.2. Tautinių mažumų suaugusiųjų požiūris į neformalųjį mokymąsi	47
2.3. Tautinių mažumų suaugusiųjų mokymosi motyvacija neformaliose švietimo įstaigose	52
2.3.1. Tautinių mažumų suaugusiųjų mokymosi trukdžiai.....	58
2.4. Neformaliojo mokymo(si) įtaka tautinių mažumų suaugusiųjų integracijai į darbo rinką..	59
IŠVADOS	64
REKOMENDACIJOS	66
LITERATŪRA	67
SUMMARY	73
PRIEDAS	74

ĮVADAS

Besivystanti visuomenė nuolat kelia naujus ir kintančius reikalavimus savo piliečių žinioms ir gebėjimams, kad jie galėtų susirasti darbą ir išlikti jame, todėl sėkmingas žmogaus integravimasis į darbo rinką neįsivaizduojamas be atitinkamo išsilavinimo įgijimo bei nuolatinio mokymo(si). Globalių pasaulio pokyčių įtaką švietimui ir mokymuisi privertė visas išivysčiusias Europos šalis, tame tarpe ir Lietuvą, susidomėti suaugusiųjų mokymusi visą gyvenimą bei neformaliojo mokymosi svarba. Neformalųjį suaugusiųjų švietimą tyrinėję užsienio mokslininkai P. H. Coombs (1974, 1985), M. Knowles (1970, 1997), T. Husen (1974), F. Boucher (1998), J. Field (2002), savo veikaluose akcentavo suaugusiųjų dalyvavimo neformaliajame švietime galimybes. K. Illeris (2003) tyrinėjo suaugusiųjų mokymosi motyvaciją, P. Jarvis (1997, 2001) savo darbuose analizavo neformalųjį švietimą skleidžiančių institucijų veiklą ir suaugusiųjų švietimo svarbą, didinant įsidarbinimo galimybes (2003), tuo tarpu Z. Jelenc (1994) pabrėžė savanoriškų asociacijų vaidmenį suaugusiųjų švietimui. D. Beckett ir P. Hager (2002) savo publikacijose mokymąsi darbovietėje apibūdino kaip neformalųjį mokymąsi.

Lietuvoje, jai tapus Europos Sąjungos nare bei bendros informacinės, technologinės ir kultūrinės erdvės dalimi, vyksta spartūs švietimo sistemos pasikeitimai. Mūsų šalyje dėl spartaus technologijų vystymosi ir visuomenės kaitos mokymasis ir ugdymas vis labiau kreipiamas į visuomenės reikmes, darbo rinką ir besimokančiųjų pasirengimą prisitaikyti prie nuolat kintančių darbo sąlygų, siekiant vis didesnio visuomeninio aktyvumo, kad kiekvieno piliečio gyvenimas būtų prasmingas. 2001 metais patvirtinus „Mokymosi visą gyvenimą strategiją“ Lietuvoje, prasidėjo aktyvus domėjimasis suaugusiųjų švietimo problemomis. Į mokslinę veiklą įsijungė suaugusiųjų švietimo teoretikai bei tyrėjai. Tarp jų M. Teresevičienė (2001, 2003, 2006), D. Beresnevičienė (2000, 2002), I. Žemaitaitytė (2001, 2003, 2007), G. Linkaitytė (2003, 2004), V. Zuzevičiūtė (2003, 2006), M. Gedvilienė (2006), E. Trečiokienė (2003), R. Laužackas (2003, 2005), B. Anužienė (2006), L. Žilinskaitė (2007). Parengta nemažai mokslinių straipsnių: E. Normantas (2000), M. Barkauskaitė (2001, 2006), R. Ališauskas (2001), A. M. Juozaitis (2005) ir kt., skirtų suaugusiųjų švietimui. Šiuose darbuose tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu nagrinėjamas suaugusiųjų nuolatinio mokymosi vaidmuo, suaugusiųjų mokymosi motyvacija, tęstinis profesinis suaugusiųjų švietimas, švietimo institucijų veikla. Įdomų pastebėti, kad minėtuose straipsniuose neformaliojo suaugusiųjų švietimo klausimai tiesiogiai nenagrinėjami. Mokslinių leidinių analizė parodė, kad darbų, skirtų neformaliajam suaugusiųjų švietimui, yra labai mažai.

Nemažiau svarbu, kad Lietuvoje yra atlikti tyrimai „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą“ (2005); „Suaugusiųjų švietimas ir tęstinis mokymas“ (2005), „Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse“ (2006), „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė“ (2007). Visuose tyrimuose pastebėtos tos pačios pagrindinės problemos: dėmesys neformaliajam suaugusiųjų švietimui – nepakankamas, suaugusiųjų švietimo idėjos dažniausia deklaruojamos, bet neįgyvendinamos.

Kita vertus, daugelis mokslininkų, kurie domėjosi suaugusiųjų mokymosi problemomis, savo veikaluose ir tyrimuose neskiria išskirtinio dėmesio tautinių mažumų atstovams. Tačiau tame sraute mokslinių darbų yra tik nedidelis jų skaičius, kuriuose iš dalies nagrinėjamos tautinių mažumų atstovų švietimo problemos. Tautinių mažumų švietimo poreikius ir visuomenės interesus savo veikaluose atskleidžia T. Gugynas (2001), J. Lakis (1996), I. Lempertas (1993), romų švietimo bei integracijos problemas nagrinėjo V. Leonavičius (2002). Sociologė N. Kasatkina (1996) tyrinėjo rusų tautinės mažumos švietimo aspektus, taip pat kartu su T. Leončiku (2003) pateikė sociologinio tyrimo modelio aprašą, kuriame atskleidžiamos kitos tautinių mažumų švietimo problemos. N. Saugėnienė (2003) Lietuvos tautinių mažumų švietimą nagrinėjo multikultūriškumo vertybiniame kontekste.

Darbo aktualumas ir naujumas.

Kuriantis informacinei visuomenei, vykstant ekonomikos globalizacijai, spartėjant mokslo bei technologijų pažangai, kiekvienam asmeniui ypač svarbu išplėtoti socialinius, komunikacinius, problemų sprendimo, veiklos bei kitus bendruosius gebėjimus ir kartu išsiugdyti svarbiausius įgūdžius, būtinus norint sėkmingai konkuruoti šiuolaikinėje darbo rinkoje. Šiandien daug kalbama apie būtinybę nuolat mokytis, tobulinti turimas žinias bei kompetencijas, vis labiau akcentuojamas žmogaus gebėjimas pačiam valdyti savo karjerą ir gyvenimą apskritai. Besikeičiančioje visuomenėje neformalusis suaugusiųjų švietimas tampa vis labiau paplitusia suaugusiųjų švietimo forma, padedančia asmeniui plėtoti savo kultūrinius interesus, ugdyti gebėjimus, įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių, tobulinti turimą kvalifikaciją ir tapti aktyviu demokratinės visuomenės piliečiu. Todėl svarbu kuo daugiau dėmesio skirti tautinių mažumų atstovų neformaliajam mokymuisi, nes nuo jo priklauso jų sugebėjimas sėkmingai socializuotis visuomenėje bei integruotis į darbo rinką. Juolab, kad nemažos dalies tautinių mažumų suaugusiųjų turimos žinios, įgūdžiai bei kvalifikacija neatitinka šiuolaikinės darbo rinkos reikalavimų.

Tyrimo problema

Tautinių mažumų suaugusiųjų nuolatinio mokymo(si) motyvacijos stygius neužtikrina tinkamo išsilavinimo, kuris garantuotu žymiai sėkmingesnę jų integraciją į darbo rinką.

Tyrimo objektas

Tautinių mažumų suaugusiųjų neformaliojo mokymo(si) interesų bei galimybių įtaka integracijai į darbo rinką.

Tyrimo tikslas

Išsiaiškinti tautinių mažumų suaugusiųjų mokymo(si) motyvaciją, galimybes bei interesų plotmę integruojantis į darbo rinką.

Tyrimo uždaviniai

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą, švietimo dokumentus, projektinę medžiagą, atskleidžiančius neformaliojo suaugusiųjų mokymo(si) sampratą bei jo svarbą tautinių mažumų atstovų integracijai visuomenėje ypatumus.
2. Išsiaiškinti tautinių mažumų suaugusiųjų mokymosi motyvaciją ir trukdžius neformalaus švietimo įstaigose.
3. Ištirti tautinių mažumų suaugusiųjų mokymo(si) galimybes bei interesų plotmę jų integracijai į darbo rinką.
4. Remiantis tyrimo medžiaga parengti išvadas apie tautinių mažumų suaugusiųjų neformalųjį mokymą(si) bei pateikti rekomendacijas.

Tyrimo metodai

Duomenų rinkimo metodai:

- Teoriniai: Lietuvos Respublikos švietimo dokumentų, UNESCO bei Europos Sąjungos švietimo dokumentų ir aktualios mokslinės literatūros analizavimas bei apibendrinimas;
- Diagnostiniai: kiekybinis tyrimas – anketine apklausa;

Analizės metodai:

- lyginamoji analizė: Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono suaugusiųjų tautinių mažumų neformaliojo mokymo(si) interesų sritis ir galimybės pritaikyti juos integruojantis į darbo rinką lyginamoji analizė;
- statistinė analizė: statistinis aprašomasis, skaičiuojami absoliutiniai ir procentiniai dažniai, duomenys apdoroti kompiuterine SPSS programa (Statistical Package for the Social Sciences) 12.0 for Windows.

Darbo teorinis ir praktinis reikšmingumas

Darbas svarbus ne tik teoriniu, bet ir praktiniu lygmeniu, nes darbe remiamasi anketinės apklausos rezultatais, kurie geriausiai atspindi praktikoje egzistuojančias problemas. Magistriniame darbe, atsižvelgiant į užsienio ir lietuvių mokslininkų patirtį, nagrinėjama neformaliojo mokymo(si) svarba šiuolaikiniame gyvenime, aptariamos pagrindinės tautinių mažumų socializacijos problemos bei pabrėžiama naujų gebėjimų ir žinių svarba tautinių mažumų suaugusiųjų integracijai į darbo

rinką. Remiantis atliktu tyrimu ir analize galima vertinti neformaliojo mokymo reikšmę tautinių mažumų atstovų įsidarbinimui, taip pat teikti rekomendacijos atsakingiems už švietimo politikos įgyvendinimą asmenims, kurie galėtų padėti išspręsti Vilniaus mieste ir Vilniaus rajone egzistuojančius tautinių mažumų neformaliojo mokymo(si) keblius klausimus. Juolab Lietuvoje pasigendama tyrimų, kurie nagrinėtų nuolatinio tautinių mažumų suaugusiųjų neformaliojo mokymo(si) svarbą, naujų žinių bei įgūdžių reikšmę jų integracijai į darbo rinką.

Darbo struktūra ir apimtis

Magistrinį darbą sudaro: įvadas, teorinė dalis, tyrimas, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka anglų kalba ir 1 priedas. Darbe pateikta 6 lentelės ir 22 paveikslai. Bendra darbo apimtis – 78 puslapiai.

Raktiniai žodžiai: mokymasis visą gyvenimą, neformalus suaugusiųjų švietimas, tautinės mažumos, socializacija, integracija, darbo rinką.

I. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO SVARBA BESIMOKANČIOJE VISUOMENĖJE

1.1. Neformaliojo švietimo įtaka mokymosi visą gyvenimą plėtrai

Išsivysčiusios šalys vis daugiau dėmesio skiria žmonių mokymui ir mokymuisi. Dar prieš keletą dešimtmečių moderniomis laikytos nuolatinio švietimo ir nuolatinio mokymosi idėjos tapo realybe. Žinių visuomenės reikalavimai keičia švietimo sistemos tradicinę sampratą bei skatina keisti mokymosi metodus. M. Fullano (1998) įsitikinimu, „mokymosi visuomenės plėtra yra visos visuomenės siekis ne tik dėl to, kad švietimo sistema negali viena to aprėpti, bet ir dėl to, kad kalbame apie mokymosi visuomenę, o ne tik mokymosi mokyklų sistemą“ (24, p. 180). Žinoma, mokymosi visą gyvenimą sąvoka nėra naujas dalykas, nes žmonės mokosi iš savo gyvenimo nuo pat žmonijos istorijos pradžios. Vis dėlto pastaruoju metu viena svarbiausia švietimo diskusijų tema tapo mokymasis, nes visi suprantame, kad kasdienis mokymasis vyksta darbovietėje, namuose, grupėmis ir individualiai, o ne tik formalaus ugdymo vietose. Dar 1968 metais P. H. Coombs, tuo metu UNESCO instituto direktorius tarptautiniam švietimui, pabrėžė ribotas formaliojo švietimo galimybes ir paskatino diskusijas apie kitų institucijų, esančių už mokyklinės sistemos ribų, vaidmenį: „Visada keistai ir dirbtinai atrodė pasakymas, kad tik tas, kuris ėjo į mokyklą, yra išsilavinęs, o tas, kuris nėjo, ne. Ar tas, kuris nori mokytis, būtinai turi eiti į tradicinę mokyklos klasę ir mokytis su mokytoju ir prie lentos? Mūsų sveikas protas ir patirtis sako, kad tai absurdiškas supratimas. Vis dėlto, šiuo supratimu remiasi švietimo politika ir praktika beveik visose šalyse“ (58).

Praėjo laikai, kai tradiciškai sutapatindami mokymą/si su mokymusi klasėje ir iš knygų, kai mokymosi samprata buvo apribojama iki formaliojo švietimo. Mūsų dienų realija yra tokia, kad šalia pagrindinių švietimo ir mokymo sistemų vis dažniau vyksta neformalusis mokymas, todėl neformalusis ir savaiminis mokymasis negali būti atskirti nuo formaliojo mokymosi, jie vienas kitą papildo ir visos švietimo sistemos dalys turi būti reikšmingos konkrečiam besimokančiajam. Jeigu prieš trisdešimt metų suaugusiųjų švietimo sąvoka buvo tvirtai siejama su sąvokomis permanentinis ugdymas, švietimas visą gyvenimą ir grįžtamasis mokymasis, šiandienos sąvokų žodynas atrodo truputį kitaip. Dėl visuomenėje vykstančių ekonominių ir socialinių pokyčių dabar privalomi žodžiai yra mokymasis visą gyvenimą besimokanti organizacija ir besimokanti visuomenė.

Kita vertus, nuolat besikeičiantys ekonominiai ir socialiniai pokyčiai kelia vis naujus reikalavimus švietimo sistemai, nes nuolatinis mokymasis įsidarbinimo kontekste yra būtina sąlyga daugelyje sričių išlikti darbo rinkoje. Globali industrinės visuomenės transformacija į žinių visuomenę ir ekonomiką, sparti Lietuvos integracija į Vakarų demokratijos pasaulį bei stojimas į

Europos Sąjungą skatina naują požiūrį į švietimą. Kartu su Europa Lietuva eina link žiniomis grindžiamos visuomenės, kur aukščiausios kokybės prekė yra naujausia informacija, žinios ir profesiniai įgūdžiai. Šalies prezidento V. Adamkaus įsitikinimu (2003), „švietimas – tai būdas, kurio naudodamasi visuomenė gali tobulinti savo gyvenimą, kartu, tai yra raktas į Europos ateitį“ (1, p. 6).

Akivaizdu, kad šiandien mokymasis nebegali būti vien vaikystės ir jaunystės užsiėmimas. Būtinybė mokytis visą žmogaus gyvenimą yra sąlyga prisitaikyti prie besikeičiančios ekonominės, socialinės ir kultūrinės aplinkos. Mokslininkų M. Teresevičienės, G. Gedvilienės ir V. Zuzevičiūtės (2006) įsitikinimu „šiandien žinių visuomenė, pasižymi sparčiai kintančiu mokslu ir technologijomis grindžiamu ūkiu, dėl kaitos žmonėms iškyla būtinybė įgyti žinių ir mokėjimų, padedančių plėtoti kultūrinius savo interesus, ugdyti gebėjimus, įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių, tobulinti kvalifikaciją“ (77, p. 61).

Dėl šių priežasčių, per pastaruosius dešimtmečius mokymasis visą gyvenimą tapo politinių diskusijų tema ir neabejotinai užėmė esminę vietą tarptautinėje švietimo politikoje, ypač išsivysčiusiose šalyse buvo plačiai pripažinta jo reikšmė visuomenės socialinei ir ekonominei raidai. Pagal Europos Sąjungos šalių narių ir Europos Komisijos apibūdinimą, „mokymasis visą gyvenimą yra tikslinga mokymosi veikla, nepriklausomai formali ar neformali, kurios nuolat imamasi siekiant pagilinti žinias, gebėjimus ir kompetencijas“ (56, p. 9).

Nuolatinio mokymosi ir nuolatinio švietimo idėjos deklaruotos daugelyje konferencijose ir dokumentuose. Vienas iš jų yra Europos Komisijos priimtas Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001), kuriame suformuluota mokymosi visą gyvenimą sistemos plėtros strategija Europos Sąjungos šalims, pabrėžianti žinių visuomenės radimąsi, mokymąsi dėl karjeros ir pilietiškumo. Memorandume skelbiama nuostata, kad sėkmingas perėjimas prie žinių visuomenės turi būti lydimas perėjimu prie mokymosi visą gyvenimą: „Europa eina žiniomis grindžiamos visuomenės ir ūkio link. Labiau nei bet kada naujausios informacijos ir žinių prieinamumas, motyvacija ir įgūdžiai protingai naudotis šiais ištekliais savo ir visos visuomenės vardu tampa veiksniais, didinančiais Europos kompetenciją, žmonių darbingumą ir pritaikomumą. (49, p. 10). Kartu pabrėžiama, kad europiečiai gyvena sudėtingame socialiniame ir politiniame pasaulyje, labiau nei bet kada jie privalo planuoti savo gyvenimą. Iš jų tikimasi aktyvios visuomeninės veiklos, jie privalo mokytis gyventi kultūrinės, etninės ir kalbinės įvairovės sąlygomis. Švietimas plačiąja prasme yra svarbiausias dalykas, mokantis ir suprantant, kaip priimti šiuos iššūkius“ (49, p. 47). Akivaizdu, kad šie du šiuolaikinių socialinių ir ekonominių pokyčių bruožai tarpusavy susiję, jie nurodo du vienodai reikšmingus mokymosi visą gyvenimą tikslus: skatinti aktyvų pilietiškumą ir didinti galimybę įsidarbinti. T. Tamošiūno; G. Linkaitytės (2004) požiūriu „aktyvus pilietiškumas

atskleidžia, kaip žmonės dalyvauja visose visuomeninio ir ekonominio gyvenimo srityse, kaip jie išnaudoja pasitaikančias progas ir išvengia pavojų, kiek jaučiasi visuomenės nariai. Antra vertus, dažniausiai daugeliui žmonių apmokamas darbas garantuoja jų nepriklausomybę, savigarbą ir gerovę, o tai yra svarbiausias žmonių gyvenimo kokybės veiksnys“ (72, p. 5–9). Nemažiau svarbu, kad galimybė dirbti, gebėjimas išsaugoti darbo vietą yra ne tik pagrindinis aktyvaus pilietiškumo rodiklis, bet ir lemiamą sąlyga, siekiant visiško užimtumo, stiprinant Europos konkurencingumą ir gerovę rinkos visuomenėje. Tuo tarpu P. Jarvio (2003) nuomone „mokymasis visą gyvenimą yra įsidarbinimo galimybių didinimas, aktyvaus pilietiškumo skatinimas, socialinė įtrauktis ir asmenybės tobulėjimas“ (30, p. 18).

Kita vertus, ir galimybė dirbti, ir aktyvus pilietiškumas priklauso nuo žmogaus turimų atitinkamų naujausių žinių ir įgūdžių, reikalingų dalyvaujant ekonominiame bei visuomeniniame gyvenime. Tai reiškia, kad visuomenės ekonominiu pagrindu turi tapti aukščiausios kokybės prekė – naujausios žinios ir įgūdžiai, o siekiant tokios idealios visuomenės, reikia įtvirtinti mokymosi visą gyvenimą nuostatą. Dėl šių priežasčių „Mokymosi visą gyvenimą memorandumo“ aptarimas suteikė naują stimulą peržvelgti visą švietimo sistemą, pergaltoti esamą padėtį, kryptis ir uždavinius. Tai padaryti yra būtina, kadangi Lietuvos mokymosi visą gyvenimą rodikliai yra vieni prasčiausių Europos Sąjungoje: 2005 m. tęstiniame mokyme Lietuvoje dalyvavo beveik dvigubai mažesnė suaugusiųjų dalis nei ES. Suaugusiųjų dalyvavimas visose – formaliojo, neformaliojo – švietimo formose ir net savišvietos lygis yra žemas, tačiau prasčiausiai dalyvaujama neformaliajame mokyme. Europos Sąjungos statistikos biuro (Eurostat) duomenimis, Lietuvoje žemesnės kvalifikacijos asmenys dalyvauja tęstiniame mokyme kelis kartus rečiau nei turintys aukštesnę kvalifikaciją ir tai yra nerimą keliantis ženklas ūkio sektoriams, kurie stipriau priklauso nuo darbininkiškų profesijų darbuotojų. Darbininkų rengimas ir perkvalifikavimas yra silpniausia suaugusiųjų švietimo grandis (51).

Mokymosi visą gyvenimą būtinybę diktuoja neišvengiamos globalizacijos, darbo pasaulio, informacinių technologijų plėtros, kadangi žinios nuolat keičiasi, atsiranda poreikis nuolat mokytis. B. Bitino (2000) nuomone: „XXI a. visuomenė vadinama informacine. Šių dienų pasaulyje formuojasi galingi informacijos srautai, kurie tampa žmonių mases valdančia jėga. Šių srautų visuotinumai ir prieinamumas keičia ne tik bendrojo, bet ir profesinio ugdymo paskirtį bei pobūdį. Pagrindiniai išsilavinimo rodikliai siejami ne su enciklopedinėmis žiniomis, o su individo gebėjimu suvokti ir apsispręsti, kokia informacija jam reikalinga konkrečiai problemai spręsti. Šiomis sąlygomis ugdymas įgyja permanentinį, mokymosi visą gyvenimą pobūdį. Netenka prasmės samprata apie „žinias visam gyvenimui“, nė vienas individas negali teigti, kad jis įgijo reikiamą išsilavinimą“ (6, p. 107). Akivaizdu, kad dėl nuolatinės kaitos žmogui būtina įgyti vis naujų žinių ir

mokėjimų naujose srityse, neįmanoma vieną kartą įgyti išsilavinimą, kuris garantuotų sėkmingą profesinę veiklą bei didintų įsidarbinimo galimybes. Gyvenimas greitai kinta, atsiranda naujos profesijos, o senos modifikuojasi. Besimokanti visuomenė ir spartūs technologiniai pokyčiai yra neatsiejami, nes tik mokydami žmonės turi galimybių įgyti naujų kompetencijų ir gali sėkmingai integruotis į visuomenę. Tuos pačius samprotavimus galima rasti ir P. Jarvio (1997) darbuose: „Žinios, kurias žmonės įgyja, nebėra tikros ir galiojančios visiems laikams, jos tampa vertingos tiek, kiek padeda gyventi sparčiai kintančioje visuomenėje“ (28, p. 23). Taip pat M. Teresevičienės, G. Gedvilienės, V. Zuzevičiūtės (2006) veikaluose pabrėžtina, kad: „žmogaus mokymasis tampa nuolat besitęsiančiu procesu – mokymusi visą gyvenimą, nes tik nuolat mokydami suaugusysis jaus pasitenkinimą, įgis pasitikėjimo savo jėgomis, augs kaip asmenybė ir padės formuotis „besimokančiai visuomenei“, kurios kaita yra visuotinė ir pasireiškia mokslinių ir technologinių pokyčių skatinamais didėjančiais reikalavimais kompetencijoms, taip pat gausėjančių mokymosi galimybių pasiūla“ (77, p. 62).

Galima pagrįstai teigti, kad besimokančios visuomenės kūrimas – tai atsakas į šiuolaikinio pasaulio pokyčius, pasireiškiančius socialiniame, ekonominiame ir politiniame lygmenyse. Europos Komisijos Švietimo ir kultūros generalinės direktorės O. Quintin įsitikinimu „akivaizdu, kad mes atėjome į žinių amžių, naujosios technologijos keičia mūsų darbo ir mokymosi pobūdį. Pagrindinė gerovės kūrimo priemonė yra nebe raumenys, o smegenys. Globalioje ekonomikoje mūsų darbo rezultatai priklauso nuo žinių ir kompetencijos labiau nei bet kada. Bet kuriuo atveju prasti rezultatai vienoje šalyje gali susilpninti ir kitų šalių padėtį, todėl reikia rasti bendras silpnąsias sritis ir jas stiprinti“ (27). Panašių samprotavimų galima rasti ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir nuotolinio mokymosi eksperto E. Normanto (2000) darbuose, kuriuose teigiama, kad: „išsivysčiusios šalys paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais įžengė į žinių visuomenės kūrimo etapą“ (53, p. 26). Dėl šių priežasčių būtina didinti mokymosi poreikį ir plėsti mokymosi pasiūlą. Svarbu, kad žinių visuomenės poreikius žmonės gali tenkinti ne tik formaliu būdu, bet ir per neformalųjį švietimą, padedantį įgyti įgūdžių, reikalingų prisitaikant prie įvairių gyvenimo situacijų. Todėl besimokančios visuomenės kūrimui ypač aktualus neformalusis suaugusiųjų mokymasis, kurio svarba ir reikšmė pabrėžiama įvairiuose Europos Sąjungos švietimo dokumentuose.

Didelis dėmesys neformaliajam suaugusiųjų švietimui skirtas UNESCO – švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos veikloje, kurios pagrindiniai tikslai yra sudaryti sąlygas, kad švietimas taptų reali visų pasaulio gyventojų teisė. 1985 m. konferencijoje Paryžiuje buvo įtvirtintas pagrindinis suaugusiųjų švietimo principas – demokratiškumas – teisę visiems žmonėms mokytis. UNESCO švietimo politika daug dėmesio skiria nuolatiniam mokymuisi, kurdama strategijas, skatinančias nuolatinį mokymąsi ir pabrėždama nuolatinio profesinio mokymosi reikšmę. Praėjus dešimčiai

metų po minėtos konferencijos, Europos Komisijos Baltojoje knygoje: „Mokymas ir mokymasis: link besimokančios visuomenės“ (1995) pateikta nuostata, kad šiuolaikinėje Europoje turi būti derinami trys svarbūs poreikiai: socialinės integracijos, užimtumo didinimo ir asmenybės pilnatvės, todėl švietimas ir mokymasis, vykstantys neformalioje švietimo sistemoje ir darbo vietoje, yra ta galimybė, kuri leidžia kiekvienam asmeniui kurti savo ateitį (19, p. 8). 2004 m. Europos Komisija pristatė „Europos pagrindinius neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo principus“, dokumente akcentuojama, „kad neformalusis ir savaiminis mokymasis, jo vertinimas ir pripažinimas yra sudedamoji formaliojo mokymosi sistemos, darbo rinkos bei visuomeninio gyvenimo dalis“ ir kartu pabrėžiama, kad suaugusiųjų švietimas ir darbo pasaulis – neatskiriami (77, p. 69).

Be abejo, poreikis mokytis visą gyvenimą kyla iš tendencijos, kad žmogus, kartą įgijęs išsilavinimą, dabartiniame besikeičiamame gyvenime negali jaustis saugus. Pasak D. Beresnevičienės, (2000) „gyvenimas pats savaime yra nenutrūkstantis mokymosi procesas, todėl kiekvienas individas, norėdamas neatsilikti nuo visuomenės techninės ir socialinės raidos, turi ieškoti specifinių, jam tinkančių galimybių nuosekliai mokytis toliau“ (11, p. 32). Siekdamas visapusiškai išplėtoti savo galimybes, žmogus gali mokytis įvairiomis mokymosi formomis. Švietimo sistemoje skiriamos trys suaugusių mokymosi veiklos tipai: formalusis, savaiminis ir neformalusis. L. Jovaišos enciklopediniame edukologijos žodyne (2007) pateiktas neformalaus švietimo apibūdinimas: neformalus švietimas (informal education) – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kvalifikacijos įgijimo programas. Jis apima mokymąsi ne mokykloje, be jos pagalbos, šalia formaliojo ugdymo sistemos, už formaliosios ugdymo sistemos ribų moksleivių laisvu pasirinkimu. Tai gali būti įvairūs parengiamieji ir profesiniai kursai, nuotolinis mokymasis (31, p. 180).

Neformalus mokymasis gali būti teikiamas darbo vietose, jis būdingas kvalifikacijos tobulinimo sričiai. Juo gali rūpintis visuomeninės organizacijos, taip pat organizacijos, įkurtos formaliai sistemai papildyti (muzikos, sporto, meno veikla). Rengti ir įgyvendinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas gali Lietuvos neformaliojo švietimo įstaigos, taip pat bendrojo lavinimo, profesinio mokymo, aukštesniosios ir aukštosios mokyklos, įsteigusios neformaliojo suaugusiųjų švietimo padalinius (skyrius, grupes ir t.t.), kiti juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka yra įgiję teisę užsiimti neformaliuoju suaugusiųjų švietimu. Ypač aktyviai neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtrą ir raidą skatina nevyriausybinės organizacijos, kurios turėtų greitai reaguoti į pokyčius. 1992 m. susikūrė Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, kuri rūpinasi mokymosi visą gyvenimą nuostatos visuomenėje ir tęstinio mokymosi galimybių plėtote.

Nemažiau svarbu, kad žinių visuomenėje neformalusis ir savaiminis mokymasis yra vertinami kaip viena iš savalaikių ir pagrindinių priemonių spręsti tokias problemas kaip teorijos ir praktikos atotrūkis, pusiausvyros palaikymas tarp darbo rinkos pasiūlos ir paklausos, individo augimas, savirealizacija ir išlikimas darbo rinkoje. Tai aktualu kiekvienam žmogui, kuris nori prasmingai gyventi ir turėti gerą darbą, tačiau ypač svarbu tautinių mažumų atstovams. Prancūzų mokslininko F. Boucher (1998) nuomone „neformalusis švietimas leidžia individams pažinti save ir siekti žinių, gebėjimų ir nuostatų, kad būtų prieinami socialiniai ir ekonominiai potencialai, padidėtų profesinės galimybės (14).

Kita vertus, ne visi žmonės sugebėjo priimti mokymosi visą gyvenimą idėją bei įsitraukti į nuolatinio mokymosi procesą. Todėl XX a. išsivysčiusiose Europos valstybėse buvo pripažinta būtinybė visus piliečius integruoti į darbo pasaulį ir skatinti žmones tęsti mokymąsi, didinti mokymosi poreikį, nes galimybė nuolat tobulinti ir atnaujinti žinias bei gebėjimus tapo svarbiu veiksmu kovojant prieš socialinę atskirtį ir skatina lygias galimybes.

Analizuojant įvairius mokslinės literatūros šaltinius pastebėta, kad žinių visuomenėje yra kalbama apie socialinį pavienių asmenų ir žmonių grupių atskirtį bei jų socializacijos visuomenėje problemas. Anglų mokslininko J. Field (2002) manymu „nors mokymasis visą gyvenimą suteikia naujus įgūdžius ir žinias, jis taip pat sukuria nelygybę, nes padidina atskirų asmenų ar žmonių grupių, bet ištisų regionų ir net tautų, neįtrauktų į mokymosi visą gyvenimą procesus, izoliaciją nuo žinių ekonomikos ir besimokančios visuomenės“ (23, p. 8). Minėto mokslininko nuomone tam yra nemažai priežasčių:

- išaugęs žinių poreikis reikalauja iš žmogaus didesnių intelektualinių gabumų;
- būtina išsiugdyti poreikį mokytis;
- mokymasis kainuoja, o mokslo dažniausiai reikia mažas pajamas turintiems asmenims, imigrantams ir tautinių mažumų atstovams;
- kartais atskirtį lemia ne tiek neturtas, kiek nesugebėjimas įsijungti į bendruomenės gyvenimą žinių visuomenėje atskirties priežastimi gali tapti sunkiai prieinamos mokymosi galimybės (pvz.: žmogus gyvena kaime) (54).

Įdomu pastebėti, kad autorius atkreipė dėmesį į neformalių žinių stygių ir poreikį tarp tam tikrų socialinių asmenų kategorijų, ypač imigrantų bei tautinių mažumų atstovų, kurie, neturėdami privilegijų, turi patys kovoti už savo socializaciją visuomenėje. Panašius pavojus išvelgia ir danų edukologas K. Illeris (2003), kuris nustatė, kad dauguma suaugusiųjų žvelgia į švietimą labai prieštaringai. Jų motyvacija visų pirma siejasi su poreikiu išlaikyti turimus darbus ar išplėsti galimybes gauti naują darbą.

Pastebėta, kad šiuolaikinėje besimokančioje visuomenėje žmonės skiriasi į tuos, kuriems mokymasis yra prieinamas, ir tuos, kuriems jis mažai arba visai neprieinamas. Kalbant apie suaugusiųjų švietimą, dažniausiai minimos šios grupės: jauni asmenys, kurie paliko švietimo įstaigas neįgiję vidurinio išsilavinimo, imigrantai ir tautinės mažumos, neįgalieji, ilgalaikiai bedarbiai, kaimo vietovių gyventojai, kuriems gresia iškritimas iš darbo rinkos, dėl menko išsilavinimo ir nesėkmingos socializacijos (26, p. 15–20). Šio klausimo aktualumas pabrėžiamas ir Hamburgo deklaracijoje (1998), kurioje akcentuojama, jog svarbu, kad neformalus švietimas efektyviai tarnautų tiek vargšams ir atskirtiesiems, tiek ir tiems, kuriems mokymasis ir darbas prieinami. Būtina skatinti mokymąsi, ieškoti naujų būdų ir galimybių pritraukti atskirtiesiems, padėti bet kurios tautybės žmogui lavintis pasirinktoje srityje. Suaugusiųjų neformalusis mokymasis turėtų ne tik suteikti žinių atskirtiesiems, bet ir būti jų galių didinimo įrankis, palengvinti jiems aktyvų visuomeninį gyvenimą.

Akivaizdu, kad šių dienų rinkos visuomenėje žinios ir kompetencijos tampa esminiais konkurencijos veiksniais ir tarp atskirų individų, ir tarp šalių. Todėl, kaip teigė M. Barkauskaitė (2006) „mokymasis visą gyvenimą yra viena iš svarbiausių Europos Sąjungos užimtumo didinimo politikos krypčių, nes mokymasis visą gyvenimą garantuoja pilnutinę integraciją įvairiais požiūriais“ (9, p. 48). Pasak mokslininkės M. Barkauskaitės, kuri savo darbe „Suaugusiųjų pedagogikos gairės“ remiasi danų edukologo K. Illerio (2003) teiginiais, galima išskirti šiuos pagrindinius mokymosi visą gyvenimą tikslus:

- ekonominis – mokymasis visą gyvenimą yra lemiamas konkurencinės šalių, įmonių ir individų galios ir ekonominis augimas;
- socialinis – mokymasis visą gyvenimą yra būtinas socialiniai integracijai tam, kad kiekvienas individas jaustųsi visaverčiu bendruomenės nariu, galėtų naudotis gyvenimo bendruomenėje pranašumais;
- individualus – mokymasis visą gyvenimą yra vertingas, nes ugdo gebėjimą išsaugoti ir jausti gyvenimo vertybes, sukuria galimybes geriau tvarkyti savo kasdienį gyvenimą.

Šio darbo koncepcijai labai tinka minėta mokslininko K. Illerio nuomonė, kadangi nuolatinio, trunkančio visą gyvenimą mokymosi išvardinti veiksniai yra labai svarbūs šiuolaikiniame žmogaus gyvenime, o ypač svarbūs tautinių mažumų atstovų socializacijai visuomenėje bei jų integracijai į darbo rinką. Galima pritarti I. Žemaitaitytės (2007) nuomonei apie neformalųjį ugdymą: „kartu tai gali būti viena iš priemonių atskirties ir nelygybės problemai spręsti. Svarbiausia, kad kiekvienas išmoktų mokytis, prisitaikyti prie pokyčių ir naudotis informacijos gausa“ (84, p. 41). Ir be abejo, itin svarbu – išmokti atnaujintas žinias pritaikyti prie gyvenimo pokyčių bei prie besikeičiančių darbo sąlygų.

1.2. Neformaliojo švietimo specifika Lietuvoje mokymosi visą gyvenimą kontekste

Mūsų šalyje, jai tapus Europos Sąjungos nare, dėmesys neformaliajam švietimui kasmet didėja. 1998 m. priimtame Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme teigiama, kad neformalusis švietimas apima profesinei veiklai reikalingų žinių įgijimą, gebėjimų lavinimą ir tobulinimą, asmens bendrosios kultūros ugdymą (40). Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (2003) naujoje redakcijoje apibrėžta neformaliojo suaugusiųjų švietimo paskirtis – sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kvalifikacijų (41). Valstybinėje švietimo strategijoje 2003–2012 m. nuostatose neformalusis švietimas suvokiamas kaip „neatskiriamas lanksčios ir atviros švietimo struktūros elementas“ bei teigiama, kad reikalingą bendrąjį ugdymą, profesinį mokymą, studijas, formalųjį ir neformalųjį mokymąsi ir savišvietą jungti į vieningą mokymosi sistemą, taip realizuojant nuolatinio, tęstinio mokymosi visą gyvenimą idėją.

Akivaizdu, kad Lietuvoje vykstant socialiniams, kultūriniais ir politiniams raidos procesams švietimo sistemoje plėtojama nuolatinio mokymosi idėja. Mūsų šalis 2004 metais, viena pirmųjų tarp Europos Sąjungos šalių patvirtino ir įgyvendino Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategiją, numatė priemones, kurios padėtų suteikti individams įgūdžių, būtinų šiuolaikiškai darbo jėgai. Minėtoje strategijoje paskelbtos šešios esminės tezės, kuriomis Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, turėtų orientuoti savo švietimo sistemą, siekti visiems gyventojams prieinamo švietimo visą gyvenimą:

1. „Nauji pagrindiniai įgūdžiai – visiems. Ši tezė reiškia, kad kiekvienas žmogus turi įvaldyti įgūdžius bei gebėjimus, padedančius jam įsitvirtinti visuomenės socialiniame bei ekonominiame gyvenime, kitaip tariant, jis turi išmokti mokytis.

2. Daugiau investicijų į žmogiškuosius resursus, akcentas – daugiau pastangų, ieškant galimybių remti žmonių mokymąsi finansiškai.

3. Diegti naujoves į mokymą ir mokymąsi, reiškia mokymosi metodų bei formų įvairovę, įtraukianti vis didesnę žmonių ratą į švietimą.

4. Vertinti mokymąsi – pabrėžia, kad neformalus bei informalus (tai sudėtinė neformalaus ugdymo dalis, skirta ne nuolatiniam, tačiau tikslingam ugdymui iš įvairių informacijos šaltinių) mokymasis turi įgauti ne mažesnę svarbą nei formalusis. Taip pat tai turi sudaryti sąlygas formuoti neformalaus ir informalaus mokymosi formomis įgytų žinių bei įgūdžių akreditavimo sistemoms.

5. Peržiūrėti, pergalvoti orientavimą ir konsultacijas. Šia teze siekiama mokymosi įvairovės ir prieinamumo pasinaudojant konsultavimu.

6. Priartinti mokymąsi prie namų – sudaro pagrindą veiklai, kuri technologijomis, bendruomenių aktyvia veikla kurtų sistemas, padedančias žmonėms gauti reikiamą švietimą arčiausiai jų namų“ (50).

Mokymosi visą gyvenimą strategijos svarstymas Lietuvoje leido susimąstyti, kur mes esame, kur einame, su kokiomis problemomis susiduriame, ką dar reikia padaryti, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas galėtų gauti kokybišką išsilavinimą, kad įvairios mokymo institucijos, neformalus kursai duotų žmogui tai, ko jam labiausiai reikia gyvenime, kad jis galėtų jaustis darbo rinkoje saugiai ir oriai, kaip Europos ir pasaulio pilietis. Nemažiau svarbu, kad švietimo sistemos siektų tikslo – padėti kiekvienam individui realizuoti teisę į darbą pagal polinkius ir sugebėjimus.

Mūsų šalyje švietimo formos labai įvairios, tad žmonės nuolat turi galimybę įgyti gyvenimui reikalingų žinių. Tai galima padaryti formaliu, neformaliu bei savaiminio mokymosi būdais. Lietuvos suaugusiųjų švietimo sistemos koncepcijoje (1993) neformalusis švietimas apibūdinamas kaip asmens ir visuomenės interesų sąlygojama savišvieta, apimanti valstybės švietimo sąvadų neapibrėžtą lavinimąsi. Jis apima kur kas didesnę suaugusiųjų profesinio ir neprofesinio mokymosi bei savišvietos dalį negu formalusis. Tai yra mobili, greitai prisitaikanti prie suaugusiųjų poreikių švietimo sistemos dalis. Koncepcijoje suformuluoti šie neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemos tikslai: padėti visokio amžiaus suaugusiesiems mokytis jiems priimtinausia forma, lavintis pasirinktoje srityje bei skatinti švietimąsi. Svarbu, kad žmonėms mokymasis taptų pasiekiamas, nepriklausomai ar tai formalusis, ar neformalusis švietimas.

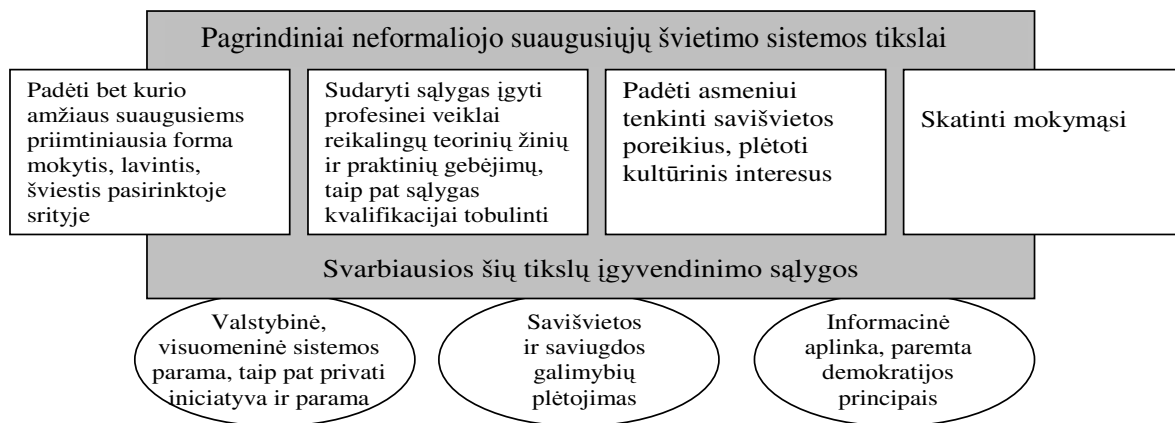
1998 metų Lietuvos Respublikos Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme (3 straipsnis) suformuluoti šie pagrindiniai neformaliojo suaugusiųjų švietimo uždaviniai:

- padėti asmeniui tenkinti savišvietos poreikius, plėtoti savo kultūrinius interesus;
- ugdyti asmens kūrybines galias ir gebėjimus;
- padėti asmeniui tapti aktyviu demokratinės visuomenės piliečiu;
- sudaryti sąlygas įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių ir praktinių gebėjimų, taip pat sąlygas kvalifikacijai tobulinti.

Kartu nurodytos pagrindinės neformaliojo suaugusiųjų švietimo veiklos formos (5 straipsnis):

- organizuota tikslinė savišvieta;
- kursai (dieniniai, vakariniai, tęstiniai, trumpalaikiai ir kt.), seminarai, paskaitos;
- neakivaizdinis (nuotolinis) švietimas;
- žiniasklaidos priemonėmis perteikiamos šviečiamojo pobūdžio programos.

Remiantis mokslininkių M.Teresevičienės, G.Gedvilienės, V.Zuzevičiūtės (77, p. 291) nuomone, Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros perspektyvos, tikslai ir jų įgyvendinimo sąlygos pateiktos 1 paveiksle.

1 pav. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo tikslai ir jų įgyvendinimo sąlygos

Galima pagrįstai teigti, kad suformuluoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo tikslai, visų pirma, nustato pagrindines Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros perspektyvas ir prioritetus, kurių svarbiausias tikslas – visapusiškai padėti kiekvienam žmogui lavintis pasirinktoje srityje bei skatinti mokymąsi. Kita vertus, suaugusiųjų švietimo tikslas – mokyti žmones kritiškai apmąstyti ir įvertinti savo gyvenimo aplinkybes, atrasti naujų galimybių gyvenimo kokybei pagerinti ir imtis konstruktyvių pakeičiųjų. Kad ir koks švietimas būtų – formalus ar neformalus, jis praplečia visus asmenybės vystymosi aspektus: asmeninį, socialinį, kūrybinį, profesinį, ekonominį, kultūrinį.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo programos yra orientuotos į 18 metų ir vyresnio amžiaus asmenis, kurie siekia mokytis, tobulinti kvalifikaciją, įgyti naujų kultūrinių ar socialinių kompetencijų. Jie gali tai padaryti jiems priimtinausia mokymosi forma, kadangi nėra jokio prieštaravimo tarp formalaus ir neformalaus mokymosi, jie abu vienas kitą papildo. Tai, ko mes išmokstame formalioje aplinkoje (vidurinėse mokyklose, aukštosiose mokyklose, kolegijose, mokymo centruose ir kt.) tai tik vienas žinių ir įgūdžių įgijimo būdas. Mes mokomės taip pat neformalioje ir atsitiktinėje aplinkoje (pavyzdžiui, sporto klubuose, meno, muzikos būreliuose, šeimoje, darbo vietoje it kt.). Neformalusis mokymasis neturi jokios organizacinės struktūros, bet apima įtakojančius veiksmus kiekvienoje gyvenimo akimirkoje. Šio mokymosi pagrindiniai veiksniai – žmonės, kuriuos sutinkame, knygos, kurias skaitome, žiniasklaida, draugai. Formalus mokymasis suteikia žmogui žinių ir kompetencijų, reikalingu gyvenimui, tuo tarpu neformalusis mokymasis apima asmens saviugdą ir profesiniai veiklai reikalingų gebėjimų bei įgūdžių siekimą ir tobulinimą. Šis mokymosi metodas gali būti teikiamas net ir darbo vietoje. Tai yra labai svarbu, kadangi neabejotina, kad šiuolaikinis žmogus privalo nuolat tobulėti ir profesinėje veikloje, ir kaip asmenybė, kad atnaujintų ir taikytų įgytas žinias prie šių dienų reikalavimų.

Kaip jau minėta, mūsų šalies švietimo sistemos ir apskritai ūkio problema – nedidelis besimokančių suaugusiųjų (ypač besimokančiųjų neformaliai) skaičius. Pasak švietimo ir mokslo ministrės R. Žakaitienės, naujoje Lietuvos žmogiškųjų išteklių plėtros programoje 2007 – 2013 m. numatoma remti neformalųjį suaugusiųjų švietimą tiesiogiai subsidijuojant darbdavius ir taip skatinant juos investuoti į darbuotojų mokymą. Taip pat numatoma remti neformaliojo švietimo paslaugų teikimą formaliojo švietimo įstaigose įvairioms visuomenės grupėms (74).

Statistikos departamento 2006 m. duomenimis formaliojo švietimo įstaigose, neformaliojo švietimo programose bei savarankiškai mokėsi 55 proc. Lietuvos gyventojų (2003 m. – 28 proc.), dažniausia gyventojai mokėsi savarankiškai – 45 proc. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atliktu tyrimu „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą“ (2005) paaiškėjo, kad beveik ketvirtadalis suaugusiųjų Lietuvos gyventojų ne tik nori, bet ir dalyvauja neformaliuose mokymuose tobulindami savo profesinę kvalifikaciją. Pusė visų respondentų teigė, kad namuose jie turi reikalingas sąlygas, leidžiančias tobulinti profesinę kvalifikaciją ir/ar mokytis savišvietos kursuose. Trečdalis pažymėjo, kad sąlygų neturi, arba jos nepakankamos. Tarp besimokančių yra daugiau didesnių miestų gyventojų, nors ir rajonų gyventojai taip pat reiškia poreikį mokytis. Tyrimas parodė, kad suaugusiųjų mokymąsi labiausiai skatina noras išlaikyti darbo vietą, tobulinti profesinę kvalifikaciją (52). Pažymima, kad neformalusis suaugusiųjų švietimas tiesiogiai yra susijęs su motyvacija, pradedant atskiru individu, baigiant bendruomene ar visuomene šalies mastu. Kita vertus, neformalusis švietimas sudaro sąlygas ugdyti iniciatyvumą ir socialinės atsakomybės jausmą bei suteikia naujų žinių ir gebėjimų, leidžiančių susidoroti su gyvenimo sunkumais. Kadangi keičiasi žmonių galimybės gauti informaciją ir paslaugas, jie turi būti informuoti ir aktyvūs.

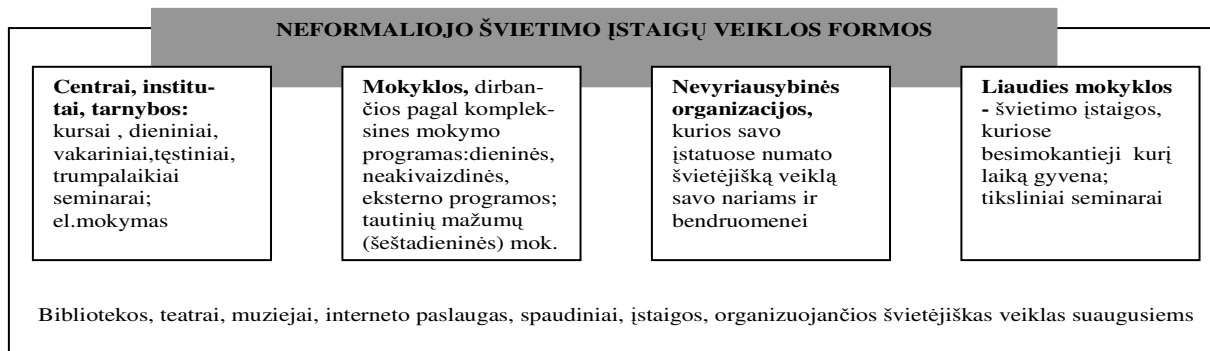
Akivaizdu, kad šiandien neįmanoma įgyti gebėjimų ir kvalifikacijų rinkinį visam gyvenimui. Tai akcentuojama Lietuvos Respublikos švietimo dokumentuose. Pavyzdžiui, neformaliojo suaugusiųjų įstatymo (1998) tikslas – suteikti teises garantijas neformaliojo suaugusiųjų švietimo dalyviams, vykdytojams ir socialiniams partneriams, padėti įgyvendinti įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, duoti asmeniui galimybę įgyti žinių ir gebėjimų, kurių jam reikia kaip demokratinės visuomenės piliečiui ir tam tikros profesijos specialistui, prisidėti prie kūrybingo ir prasmingo laisvalaikio (48). Įgūdžių ir gebėjimų būtinumas kelia naujus reikalavimus mokymo programoms visuose švietimo lygmenyse. Naujieji pagrindiniai įgūdžiai, apibrėžti „Mokymosi visą gyvenimą memorandume“ tai gebėjimas naudotis informacinėmis technologijomis, užsienio kalbų mokėjimas, verslumas, technologinė kultūra, socialiniai gebėjimai (49, p. 17). Akivaizdu, kad minėti gebėjimai peržengia mums įprastų bazinių gebėjimų ribas (gebėjimas rašyti, skaičiuoti ir skaityti). R. Laužacko (2005) įsitikinimu „žinių visuomenė reikalauja ne tik kompiuterinio

raštingumo ir užsienio kalbų mokėjimo. Ypač svarbu įgyti pasitikėjimą savimi, būti komunikabiliam ir išsiugdyti kitus socialinius gebėjimus, dažnai lemiančius darbuotojo įsidarbinimo sėkmę ir aktyvų dalyvavimą darbo vietų kūrime“ (38, p. 28). Tuo tarpu L. Jovaiša (1998) akcentuoja įsidarbinimo gebėjimų ugdymo svarbą ir pabrėžia, kad tai mokymasis ir tobulinimas, kalbų mokėjimas, kūrybiškumas, argumentacija, mąstymas ir veiklumas (32). Nemažiau svarbus mokslininkų T. Rees ir W. Barlett (1999) pastebėjimas: „Vienas iš mokymosi vertingumo kriterijų yra tai, kiek naujų žinių, mokėjimų, gebėjimų įgijimas prisidėjo prie profesinės besimokiusių veiklos jų gyvenimo eigoje ir kartu jų socialinės integracijos optimizavimo“ (55, p. 30). Akivaizdu, kad šiandien būtina žinias, gebėjimus ir įgūdžius nuolat atnaujinti tam, kad jie atitiktų asmens ir darbo rinkos poreikius.

Kita vertus, besimokanti darbo rinka, naujos technologijos, naujos profesijos ir specializacijos verčia įvertinti neformalaus švietimo reikšmę. Per pastaruosius 15 metų nemažai Europos šalių įdiegė ankstesnio neformaliojo ir savaiminio mokymosi identifikavimo, oficialaus patvirtinimo ir pripažinimo metodikas ir sistemas. Šių sistemų tikslas įvertinti individo pasiekimus ir paskatinti jį siekti naujų kvalifikacijų. Lietuva irgi siekia šio tikslo. Kol kas suaugusieji, neįgiję pagrindinio išsilavinimo, bet turintieji profesines kompetencijas, įgytas dirbant ar savarankiškai mokantis, yra vertinami pagal formalias jaunimui sukurtas taisykles. Jų patirtis nėra vertinama ir pripažįstama. Išlieka paties neformaliojo mokymosi pripažinimo problema, pripažinimo įtaka asmens profesinei karjerai, socialiniams pokyčiams (54). Mūsų šalyje tik pradama dirbti neformaliojo ir savaiminio mokymosi įvertinimo metodikų srityje, nes pripažįstama, kad neformalaus ir savaiminio mokymosi formalios pripažinimo sistemos nebuvimas mažina mokymosi prestižą. Labai svarbus M. Teresevičienės, N. Burkšaitienės, G. Gedvilienės (2003) pastebėjimas, kad „būtina kuo greičiau sukurti neformalaus ugdymo vertinimo bei pripažinimo sistemą, kuri leistų įteisinti turimas kompetencijas, įgytas kitur, o ne formaliojoje sistemoje“ (76, p. 15), nes tokios sistemos nebuvimas mažina konkurencingumą darbo rinkoje (33, p. 49). Antra vertus, P. Jarvio (2003) manymu „šiuolaikinio švietimo paskirtis ne tik ugdyti, bet ir aptikti bei pripažinti tai, kas išmoksta švietimui nedalyvaujant“ (30, p. 11). Todėl neformaliojo ir savaiminio mokymosi įvertinimas ir pripažinimas yra aktuali nacionalinė ir Europinė problema, tiesiogiai susijusi su dirbančių, o taip pat ir ieškančių darbo žmonių kompetencijų, įgytų neformalaus ir savaiminio mokymosi būdu, įvertinimo poreikiu bei mokymosi visą gyvenimą plėtra.

Šiandien Lietuvoje neformaliojo švietimo formos yra labai įvairios: dieniniai, vakariniai bei tęstiniai kursai, seminarai, mokyklos (klasės) dirbančios pagal kompleksines mokymo programas, eksterno programos ir kt.; bibliotekos, muziejai, liaudies mokyklos, tautinių mažumų šeštadieninės (sekmadieninės) mokyklos, organizuojančios ugdymo veiklas suaugusiems. Remiantis mokslininkų

M. Teresevičienės, G. Gedvilienės, V. Zuzevičiūtės (77, p. 292) nuomone, suaugusiųjų švietimo formų ir metodų įvairovės Lietuvoje vizuali išraiška pateikta 2 paveiksle.

2 pav. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigų veiklos formos

Suaugusiųjų švietimo formų ir metodų įvairovę praturtina skirtingos mokymosi technologijos. Informacijai perteikti taikomos kaip tradicinės mokymo formos (paskaitos, seminarai, modulinis mokymas ir kt.), taip pat internetas, televizija ir kt. Pastaruoju metu Lietuvoje populiarėja distancinis mokymasis, besimokantysis gali mokytis pasirinktu metu, pasirinktoje vietoje. I. Žemaitaitytės (2007) nuomone, toks laisvas ir savarankiškas mokymasis, kai žmogus, remdamasis savo patirtimi bei poreikiais, siekia žinių, ypač būdingas neformaliajam suaugusiųjų švietimui (84, p. 75). Galima pagrįstai teigti, kad Lietuvos švietimo sistema ieško naujų būdų ir galimybių pritraukti suaugusius mokytis. Taip pat svarbu, kad ne tik Lietuvos valstybė remia suaugusiųjų švietimą, juo rūpinasi ir nevyriausybines organizacijos. P. Jarvis (1997) pabrėžia, „nors mokymasis yra privatus reiškinys, tačiau žmonėms būtina mokytis, ir dėl to šių galimybių suteikimas yra pagrindinė nevyriausybinių organizacijų funkcija“ (29, p. 36).

Literatūros šaltinių analizė rodo, kad Lietuvoje neformaliame švietime individai yra mokomi pasiekti tokį gyvenimo stilių, kuris neišeitų už jo sugebėjimo ribų. Kuomet žmogus yra išties motyvuotas, jis dažniau pasiekia tokį lygį, kuris iš tiesų labai pralenkia formaliąją sistemą. Tai yra svarbu, nes didelė dalis žmonių nesupranta, kad mokymasis ir gerovė yra susiję. Galima pritarti R. Šutinytės (2006) nuomonei, kad „elementari ekonomikos ir verslo priklausomybė nuo žinių, išsilavinimo bei profesinio pasirengimo dažnai yra nesuvokiama ir turi būti aiškinama iš naujo“ (60, p. 37). Kita vertus, nemažiau svarbu didinti Lietuvos gyventojų gebėjimus prisitaikyti sparčios kaitos sąlygomis, mokėti įvertinti savo galimybes ir surasti savo nišą atviroje konkurencingoje rinkoje. Be to, kiekvienas žmogus turėtų ugdyti savo bendrąją kompetenciją, kurios reikia visose darbo vietose.

1.3. Tautinių mažumų suaugusiųjų neformaliojo mokymo(si) svarba jų socializacijai visuomenėje

Pagrindinės visuomenės dalies ir etninių mažumų integracija yra vienas svarbiausių dalykų šiandieninėje Europoje. Daugelyje Vakarų Europos valstybių tautinių mažumų statusas taikomas tik piliečiams, istoriškai ilgai gyvenantiems toje valstybėje ir palaikantiems su ja glaudžius ryšius. Vakarų Europa šios nuostatos laikosi dėl to, kad čia yra daug pabėgėlių ir imigrantų (pvz., Vokietijoje gyvenantys lietuviai nėra laikomi tautine mažuma). Be abejo, moderni, šiuolaikinė visuomenė neišsivaizduojama kitaip negu demokratinė pilietinė, lygių politinių ir kitų žmogaus laisvių realizavimas, socialinės pagalbos ir jos garantijų teikimas visų tautų žmonėms. Natūralu, kad atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, turėjo pasikeisti čia gyvenančių tautinių grupių padėtis ir jų tarpusavio santykiai, nes Lietuva laikosi principo, kad tautinių mažumų nariais pripažįstami toje valstybėje gyvenantys piliečiai.

Kita vertus, globalizacija, mobilumas ir krizės – reiškiniai, vykstantys visame pasaulyje, nulėmė didesnę negu bet kada Europos visuomenės tautinę diferenciaciją. Visose Europos šalyse gyvena ir dirba įvairios kilmės, skirtingų religijų, kultūrų ir kalbų žmonės, jie vadinami skirtingai: ethnic minoritines – Jungtinėje Karalystėje, Auslaender – Vokietijoje, invandrare – Švedijoje, extracomunitari – Italijoje, tautinės mažumos – Lietuvoje. Visiškai naujas reiškinys Lietuvoje yra nelegali migracija iš Azijos. Atsižvelgiant į Lietuvoje ir kitose Europos šalyse vyraujančias demografines tendencijas, darbo rinkos transformacijas ir Lietuvos narystę Europos Sąjungoje, netolimoje ateityje galima tikėtis naujų rasinių, tautinių grupių atsiradimo. Šalyje naujai besiformuosiančioms rasinėms bei tautinėms bendruomenėms dėl jų kultūrinės distancijos, kalbos barjero, nestabilios materialinės ir socialinės padėties gali grėsti atskirtis, kurios metu žmogus arba žmonių grupė dėl vienokių ar kitokių priežasčių negali dalyvauti visuomenės kaitos procesuose. Atskirties grupėms gali būti priskirti mažai įgūdžių turintys ir mokyklos nebaigę asmenys, imigrantai, kai kurios mažumų grupės, asmenys, kurie neturi palankių sąlygų sėkmingai integruotis į visuomenės socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą (70, p. 46).

Viena pagrindinių kiekvienos šiuolaikiškos visuomenės užduočių – šių žmonių atskirties mažinimas, arba kitaip tariant, jų integracija į visuomenės gyvenimą. Juolab, kad tam yra sudarytos visos sąlygos ir, kaip teigė N. Saugėnienė (2003), „šiuolaikinis tautinių mažumų švietimas Lietuvoje grindžiamas liberalių demokratinių požiūriu į ugdymą, pripažįstant visų tautų įvairioms kultūroms priklausančių žmonių lygybę ir jų teisių pripažinimą“ (65, p.18). Mūsų valstybė, užtikrina čia gyvenančių tautinių mažumų dvasinę gerovę bei harmoningą ir stabilią tautinių santykių raidą, nors šalyje gyvena įvairių tautybių žmonės, pagrindines mažumų grupes sudaro rusai

ir lenkai. Specifiniams tautinių mažumų reikalams spręsti įkurtas Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas. Lietuva tautinių mažumų švietimo srityje remiasi pilietiškumo idėjomis, užtikrinančiu visiems piliečiams teisę įsigyti išsilavinimą, kuris jiems sudarytų sąlygas konkuruoti darbo rinkoje ir sėkmingai socializuotis.

Akivaizdu, kad svarbiausia iš priemonių socializacijos problemai spręsti – atskirties grupėms priklausančių žmonių švietimas. Daugelis šių žmonių savo laiku neturėjo galimybės įgyti reikalingos profesinės kvalifikacijos ir tam tikrų kompetencijų, reikalingų šiuolaikinėje visuomenėje. Pažymima, kad reikiamos kvalifikacijos ir kompetencijų neturėjimas apsunkina šių asmenų grįžimą į socialinį gyvenimą bei mažina galimybes sėkmingai veikti darbo rinkoje, t.y. prisitaikyti prie greitai kintančių šios rinkos reikalavimų. M. Barkauskaitės (2001) įsitikinimu „mažos tautos išlikimo ir stiprinimo garantas yra žmogus kaip motyvuotas pilietis, pasirengęs nuolat mokytis, aktyviai dalyvauti socialiniame, kultūriniame, politiniame tautos ir visuomenės gyvenime. Šiandien įvairiais aspektais vartojamomis sąvokomis informacinė visuomenė, nuolat besimokanti visuomenė nusakomi didžiuliai reikalavimai kiekvieno žmogaus gebėjimams, žinioms ir kompetencijai. Jei žmogus neugdo savo gebėjimų, neplečia žinių, netobulina kompetencijos, jis negali aktyviai įsitraukti į tautos ir visuomenės gyvenimą, kurti savęs. Ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje didžiulį nerimą kelia vis dažniau vartojamos sąvokos iškritę iš švietimo sistemos bei atskirties. Žmogus praranda galimybę sėkmingai įsitraukti į darbo rinką, neturi sąlygų save realizuoti, nes laipsniškai patenka į socialinės atskirties grupes“ (10, p. 63).

Šiandien pagrindine Lietuvos Respublikoje vyraujanti socialinės adaptacijos forma – integracija, tačiau esama ir apribotų (atsiribojusių) grupių – romų. Šį faktą atskleidė 1998 – 2003 m. Socialinių tyrimų instituto atliktas tyrimas „Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga“. Tyrimo rezultatai parodė, kad pagrindinė romų problema, lyginant juos su likusia visuomenės dalimi, yra žemas išsilavinimo lygis ir nedarbas: apie 18 proc. vyrų ir 35 proc. moterų yra neraštingi, dauguma neturi jokios profesijos. Surašymo metu 38 proc. romų nurodė nemokantys lietuviškai (vienas iš aukštesnių rodiklių). Palyginus su kitomis Lietuvos etninėmis grupėmis, romams būdinga „atvirkštinė tendencija“ amžiaus požiūriu. Paprastai kalbą menkliau moka vyresnioji karta, o tarp jaunų žmonių mokančių yra daugiau. Tačiau tarp romų daugiau mokančių lietuvių kalbą yra vyresnio amžiaus žmonių negu jaunimo. Per 30 proc. 20 – 39 m. amžiaus romų nurodė, jog nemoka lietuviškai. Kalbos problema gali tapti papildoma kliūtimi, trukdančia romų bendruomenės išsilavinimo plėtrai, galimybėms įgyti kvalifikaciją, dalyvauti mokymuose, ieškoti būdų įsijungti į darbo rinką (86). Be abejo, „išėjimas“ iš socialinės atskirties reikalauja tam tikrų žinių ir įgūdžių bei gebėjimų ir svarbiausia motyvacijos. Žmogus turi išmokti veikti savarankiškai, iniciatyviai ir būti aktyviu visuomenės nariu. Todėl labai svarbus neformaliu ugdymu skatinamas

tikėjimas, kad žmogus pajėgus suvaldyti nuolatinėje kaitoje esančias žinias, nuomones, interesus, be to neformalus švietimas ne demonstruoja, o praktiškai įgyvendina tokias sąvokas kaip laisvė, dalyvavimas, kūryba. Sociologų įsitikinimų, vienas pagrindinių socializacijos mechanizmų šiuolaikinėje visuomenėje yra mokymasis, kurio svarba ypač pabrėžiama pastaruoju metu.

Natūralu, kad socializacija vykdoma įvairiais būdais, tipiškais vienai ar kitai visuomenei, kuriai priklauso socializuojamas žmogus. Anot G. Kvieskienės (2005), „socializacija yra procesas, kurio metu asmuo įgyja žinių, kaip elgtis ir suprasti visuomenę, kurioje gyvena, sužino visuomenės nuostatas ir vertybes, kurias pripažįsta ši visuomenė, išmoksta iš visuomenės laikytis šių socialinių taisyklių, kurios reikalingos kiekvienam žmogui” (37, p. 22). Šiuo atžvilgiu socializacija, visų pirma, būtina kiekvienos visuomenės funkcionavimo sąlyga, viso socialinio gyvenimo esmė tiek kultūros, tiek socialiniu požiūriu. Sociologės N. Kasatkinos (1998) teigimu, pagrindinė tautinių mažumų išlikimo tautiškai mišriame sociume sąlyga yra prisitaikymas prie esamų sąlygų, adaptavimas prie vyraujančios daugumos kultūros. Lietuvoje sukurtos palankios sąlygos mažumų integracijai į daugumos visuomenę, o tai yra rimtas valstybės stabilumo ir jos piliečių lojalumo garantas (34, p. 192).

Be abejo, žmogaus socializacija vyksta jam patekus į įvairias aplinkybes: makroveiksniai (šalis, visuomenė), mezoveiksniai (miestas, gyvenvietė) ir mikroveiksniai (šeima, organizacijos, kuriose vyksta socialinis ugdymas), tai pavaizduota 3 paveiksle.

3 pav. Žmogaus socializacijos veiksniai

Negalima pasakyti, kuris iš šių veiksnių svarbiausias, kadangi visi jie turi įtakos žmogaus socializacijai. I. Žemaitaitytės (2003) įsitikinimu „nors specifinis socializacijos turinys labai įvairus, tačiau kiekvienas žmogus privalo perimti pagrindinius socialinio gyvenimo šaltinius, įskaitant kalbą, mokymosi dalykus, įgūdžius, siekius ir vaidmenis. Šie šaltiniai suteikia suaugusiems pagrindinę informaciją apie tai, kas jie yra, ko iš jų galima tikėtis, kaip pateisinti visuomenės lūkesčius, kaip bendrauti tarpusavyje” (83, p. 74). Žmogaus socializavimas tęsiasi visą jo gyvenimą, o socialinė raida didina žmogaus pasirinkimo galimybes, kurios gali būti neribotos ir keistis bėgant

laikui. Tačiau bet kokiame išsivystymo lygyje žmogus privalo turėti galimybę įgyti žinių, reikalingu normaliam gyvenimui ir prasmingam dalyvavimui socialiniame gyvenime.

Svarbu, kad suaugusiųjų švietimas kaip socialinės atskirties mažinimo būdas neretai yra minimas tiek Europos Sąjungos, tiek Lietuvos švietimo politiką reglamentuojančiuose dokumentuose. Pavyzdžiui, 2006 m. spalio 23 d. priimtame Europos Komisijos komunikate „Suaugusiųjų mokymas: mokytis niekada nevėlu“ socialinės atskirties mažinimas yra įvardijamas kaip vienas pagrindinių ES švietimo politikos prioritetų. Kaip teigiama Europos Sąjungos Tarybos 2006 m. Jungtiniame pranešime apie socialinę apsaugą ir socialinę sanglaudą, skurdas ir socialinė atskirtis tebėra didelis iššūkis visoms Europos Sąjungos narėms. Skirtingos gyvenimo sąlygos ir aplinkybės, nepakankamas išsilavinimas, nedarbas lemia dalies žmonių išstūmimą už socialinio gyvenimo ribų, taip pat mažina ir aktyvaus pilietiškumo plėtros arba tiesiog pilietinės visuomenės kūrimo galimybes bei apsunkina individo socializaciją (20).

Galima pagrįstai teigti, kad šiandien Lietuvoje sudarytos visos sąlygos tautinėms mažumoms socializuotis į politinį, kultūrinį ir ekonominį šalies gyvenimą, bet nepaisant lygių teisių visiems Lietuvos Respublikos piliečiams, egzistuoja tam tikrų socialinių skirtumų tarp tautinių mažumų grupių ir daugumos. Nors Lietuvoje manoma, kad tautinių mažumų integracija yra sėkminga, vis dėlto pastebėta, kad tautinių mažumų nedarbo lygis yra aukštesnis už šalies vidurkį nepaisant to, kad kai kuriais atvejais jų išsilavinimo lygis – aukštesnis. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atlikto Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis 2002 m. Lietuvoje gyvena daugiau kaip 100 tautybių atstovų, tautinės mažumos sudaro apie 16,6 proc. Beveik visi asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms, yra Lietuvos Respublikos piliečiai. Nedarbas tautinių mažumų atstovų tarpe yra didesnis negu vidutinis: esant bendram nedarbui 13,8 proc., neturinčių darbo lietuvių buvo 12,8 proc. (vyrų – 13,9 proc., moterų – 11,6 proc.), rusų – 20,3 proc. (vyrų – 20,6 proc., moterų – 19,9 proc.), lenkų – 17,8 proc. (vyrų – 15,5 proc., moterų – 19,9 proc.), kitų tautybių asmenų – 17,4 proc. (vyrų – 19,1 proc., moterų – 15,8 proc.) (73).

Kita vertus, dauguma neturinčių darbo tautinių mažumų atstovų neturi reikiamo profesinio pasirengimo, jų įsidarbinimą lemia kalbiniai barjerai, o tai trukdo jiems integruotis į visuomenę. Valstybinės kalbos mokėjimas sudaro geresnes galimybes tautinėms mažumoms integruotis į visuomenę, nes galimybė bendrauti ne tik savo gimtąja, bet lietuvių ir užsienio kalbomis yra absoliuti šių dienų būtinybė ne tik dėl to, kad reikia įsisavinti naujus darbo ir mokymosi metodus, bet ir suprasti mus supančią aplinką. Valstybinės kalbos mokėjimo problema išlieka aktuali Vilniaus apskrities Šalčininkų, Vilniaus, Trakų, Švenčionių rajonų savivaldybių kaimų bei miestelių ir Utenos apskrities Visagino savivaldybės gyventojams, kur tautinės mažumos sudaro gyventojų

daugumą. Remiantis 2001 m. visuotinio Lietuvos gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, Vilniaus apskrityje Vilniaus rajono savivaldybėje gyveno 77,6 proc. nelietuvių kilmės asmenų (73).

Natūralu, kad daugiakultūrinėje erdvėje aktualiais tampa komunikacijos procesai, todėl ypatingai svarbią reikšmę turi sistemos, darančios didžiausią įtaką žmogaus ugdymui. Todėl švietimas ir mokymasis tampa svarbesni nei kada anksčiau, nes nuo jų priklauso žmonių galimybės įsitraukti į pilnavertį gyvenimą. Tai numato ir valstybės švietimo dokumentai. Pavyzdžiui, „Švietimo gairių“ 2003 – 2012 m. projekte rašoma: „Per 2003 – 2012 metus tęsiama krašto tautinių mažumų švietimo tradicija: Lietuvos valstybė remia tautinių mažumų siekį švietimo priemonėmis išsaugoti ir puoselėti savo kalbą, kultūrą, religiją. Tautinėms bendruomenėms sudaromos galimybės mokytis gimtosios kalbos, pažinti gimtąją kultūrą neformaliojo švietimo būdais: šeštadieninėse (sekmadieninėse) mokyklose, neformalaus, papildomojo ugdymo renginiuose“ (62, p. 131).

Analizuojant mokslinę literatūrą, pastebėta, kad atsižvelgiant į tautinę priklausomybę, asmens švietimo poreikius schematiškai galima būtų suskirstyti į dvi dalis – bendruosius, nuo tautybės nepriklausančius, poreikius ir specifinius švietimo poreikius, susijusius su priklausomybe konkrečiai tautinei mažumai.

1. Specifiniai poreikiai (galimybė mokytis gimtąja kalba, ugdyti tautinę kultūrą);
2. Bendrieji asmens švietimo poreikiai yra universalūs – išlavinti savo gebėjimus, perimti žmonijos bei Lietuvos kultūros pagrindus, sėkmingai adaptuotis besikeičiančiame socialiniame ir ekonominiame gyvenime. Taip yra labai svarbu, kadangi šių dienų mokslo ir technologijų pažanga bei ekonomikos globalizacija reikalauja, kad kiekvienas žmogus išplėtotų socialinius, komunikacinius, problemų sprendimo, veiklos bei kitus bendruosius gebėjimus ir kartu išsiugdytų svarbiausius įgūdžius, būtinus norint sėkmingai konkuruoti šiuolaikinėje darbo rinkoje.

Šiam tikslui pasiekti vienas iš uždavinių yra pagerinti sąlygas mokytis, kelti bei tobulinti turimą kvalifikaciją tautinių mažumų atstovams. Kaip pažymima „Mokymosi visą gyvenimą memorandume“: „visuomeniniai įgūdžiai, pasitikėjimas savimi tampa vis svarbesni, nes iš žmonių tikimasi daug savarankiškesnio elgesio nei praeityje“. Per pastaruosius dešimtmečius iš esmės pasikeitė reikalavimai ir darbo sąlygos. Anksčiau daug kam vienintelė užsienio kalba buvo rusų ir jos užteko, dabar be dvejų, trijų užsienių kalbų sunku apsieti, kitaip sakant, užsienio kalbos mokėjimas žmogų daro pranašesnę ir atveria daugiau kelių. Tad norint gyventi ir siekti karjeros, prisitaikyti prie aplinkybių, kurias pateikia žinių visuomenė, būtina sąlyga yra naujų įgūdžių ir gebėjimų ugdymas, šiuolaikinių kompetencijų įgijimas. Kadangi kompetencijos – tai žmogaus gebėjimas veikti, sąlygotas individo žinių, mokėjimų, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių, galima teigti, kad šiuolaikinėje žinių visuomenėje nauji gebėjimai padeda žmogui sėkmingai socializuotis ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Naujų gebėjimų svarba akcentuojama ir

mokymosi visą gyvenimą memorandume, taip pat čia apibrėžiami nauji pagrindiniai gebėjimai: „informacinės technologijos, užsienio kalbos, technologinė kultūra, verslumas ir socialiniai gebėjimai“ (49, p. 17). Darbo rinka reikalauja nuolat besikeičiančių gebėjimų, kvalifikacijų ir patirties, todėl svarbu kiekvienam išmokti planuoti profesinę veiklą, prisitaikyti prie pokyčių ir naudotis informacijos gausybe, šių gebėjimų būtinumas reikalauja naujų mokymo programų ir metodų visuose švietimo sistemos lygmenyse. Neabejotina, kad perėjimas prie naujų technologijų reikalauja žinių atnaujinimo, todėl sėkmingai tautinių mažumų socializacijai būtinas nuolatinis mokymas(is) ir saviugda. Reikia skatinti švietimo institucijas rengti įvairias programas kitataučiams, siekiant sudaryti galimybes įgyti reikalingas žinias, kompetencijas ir palengvinti tautinių mažumų grupių socializaciją į Lietuvos visuomenę.

Kita vertus, tautinių mažumų atstovams gali iškilti sunkumų integruojantis į Lietuvos visuomenę ne tik dėl to, kad nepakankamai gerai moka lietuvių kalbą, bet ir todėl, kad blogai žino Lietuvos kultūrą, nes žmogaus socialinė raida glaudžiai susijusi su vieno ar kito krašto kultūra ir tradicijomis. Tobulindamas kalbos mokėjimą ir mokydamasis naujų kalbų bei atrasdamas naujus būdus keistis informacija, žmogus gali geriau suprasti ir vertinti tokius svarbius reiškinius, kaip politiniai įvykiai, ekonomikos, kultūros pokyčiai. Dėl šių priežasčių būtinas neformaliu ugdymu skatinamas tikėjimas, kad žmogus pajėgus suvaldyti nuolatinėje kaitoje esančias žinias, nuomones, interesus, kad sąmoningas žmogus geriau, nei lojalus vyraujančioms visuomeninėms vertybėms, bet visiškai nepajėgus surasti savo vietą gyvenime.

Be abejo šiuolaikinėje darbo rinkoje neformalus mokymas užima svarbų vaidmenį, kadangi formalus išsilavinimas jau senai nėra vienintelis ir pakankamas darbo jėgos rengimo metodas. J. Bagdanavičiaus (2005) manymu, „diplomo gavimas ir darbinės veiklos pradžia nėra mokymosi proceso pabaiga, o tik jo bendros preliminarinės dalies užbaigimas ir labiau specializuoto bei ilgesnio profesionalaus įgijimo proceso pradžia. Todėl nenutrūkstamo mokymo ir nuolatinio kvalifikacijos kėlimo sistemos tobulinimo būtinumas niekam nekelia abejonių“ (7, p. 41). Tai labai svarbu, nes žmonės, neturėdami pakankamai lėšų, galėtų neformaliai mokytis darbo vietose, biržos apmokomuose kursuose. Džiugu, kad vis daugiau Lietuvos įmonių organizuoja kursus ir seminarus ne tik busimam, bet ir jau dirbančiam personalui, suteikdami jiems vis naujų žinių bei užpildydami esamų žinių spragas. Vis daugiau organizacijų vadovų supranta, kad naujausios žinios tampa pagrindiniu pranašumu konkurencinėje kovoje, todėl darbuotojų mokymas suprantamas kaip puiki investicija ne tik į darbuotojus, bet ir į visos įmonės gerovę.

Praktinė neformalaus mokymo(si) reikšmė labai aiški: žmonės, sunkiai prisitaikantys darbo rinkoje, neturi pakankamai žinių ir įgūdžių, todėl juos reikia mokyti ir padėti tų žinių ir įgūdžių gauti. Žinios ir įgūdžiai, kurių siekia įmonių darbuotojai, apima ne tik profesinius, bet kartais net

svarbesnius – socialinius aspektus. Juolab, kad Lietuva yra daugiakultūrinė valstybė, joje gyvena įvairių tautybių, skirtingų papročių ir kultūrų žmonės. Kai kurios tautinės mažumos, ypač lenkai, rusai, žydai nuo senų laikų iki šių dienų, turėdami teisę mokytis gimtąja kalba ir puoselėti savo kultūrą, sėkmingai adaptuojasi besikeičiančiame socialiniame ir ekonominiame šalies gyvenime, o taip pat perima Lietuvos kultūros pagrindus. Iš kitos puses, darbas yra vienas iš pagrindinių socializacijos proceso komponentų, individo gebėjimų ir žinių raiškos būdas. Nuo žmogaus požiūrio į darbą bei suformuotų vertybių priklauso jo mokymosi motyvacija, poreikiai, lūkesčiai. Todėl svarbu, kad kiekvienas tautinių mažumų atstovas tai suprastu.

Literatūros šaltinių analizė rodo, kad Lietuvoje sudarytos lygios galimybės visų tautybių žmonėms, svarbiausia yra jų pačių noras integruotis į Lietuvos visuomeninį gyvenimą. Ne išimtis ir tautinių mažumų atstovai, kurie turi visas galimybes visaverčiam gyvenimui, tik svarbu suprasti, kad, visų pirma, kiekvieno žmogaus perspektyvios priklauso ne nuo tautybės, o nuo jo asmenybės, jo gebėjimo sėkmingai socializuotis visuomenėje. Anglų sociologas A. Giddens (2000) teigė, kad „norint išlikti, pritapti ir siekti karjeros šiame kupiname rizikos, pavojų, tačiau ir kupiname naujų patirčių bei galimybių pasaulyje, būtina sąlyga yra mokymasis“ (25, p. 183). Tuo tarpu R. Ališausko (2001) teigimu „šiuolaikiniam žmogui būtini nauji gebėjimai ir kompetencijos prisitaikyti prie sparčios kaitos, kadangi gyvenimas rodo, kad būdami rinkos dalyviais, privalome nuolat atnaujinti žinias bei įgūdžius. Dabartinėmis sąlygomis išeitis tik viena – kiekvienam ieškoti sau darbo nišos, rūpintis kompetencijomis savo numatomai veiklai“ (2, p. 49).

1.4. Valstybės parama tautinių mažumų suaugusiųjų integracijai į visuomenę

Lietuvoje dedama daug pastangų, kad mažumų atstovams būtų lengviau integruotis visuomenėje, pavyzdžiui, siekiant spręsti tautinių mažumų integracijos į darbo rinką problemas buvo pradėtas įgyvendinti EQUAL projektas “Tautinių mažumų integracijos į darbo rinką paramos mechanizmo sukūrimas ir išbandymas”. Europos Bendrijos iniciatyva EQUAL yra dalis Europos užimtumo strategijos, numatančios sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų ir užtikrinti, kad niekam nebūtų užkirstas kelias šiuos darbus dirbti. Finansuojama Europos socialinio fondo lėšomis, Europos Bendrijos iniciatyva EQUAL ieškos naujų būdų kovoje su diskriminacija ir nelygybe užimtumo srityje, kurią patiria dirbantieji ir ieškantys darbo. Ši programa siekia suteikti galimybę išbandyti ir vystyti naujas idėjas, jas pritaikant įtakoti ateities užimtumo ir mokymo politiką bei praktiką. Finansavimas pagal EQUAL programą taip pat padės spręsti šias problemas, skatindamas bei populiarindamas naujus būdus kovoje prieš diskriminaciją bei nelygybę, kurią darbo rinkoje

patiria silpniausios socialinės grupės. Vystymo bendrija, kurios vadovaujantysis partneris yra VŠĮ „Tautinių bendrijų namai”, siekia tobulinti tautinių mažumų integracijos į darbo rinką paramos mechanizmą, stiprinant nevyriausybinės organizacijas ir integruojant į politiką bei praktiką pasiteisinusius metodus. Kaip viena iš veiklų, nukreiptų į minėto tikslo pasiekimą, buvo “Tautinių mažumų atstovų integracijos į darbo rinką galimybių” tyrimas, kuriuo metu buvo iširtos tautinių mažumų atstovų integracijos į darbo rinką galimybės.

Remiantis Šalčininkų bei Vilniaus rajonų gyventojų sociologine apklausa buvo siekiama įvertinti tautinių mažumų padėtį darbo rinkoje. Sociologinėje apklausoje, kuri buvo vykdoma 2006 m. kovo – liepos mėnesiais, dalyvavo 606 nedirbančių Šalčininkų bei Vilniaus rajonų tautinių mažumų atstovų. Didžiąją daugumą apklaustųjų sudarė lenkų tautybės asmenys (70,3 proc.). Kaip parodė tautinių mažumų atstovų integracijos į darbo rinką galimybių studija, dauguma apklaustųjų (72,2 proc.) nedirbo ilgiau nei 13 mėn., o net 47,2 proc. darbo neturėjo 25 mėn. ir daugiau. Daugiausia ilgą laiką (virš 1 metų) nedirbančiųjų yra tarp 50 m. ir vyresnių asmenų. Dvejų metų nedarbo stažą turi net 33 proc. jaunų (iki 29 m.) apklaustųjų. Kalbant apie neįsidarbinimo priežastis, apklaustieji dažniausiai minėjo neturėjimą galimybių susirasti darbo arti namų, nepasitenkinimą siūlomu darbo užmokesčiu, nepakankamą lietuvių kalbos mokėjimą bei vyresnį amžių. Apklaustos laikotarpiu didžioji dauguma respondentų ieškojo darbo (78,9 proc.). Aktyviausi darbo paieškoje yra vidurinių, pagrindinių ar pradinį su profesiniu mokymu išsilavinimą turintys asmenys iki 50 metų amžiaus. Nors daugelis apklaustųjų teigė ieškantys darbo, daug mažiau jų yra užsiregistravę darbo biržoje – apie 50 proc. Tik 16,6 proc. respondentų yra reikalingos profesinio konsultavimo paslaugos, o net 28,7 proc. jų apie tokio pobūdžio paslaugas nebuvo girdėję. Įdomu pastebėti, kad beveik pusė (47,9 proc.) apklaustųjų negali atsakyti, ar jų rajone yra pakankamai informacijos apie neformalaus mokymosi ir kvalifikacijos tobulinimo galimybes. Apklaustųjų manymu, sėkmingai jų integracijai į darbo rinką labiausiai trukdo valstybinės kalbos nemokėjimas arba nepakankamas mokėjimas (55,2 proc.). Kitas svarbus faktorius, trukdantis dalyvavimui darbo rinkoje, yra kompiuterinis neraštingumas (31,6 proc.). Dalis respondentų mano, jog lietuvių kalbos kursų organizavimas būtų veiksminga priemonė, kuri padėtų pagerinti užimtumo situaciją. Kai kurie tokį atsakymą pateikę asmenys akcentavo, jog valstybinės kalbos kursai turėtų būti nemokami (22).

Be abejo, neformalus suaugusiųjų švietimas gali padėti socialinei ir kultūrinei, ekonominei ir politinei, mokslinei ir psichologinei visuomenės plėtrai. Suaugusiųjų švietimo dėka visuomenės nariai galės plėtoti savo įgūdžius, gebėjimus, žinias, formuoti požiūrius, įveikti kompiuterinį neraštingumą ir lavinti profesinius įgūdžius, gebėjimus bei didinti savo produktyvumą. Neformalus suaugusiųjų švietimas taip pat galėtų padėti palaikyti socialinę tvarką, kultūrų atvirumą, taiką, ir demokratijos mokymąsi.

Kitas, nemažiau svarbus EQUAL projektas yra "Romų integracijos į darbo rinką mechanizmo sukūrimas ir išbandymas." Projekto partnerių grupę sudaro Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės, Vilniaus miesto savivaldybės administracija, Ukmergės rajono savivaldybės administracija, VšĮ Romų visuomenės centras, Lietuvos čigonų bendrija "Čigonų laužas", Socialinių darbuotojų rengimo centras prie SADM, ir projektui vadovaujantis Lietuvos vaikų fondas. Projektu siekiama išbandyti romų integracijos į darbo rinką paramos mechanizmą ir bendradarbiavimo tinklus tam panaudojant specialiai parengtus romų ir visuomenės atstovus. Kitaip nei iki šiol vyravusi darbo su romais patirtis, projektas orientuojasi ne į vieną atskirą regioninį romų bendruomenės segmentą, o siekia įtraukti įvairiose Lietuvos vietose gyvenančius romus (86).

2006 m. Vilniaus J. Matulaičio socialiniame centre įgyvendintas „Tautinių mažumų socialiniai ir profesiniai kompetencijų ugdymo bei integracijos į darbo rinką skatinimo projektas“. Mokymo programos turinį sudarė tokios dalys: savęs pažinimo svarba profesinei karjerai; norų, poreikių ir galimybių profesinėje srityje išsivardijimas ir suderinimas; gebėjimai, asmeninės savybės, darbinė patirtis, turimi įgūdžiai ir jų vertinimas; komandinis darbas ir bendradarbiavimas; bendravimas kolektyve ir konfliktų sprendimas; informacijos perdavimo būdai; esama situacija darbo rinkoje; darbo paieškos būdai. Projekte šalia tautinių mažumų atstovų dalyvavo ir nemažai lietuvių.

2007 m. spalio 17 d. Ministrų kabinetas pritarė „Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų“ strategijai ir šios strategijos įgyvendinimo 2007–2010 metų priemonių planui. Strategija siekiama Lietuvoje gyvenančių asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, integracijos į Lietuvos visuomenę, sudarant tinkamas sąlygas gyventi, dirbti ir mokytis, taip pat išsaugoti tautinių mažumų tapatumą bei užtikrinti tautinių santykių darną. Strategijoje atkreipiamas dėmesys, kad integracijos, tautinio tapatumo ir tolerancijos klausimai tampa aktualūs dėl naujų rasinių, tautinių grupių atsiradimo. Įgyvendinant strategijos tikslus pirmiausia siekiama, kad absoliuti dauguma Lietuvoje gyvenančių asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, mokėtų valstybinę kalbą, taip pat siekiama mažinti jų atskirtį bei marginalizaciją, skatinti tautinių mažumų dalyvavimą viešajame gyvenime, remti jų švietimą bei siekį išsaugoti tautinį identitetą. Lietuvoje tautinių mažumų problemomis rūpinasi Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas. Svarbus departamento tikslas – įgyvendinti valstybės tautinių santykių darnumo politiką, padėti tautinėms mažumoms integruotis į visuomeninį, politinį šalies gyvenimą, o taip pat išsaugoti tautinę tapatybę, tradicijas, gimtąją kalbą. Siekdamas šio tikslo, departamentas parengė ir įgyvendina Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę 2005 – 2010 m. programą. Tikėtina, kad programos priemonės padės tautinėms

mažumoms integruotis į Lietuvos visuomenę, ugdyti visuomenės toleranciją ir užkirsti kelią diskriminacijai, atskirčiai, šalinti neigiamus stereotipus.

Nemažiau svarbu, kad Lietuvos įstatymų nustatyta tvarka, tautinėms mažumoms suteikta teisė steigti visuomenines ir kultūrinės organizacijas, vienytis į politines partijas ir politines organizacijas. Dabar tautinių mažumų visuomeninės organizacijos veikia 10 respublikinio pavaldumo miestų ir 17 rajonų. Savo atskiras visuomenines organizacijas Lietuvoje yra įkūrę rusai, lenkai, baltarusiai, ukrainiečiai, žydai, totoriai, latviai, čigonai, vokiečiai, armėnai, uzbekai, moldavai, azerbaidžaniečiai, gruzinai, estai, karaimai, graikai, rumunai, vengrai, – iš viso 19 įvairių tautybių. Šalyje yra per 100 įvairių žanrų tautinių mažumų saviveiklinių kolektyvų. Tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų visuomeninės ir kultūrinės veiklos projektus remia valstybė. Svarbiausias lėšų skyrimo kriterijus – veiklos aktualumas. Tautinių mažumų visuomeninės organizacijos taip pat turi teisę ir galimybę gauti savo istorinių tėvynių, tarptautinių organizacijų finansinę paramą. Tautinių mažumų ir išėvijos departamento duomenimis šalyje įregistruota 300 tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų, egzistuoja tautinių mažumų šeštadieninių (sekmadieninių) mokyklų tinklas: iš viso šalyje jų 50, iš kurių 46 yra veikiančios. Šiose šeštadieniniuose (sekmadieninėse) mokyklose mokosi apie 900 asmenų. Jie mokosi gimtosios kalbos, savo tautos istorijos, religijos, literatūros, muzikos bei kitų etninės kultūros dalykų. Tokia mokyklų programa skatina perteikti tautinės kultūros pagrindus bei puoselėti ir saugoti tautinį savitumą. Šiuo metu Vilniuje ir Vilniaus rajone veikia 13 įvairių tautinių mažumų šeštadieninių (sekmadieninių) mokyklų.

Lietuva, kaip demokratinė šalis, atveria galimybes kiekvienam asmeniui pasirūpinti savimi ir šioje srityje daug padarė. Tai pripažino Lietuvoje lankęsi tarptautinių organizacijų, taip pat ir Europos Tarybos, kurios narė yra Lietuva, atstovai. Tautinių mažumų padėtis ir teisinė bazė atitinka Europos demokratių valstybių standartus, o patirtis šioje srityje turi ir tarptautinę reikšmę, kurią ne kartą yra pažymėję kitų valstybių atstovai, buvę mūsų šalyje. Apibendrinant, galima pagrįstai teigti, kad Lietuvos valstybės politika ir švietimo sistema sudaro tinkamas sąlygas tautinių mažumų atstovams puoselėti tautinę savimonę, kultūrą, padeda integruotis į pilnavertį Lietuvos visuomenės gyvenimą.

1.5. Suaugusiųjų neformaliojo švietimo patirtis Europos valstybėse

Kiekviena šalis Europoje turi savo švietimo tradicijas, tačiau visoms valstybėms būdinga orientacija į suaugusiųjų švietimo sistemos tobulinimą bei stiprinimą. Visose Europos šalyse

neformalus suaugusiųjų švietimas pripažįstamas kaip svarbi suaugusiųjų švietimo dalis, skatinanti asmenybės vystymąsi, profesinį, kultūrinį ir pilietinį ugdymą. Jis apibūdinamas kaip laisvas ir tolerantiškas mokymasis (liberal adult education); visiems prieinamas, suprantamas, sudarantis galimybes suaugusiam žmogui ugdyti kūrybiškumą, iniciatyvą, socialinę atsakomybę (popular adult education). Šiandien Europoje švietimo asociacijos ir centrai bendradarbiauja tarpusavyje. Nepaisant to, kiekviena šalis yra kuo nors išskirtinė.

Skandinavijos šalyse labai populiariu suaugusiųjų švietimą vadinti liaudies švietimu, nes jis suteikia individui ne tik žinių ir pasitikėjimą savimi, bet ir ugdo gebėjimus aktyviai gyventi šiuolaikinėje visuomenėje. Skandinavai suaugusiųjų švietimą propaguoja jau nuo XIX a. vidurio, jų suaugusiųjų švietimo sferoje ypač ryški Grundtvig filosofijos įtaka. N. F. S. Grundtvig (1783–1872) tai žinomas danų dvasininkas, rašytojas, filosofas, švietėjas ir politikas, vienas pirmųjų Europos švietėjų praktiškai įrodęs, kad suaugusiųjų švietimas gali pažadinti pilietinį, tautinį sąmoningumą, kuris sąlygoja spartų visos šalies ekonominį augimą (67, p. 33). N. F. S. Grundtvig numatė, kad „mokykla gyvenimui” yra be galo reikalinga: jeigu ir nė viena tauta pasaulyje nebūtų nusipelnusi turėti savo aukštesniąsias liaudies mokyklas, kur viskas dėstoma gimtąja kalba, tai danai būtų to nusipelnę; jeigu nė viena tauta nesitiki iš savo vyriausybės paramos švietimui ir patriotiniam auklėjimui, tai danai to tikisi” (35). Grundtvigo aukštesniosios mokyklos koncepcija buvo pagrįsta idėja, kad prasmingas švietimas privalo būti prieinamas paprastam žmogui visą gyvenimą ir turi apimti ne tik žinias, bet ir pilietinę atsakomybę, asmeninę ir kultūrinę raidą. Jis taip pat teigė, kad suaugusiųjų švietimas turi būti visokeriopai remiamas valstybės, be to, jis turi būti kiek įmanoma priartintas prie natūralių žmogaus gyvenimo sąlygų. Šios idėjos, tuo metu labai revoliucinės ir naujos, greitai ėmė plisti visoje Europoje. Šiandien, nagrinėjant neformalų suaugusiųjų švietimą Skandinavijos šalyse, galima pastebėti terminą – liaudies švietimas. R. Skripkienė (2000) teigė, kad „Šiaurės valstybėse – Danijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Suomijoje, sukaupta didelė tautinių mažumų švietimo patirtis, tautinių mažumų švietimo klausimams skiriama daug dėmesio. Tai yra svarbu, kadangi visose minėtose šalyse pastebimai didėja imigrantų skaičius, todėl reiškiamas toks didelis susirūpinimas jų švietimo ir integracijos klausimais” (66, p 70).

Danijos švietimo sistema pasak, R. M. Andriekienės ir B. Anužienės (2002) geriausia gali būti apibūdinama kaip pastoviai besikeičianti ir besivystanti. Švietimo reformos vykdomos reaguojant į vidaus ir išorės poreikių pokyčius. Europos Sąjungos koncepcija „kiekvienam suteikti galimybę mokytis visą gyvenimą” šalyse įgyvendinama (4, p. 14). Nuo XIX a. vidurio įvairiuose Danijos vietovėse pradėjo kurtis pirmosios aukštesniosios liaudies mokyklomis (ALM), kurios ir dabartiniu metu yra populiarios. Tai mokyklos, priklausančios švietimo sistemai ir esančios svarbi bendros švietimo struktūros, kuri vadinasi neformalusis švietimas, dalis. Į mokyklą priimami visi

norintys čia mokytis, sulaukę aštuoniolikos metų piliečiai, nepaisant išsilavinimo, turinės padėties, tautybės ir t.t. Mokyklų darbą nereguliuoja valstybė, galima pasirinkti mokymo turinį, metodus, organizacinius principus. Tai didele įvairove pasižyminti mokykla, nes joje galima pasirinkti tinkamiausius trukmės požiūriu kursus – nuo kelių dienų iki vienos ar trijų savaitių (trumpieji kursai), nuo keturių iki keturiasdešimties savaitių (ilgieji kursai), priklausomai nuo mokyklos tipo. Miesto vietovėse tokiais pat principais kaip ALM veikia „Day High School“, „Productions Schools“, skirtos jaunimui iki 30 metų. Taip pat šalyje veikia vakariniai kursai, organizuojami asociacijų, universitetų, kurie dažnai iš dalies ar visiškai apmokami vietinės valdžios. Danijoje maždaug 400000 gyventojų atstovauja skirtingoms etninėms mažumoms. Visi norintieji gali mokytis emigrantų mokymo centruose, kurių tikslas – geriau integruoti tautinių mažumų atstovus į Danijos visuomenę (64, p. 41). Penkiolika metų šalyje veikia suaugusiųjų mokymosi programa (VEUD), kuri nustato kiekvieno asmens patirtį ir pagal tai sudaro kiekvieno individo mokymosi planą. Pagal Darbo rinkos mokymo planą nuolat veikia kursai, padedantys žmonėms identifikuoti jų turimas kompetencijas bei planuoti tolesnį mokymąsi turimų kompetencijų pagrindu. Taip pat šiuo metu svarstoma apie išsamią švietimo sistemos reformą, kuria siekiama peržiūrėti neformaliojo mokymo vaidmenį. „Kaip pastebi Danijos švietimo strategijos tyrinėtojai, formalioji švietimo sistema gali suteikti daug žinių, padėti įgyti įgūdžių, tačiau neformaliuose švietimo įstaigose žmogui suteikiamas didesnis pasitikėjimas savimi, kartu jis pasirengiamas būsimai veiklai, kurioje žinios ir įgūdžiai vertinami tik kaip sudėtinės dalys“ (61).

Švedijoje XIX a. viduryje atsirado valstiečių mokyklos, dabar jos vadinamos liaudies mokyklos (ALM), jų skaičius pastaruoju metu didėja. Švedijos aukštesniosios liaudies mokyklos – tai neformaliojo suaugusiųjų švietimo institucijos, kurios turi galimybes laisvai pasirinkti mokyklos specializaciją, mokymosi programą, darbo formas ir metodus. Veikia specialieji kursai – informacinių technologijų, meno, amatų, vadybos ir kt. Daugelis kursų skirti profesinių kompetencijų tobulinimui ir profesinei karjerai. Švedijoje, ypatingas vaidmuo plečiant darbo rinką yra skiriamas suaugusiųjų švietimui. Vadinamosios „liaudies aukštosios mokyklos“ (folkhogskolor) įvairiais šiuolaikiniais būdais lavina darbuotojų sugebėjimus įvairiose srityse ir jų bendravimo kultūrą (61).

Švedijos suaugusiųjų švietimo iniciatyva (Swedish Adult Education Initiative – AEI) skirta nedarbiui šalyje mažinti. Ji apima formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi, skirto individualiems poreikiams tenkinti, tobulinimą. Programa siūlo socialinės atskirties grupių įtraukimo į aktyvią visuomenę būdus ir nustato kovos su socialine atskirtimi kryptis (70, p. 51).

Švedijos mokymo centruose mokytis gali tiek švedai, tiek ir imigrantai. Todėl kartu mokoma ir švedų kalbos, ir specialybės: aptarnavimo ir prekybos, vaikų darželių auklėtojų, slaugos ir

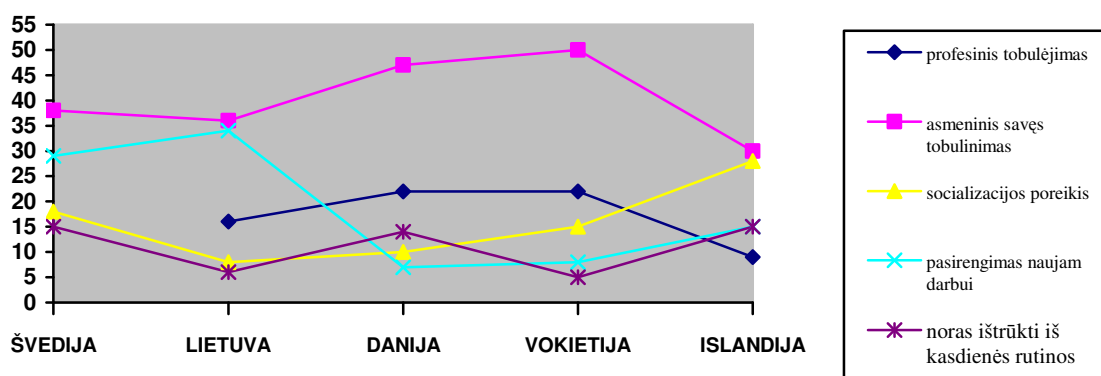
rūpybos bei veikia pirmosios pagalbos kursai. Mokslas trunka tik 3 valandas per dieną, t.y. dirbantis žmogus tiek privalo mokytis Centre. Kiekvienas nedirbantis turi pats susirasti darbą, todėl bendradarbiaujama su darbo biržomis ir socialinėmis tarnybomis. Pagal tai sudaromi ir Centro darbo planai. O jeigu žmogus nori keisti darbą, bet dar neišdarbino kitoje darbovietėje, tą laiką apmoka valstybė. Baigęs Centro mokymus, jis gali stoti į suaugusiųjų gimnaziją. 20 proc. Centro mokinių dar nebaigę kursų įsidarbina, o apie 40 proc. gauna socialinę pašalpą. Centras turi dvi dalis: vienoje mokosi motinos, o kitoje veikia vaikų darželis ir pradinė mokykla. Suaugusiųjų mokymasis šalyje vyksta ir neformalaus suaugusiųjų mokyklų tinkluose „ABF” school” bei tarptautinio „OCN” (Open College Network). Švedu švietimo sistema įdomi tuo, kad baigęs mokyklą jaunas švedas pirmiausia įsidarbina ir tik po poros – trejeto metų gali nuspręsti, į kokį dalyką jam gilintis toliau. Geteborgo mieste įkurtas Infotekos centras, čia galima rasti visą informaciją apie švietimą, pradedant universitetais ir baigiant privačiomis mokymo institucijomis bei suaugusiųjų švietimo įstaigomis. Taip pat galima rasti informaciją apie darbo rinką, mokslą užsienyje, finansavimo šaltinius bei atlikti įvairius testus ir nustatyti savo interesus, pomėgius, pasirinkti tinkamą profesiją (8, p. 42). Įdomu pastebėti, kad daugumai švedų pagrindinis tikslas – mokykloje gautas žinias sugebėti pritaikyti praktikoje. Gal dėl to skurdžiai gyvenančių šeimų Švedijoje praktiškai nėra.

1978 m. Suomijos vyriausybė priėmė sprendimą apie suaugusiųjų švietimo ir mokymąsi, kurio tikslas buvo sukurti lanksčią švietimo sistemą, kad visi piliečiai turėtų galimybę visais gyvenimo tarpsniais ugdyti savo asmenybę. Kaip ir kitos Skandinavijos šalis, Suomija remiasi Grundtvig švietimo tradicijomis bei liberaliuoju požiūriu į švietimą. Tai reiškia, kad švietimo tikslas yra pabrėžti individualią žmogaus raidą, savarankišką besimokančiųjų mąstymą, visapusiškai remti žmonių kūrybiškumo siekį, įvairių interesų plėtotę (menas, fizinis lavinimas, užsienio kalbų kursai). Taip pat yra darbo rinkos mokymo kursai bedarbiams, mokymai skiriami tiems, kurie yra rizikos grupėje (jau išstumti iš darbo rinkos arba yra galimybė prarasti darbą). Suomijoje kiekviena švietimo organizacija turi savo tikslus, darbo metodus ir tikslinę grupę. Šiuo metu mokytis pagal savo polinkius Suomijoje galima įvairiose suaugusiųjų švietimo įstaigose: žinias teikia tęstinių studijų centrai, suaugusiųjų profesinio rengimo centrai, vasaros universitetai, kurie organizuoja papildomą profesinį rengimą, kalbų kursus, kultūros įvykius, trečiojo amžiaus universiteto veiklą (pagyvenusių žmonių švietimas). Šių universitetų organizuojami kursai skirti visiems norintiems. Liaudies aukštesniosios mokyklos (dauguma mokyklų yra privačios) organizuoja aukštesnįjį profesinį švietimą ir mokymą, kurio metu žmonės įgyja kvalifikacijas kultūros, socialinės gerovės bei laisvalaikio paslaugų srityse. Suomijoje dirba nemažai konsultacinių firmų, profesinių suaugusiųjų mokymo bei kvalifikacijos tobulinimo centrų, atitinkančių naujų technologijų

reikalavimams. Imigrantų ugdymo tikslas yra parengti juos visaverčiam gyvenimui Suomijos visuomenėje ir padėti išlaikyti jų kultūrinį identitetą (66, p. 72).

Nors Skandinavijos šalys pasirinko skirtingus neformaliojo mokymosi pripažinimo būdus ir dirba pagal skirtingas metodikas, visų jų edukacinis pagrindas – Grundtvigo idėjos, o daugiausia panašumų sieja Danijos ir Norvegijos aukštesniausias mokyklas. Šių šalių tradicijos įkvėpė ir kitas Europos šalis: Vokietijoje suaugusiųjų mokymo centrai ir ALM veikia organizuodami įvairiausių kvalifikacinius kursus bei siūlydami švietimą pagal besikeičiančios visuomenės poreikius. V. Krivickienė (2004) pastebėjo, kad Lietuvoje ALM kūrimuisi taip pat įtakos turėjo Šiaurės šalių tradicijos, ypač du išskirtiniai Šiaurės šalių ALM bruožai: demokratinės ir etninės tradicijos (5, p. 27). Todėl Lietuvai tapus lygiateise Europos Sąjungos nare, svarbu panaudoti ALM kaip darančias įtaką suaugusiųjų mokymuisi ir pilietiškumui.

ALM situacija įvairiose Europos šalyse yra skirtinga, tačiau poreikiai ir motyvai mokytis ALM yra panašūs. Siekiant išanalizuoti Europos šalių aukštesniųjų mokyklų besimokančiųjų poreikius, motyvaciją bei požiūrį į mokymąsi, 2002 – 2004 m. atsitiktinai pasirinktose Švedijos, Vokietijos, Islandijos, Italijos ir Lietuvos ALM, remiant ES Socrates programai, 2005 metais buvo atlikta besimokančiųjų apklausa. 4 paveiksle parodytos priežastys, kodėl mokymuisi pasirinktos Aukštesniosios liaudės mokyklos (78, p. 76).

4. pav. Mokymosi motyvacijos Europos aukštesniosiose liaudies mokyklose rodikliai

Daugiausia besimokančiųjų visose šalyse kaip priežastį, paskatinusią mokytis ALM nurodė asmeninį tobulėjimą. Lietuvoje ir Švedijoje pasiruošimas naujam darbui taip pat yra svarbus (34 ir 29 proc.). Profesiniai tikslai didžiausi Vokietijoje ir Danijoje. Islandijoje 28 proc. besimokančiųjų nurodė socializacijos poreikį. Taigi pagrindinės priežastys, lemiančios pasirinkimą mokytis ALM, yra asmeninis savęs tobulinimas, socializacijos poreikis ir noras ištrūkti iš kasdienės rutinos. P. Kuprys (1996) pabrėžia, kad „ALM tai vieta, kur individui yra visos sąlygos sustiprėti ir fiziškai, ir dvasiškai, tobulėti intelektualiai, pajauti didesnę pasitikėjimą savimi” (36, p. 106).

Šiuo metu Airijoje įgyvendinama pagrindinė švietimo nuostata: sąlygų mokymuisi visą gyvenimą užtikrinimas. Siekiama, kad švietimo sistemoje būtų galimybė mokytis įvairių socialinių grupių žmonėms, organizuojamas kitataučių mokymas. Šalyje suaugusiems yra daug įvairių kursų, galima pasirinkti studijas pagal savo pomėgius bei gabumus. Kartu siekiama padėti žmogui susivokti šiuolaikiniame gyvenime, prisitaikyti prie kintančių reikalavimų bei įgyti universalesnį išsilavinimą. Kiekvienas norintis gali ne tik labiau gilinti savo žinias ir gebėjimus, bet ir dalyvauti persikvalifikavimo programose, kursuose bei seminaruose. Suaugusiųjų švietimo įvairovė bei paslaugų pasiūla Airijoje didelė (59, p.18). Tarp populiariausių suaugusiųjų švietimo įstaigų galima paminėti šias: Viešojo administravimo institutas, Dublino suaugusiųjų mokymo centras (rūpinasi raštingumo kursais), Airijos vadybos institutas (pagrindinė vadybos mokymo institucija suaugusiems), Airijos nacionalinė kolegija, kuri organizuoja įvairiausių neformalaus mokymo kursus suaugusiems (77, p.308). Beveik visos Airijos aukštosios mokyklos siūlo vasaros programas. Galima ne tik tobulinti anglų kalbą, bet ir studijuoti įvairius mokslus. Dauguma universitetų ir kolegijų turi anglų kalbos paruošiamuosius kursus užsienio studentams, taip pat yra virš 150 privačių anglų kalbos mokyklų, kurios siūlo trumpalaikius ir ilgalaikius mokymus. Literatūros šaltinių analizė leidžia teigti, kad Airijoje imigrantai turi tokias pačias teises į švietimo paslaugas, kaip ir vietiniai gyventojai. Pavyzdžiui, mūsų tautiečiai, šiuo metu gyvenantys Airijoje, plačiai naudojami teise į švietimą: lanko įvairiausių kursus (kalbų, verslo, kompiuterinio raštingumo), seminarus, studijuoja įvairiausiose kolegijose ir kitose švietimo įstaigose. Visuomenė ir savanoriškos draugijos teikia socialiai naudingas paslaugas, organizuoja kursus, konsultuoja klausimu, kokio pasiruošimo reikia norint įsteigti savo verslą. Airijoje yra užsienio šalyse įgytų kvalifikacijų pripažinimo centras. Jeigu žmogus turi užsienio šalyje įgytą kvalifikaciją ir ketina toliau dirbti ar studijuoti Airijoje, jis gali kreiptis į kvalifikacijų pripažinimo centrą (Ireland Qualifications Recognition centre). Įdomu pastebėti, kad šiuo metu Airijoje puikiai išspręstos nedarbo ir žmonių kvalifikacijos stokos problemos.

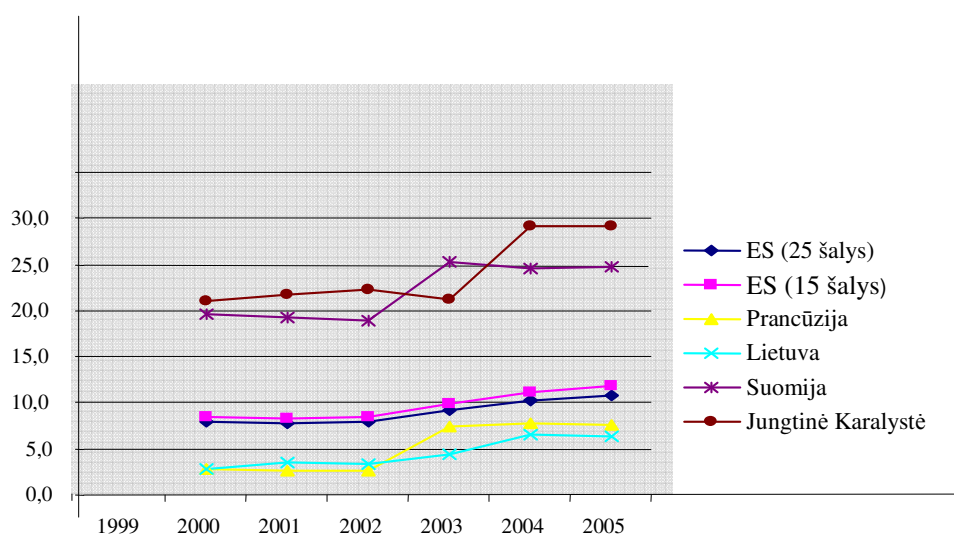
Švietimo sistemos kritika paskatino Prancūzijos politikus apmastyti padėtį ir paspartintino švietimo sistemos reformą, kuri suartino švietimo sistemą ir darbo pasaulį. 1985 metais priimtas įstatymas dėl kompetencijų visumos, kuris leido pripažinti profesines kompetencijas, įgytas neformaliojo mokymosi būdu. (84, p. 87). Prancūzijos švietimo sistemos pažymėjimas (diplomas) ne tik parodo žmogaus pasiekimus, bet ir suteikia jam/jai tam tikrą statusą visuomenėje. Apie neformaliojo mokymąsi pripažinimą ir vertinimą, šalyje pradėta kalbėti, kai vis daugiau profesinių įgūdžių buvo įgyjama ne mokyklos, o darbinėje (įmonės) aplinkoje. 1992 metais priimtas įstatymas užtikrinantis kompetencijų, įgytų formaliuoju ir neformaliuoju būdu teisinę lygybę. Įdomu

pastebėti, kad Prancūzija buvo viena iš pirmųjų Europos Sąjungos šalių neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo srityje.

Prancūzijoje net pačiam mažiausiam regione, kur yra išikūrę teritoriniai kolektyvai funkcionuoja suaugusiųjų mokymo centrai. Taip pat yra patarėjų bei konsultantų, kurie padeda žmogui pasirinkti mokymosi kelią. Įmonės rūpinasi tiek profesiniu, tiek asmenybės tobulėjimo klausimais ir pačios stengiasi organizuoti savo darbuotojų mokymus. Sudaromos puikios sąlygos studijuoti ir kelti profesinę kvalifikaciją. Prancūzijos suaugę žmonės turi visas galimybes plėsti savo akiratį (77, p. 305).

Jungtinėje Karalystėje profesiniai kursai turėtų būti aktualūs daugeliui lietuvių, nes įgyta profesija tikrai padės susirasti gerai apmokamą darbą. Būtent profesiniai kursai leidžia pagerinti turimas profesines žinias arba įgyti visiškai naują profesiją. Šių kursų metu teorinės žinios yra siejamos su praktiniu darbu, be to, kursai yra rengiami įvairias kvalifikacijas turintiems asmenims. Jie būna kelių lygių – nuo elementarių iki atitinkančių aukštojo mokslo studijų 2–3 kursus. Asmuo gali pasirinkti jam tinkantį kursą iš kelių šimtų. Valstybė yra numačiusi įvairias švietimo rengimo formas: alternatyvus profesinis rengimas, modulinis profesinis rengimas, pameistrystė. Bedarbiams numatytos įvairios darbo paieškos, asmeninės karjeros analizės ir plėtros, individualios ir kolektyvinio mokymo programos, kurių įgyvendinimas ir kuravimas patikėtas Profesinio rengimo ir įmonių tarybai (Training and Enterprise Council –TEC). Į TEC tinklą įeina individualūs darbdaviai, vietinės profesinio rengimo grupės, vietiniai valdžios organai, savanoriškos agentūros, privatūs profesinio rengimo institutai ir tęstinio mokymo kolegijos. Kaip pastebėjo B. Anužienė ir R. M. Andriekienė (2002), viena iš pagrindinių TEC užduočių – įtikinti įmones, kad investavimas į darbuotojų mokymą yra šių dienų būtinybė. Be to, yra įgyvendinta daug priemonių, padedančių darbuotojams kelti kvalifikaciją, įsigyti naujų kompetencijų, tobulinti turimas kompetencijas, prisitaikyti prie naujų technologijų bei naudojimosi Nacionalinės profesinės kvalifikacijos sistema (National Vocational Qualifications) (4, p 8). Taip pat Jungtinėje Karalystėje įsteigtos „Darbo centrai plius“ tarnybos, kurios yra skirtos visiems darbinio amžiaus žmonėms, siekiantiems darbo arba gaunantiems pašalpas. Šalyje labai svarbus naujų paslaugų sukūrimas, kadangi tai yra pagrindinė vyriausybės naudojama bedarbių integracijos į darbo rinką politikos priemonė. Bedarbiams siūloma galimybė patobulinti savo įgūdžius ir profesinį pasirėngimą darbui (81). Iš kitos pusės ir darbdaviai vis labiau pripažįsta, kad norint pritraukti ir išlaikyti personalą, būtina suteikti darbuotojams galimybę naudotis informacijos, patarimų ir konsultacijų teikimo paslaugomis, kad būtų maksimaliai panaudojamas darbuotojų potencialas ir sudaromos galimybės karjeros plėtojimui. Kompanijose teikimas konsultavimas tokiais klausimais: paaukštinimo darbe galimybės, augimo galimybės.

Akivaizdu, kad šiandieninėje Europoje ryškėja naujas požiūris į socialinį – kultūrinį gyvenimą, kuris siejasi su intelektiniu asmens ugdymu, organizuojama ir švietimo paslaugų institucijų sistema, skirta padėti žmonėms siekti karjeros, socialinės integracijos, plėtoti gebėjimus, gerinti gyvenimo kokybę, atsižvelgiant į asmeninius bei bendruomenės interesus. Europinio lygmens statistika leidžia tarpusavyje palyginti šalis ir regionus. Remiantis Europos Sąjungos statistikos biuro (Eurostat) atliktų tyrimų, kuriuose apklausti 25 – 64 m. amžiaus asmenys, dalyvaujantieji mokymo procesuose, duomenimis, Europos Sąjungos gyventojų dalyvavimas Mokymasis visą gyvenimą programoje rodiklis pavaizduotas 5 paveiksle

5 pav. Europos Sąjungos gyventojų dalyvavimas Mokymasis visą gyvenimą programoje

5 paveiksle pateikti minėtų tyrimų duomenys rodo, kad stipriausios švietimo sistemos yra Suomijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Lietuva ir Prancūzija yra panašaus lygio ir atsilieka nuo ES vidurkio. Nors įvairiuose Europos valstybėse skirtingi mokymosi visą gyvenimą modeliai, svarbu, kad visose šalyse išvystyta švietimo sistema bei profesinio (karjeros) informavimo sistema suformuoja dalyviams mokymosi visą gyvenimą įgūdžius ir sudaro galimybes tęsti mokymąsi.

Apibendrinti neformalųjį suaugusiųjų švietimą (struktūrą, institucijas, kryptis, programas) Europos šalyse gana sudėtinga dėl įvairovės ir greitų pokyčių. Įvairiuose Europos šalyse mokymasis visą gyvenimą įvairiai suprantamas ir egzistuoja įvairios praktikos. Yra bandoma klasifikuoti įvairias patirtis, bet tai padaryti nėra lengva. Pavyzdžiui, R. Rinne (2003) pristato tris mokymosi visą gyvenimą modelius:

- Valstybės vadovaujamas mokymosi visą gyvenimą modelis: esminis vaidmuo priskiriamas valstybei kaip mokymosi visą gyvenimą organizatorei ir pagrindiniam finansavimo šaltiniui. Tipiškas tokio modelio pavyzdys – Prancūzija.

- Socialinės partnerystės modelis: jame pripažįstama individuali atsakomybė ir pasisakoma už daugialypio atstovavimo, įvairių tarpininkų struktūras ir maksimalų naujų technologijų panaudojimą. Jis skiriasi nuo valstybės vadovaujamo modelio, nes daugiau akcentuojamas rinkos apribojimas ir reguliavimo svarba. Tipiškos šio modelio šalys – Vokietija, Austrija, Šveicarija, Danija.

- Rinka pagrįstas modelis: jo atveju besimokanti visuomenė suvokiama kaip pagrindinė visuomenės jėga, skatinanti naujas galimybes, technologijas ir rinkos plėtrą. Individas turi prisiimti pirminę atsakomybę už savo mokymąsi, valstybė pasilieka gynėjo ir nukreipėjo funkcijas. Tipiškas tokio modelio pavyzdys yra Jungtinė Karalystė (57, p. 100).

Kita vertus, mokymosi visą gyvenimą suaugusiųjų švietimas Europoje dažnai siejamas su formalioju švietimu, tačiau naujais Europos Sąjungos švietimo politikos dokumentai vis labiau išryškina neformaliojo švietimo reikšmę mokymosi visą gyvenimą procese. Europos Komisija rekomenduoja, kad struktūrinių fondų prioritetų būtų investicijos į žmogiškuosius išteklius, profesinio mokymosi formų pasiūlai skatinti, neformaliojo ir savaiminio mokymosi ir patirties užskaitymui, personalo kvalifikacijai tobulinti. Taip pat Europos neformaliojo mokymosi pripažinimo srityje svarbi Europos Komisijos veikla. „Mokymosi visą gyvenimą memorandume“ pabrėžiama: „Integruotoje Europoje atvira darbo rinka ir piliečių teisės laisvai gyventi, studijuoti, mokytis ir dirbti visose šalyse narėse reikalauja, kad žinios, įgūdžiai ir kvalifikacijos būtų aiškiai suprantamos ir kad jas būtų galima „nešioti“ po visą Sąjungą“ (49, p. 23). Šiam tikslui pasiekti dabartiniu metu Europos Sąjungoje ir Lietuvoje veikia Socrates, Grundtvig (mokymosi visą gyvenimą suaugusiųjų švietimas), Leonardo Da Vince (profesinis mokymasis) ir Jaunimo programos, kuriu finansavimas ir plėtra turėtų padėti statyti tiltus tarp formaliojo ir neformaliojo mokymosi sistemų. Europos Sąjungos programa „Jaunimas“ – įrankis neformalaus ugdymo veiklai jaunimo srityje remti, skatinti jaunų žmonių iniciatyvą, verslumą ir kūrybiškumą, taip leidžiant jiems atlikti aktyvesnę vaidmenį visuomenės gyvenime, bei siekti neformalaus ugdymo pripažinimo.

Apibendrinant neformaliojo suaugusiųjų švietimo patirtį Europos šalyse, galima teigti, kad neformalus suaugusiųjų švietimas Europoje yra grindžiamas visiems norintiems mokytis lygiomis teisėmis bei priimtinausia forma. Ieškoma naujų modelių ir metodų suaugusiųjų mokymuisi, sudaromos naujos mokymo bei persikvalifikavimo programos, organizuojami seminarai, mokymo kursai, įvairios stažuotės ir kt. Populiariu Europoje tampa papildomas mokymas pačioje darbo vietoje, nes vis daugiau įmonių įvertina kvalifikacijos tobulinimo darbo vietoje svarbą darbuotojų karjerai. Neformaliose švietimo įstaigose (pavyzdžiui, tokiose kaip aukštesnioji liaudies mokykla) žmogui suteikiamas pasitikėjimas savimi, kartu jis parengiamas būsimai veiklai, kurioje vertinami jo žinios ir įgūdžiai. Svarbu padėti suaugusiesiems pasirinkti švietimosi kelius, geriausiai

atitinkančius besimokančiųjų poreikius ir suprasti, kaip teigė buvęs Europos Komisijos pirmininkas J. Delors (1996), „neformaliojo suaugusiųjų švietimo tikslas nėra tik tobulinti žinias bei gebėjimus. Ypatinga, o gal net svarbiausia jo reikšmė – kurti gerus individų, grupių ir tautų santykius“ (18, p. 1).

Atlikus mokslinės literatūros bei švietimo dokumentų analizę, galima būtų teigti, kad vienu svarbiausių dalykų šiandien tampa mokymosi visą gyvenimą koncepcija, apimanti visus švietimo lygmenis – formalų, neformalų ir informalų. Svarbu mokyti žmones kritiškai apmąstyti ir įvertinti savo gyvenimo aplinkybes, atrasti naujų galimybių gyvenimo kokybei pagerinti ir imtis konstruktyvių pokyčių. Kad ir koks švietimas būtų – formalus ar neformalus, jis praplečia visus asmenybės vystymosi aspektus: asmeninį, socialinį, kūrybinį, profesinį, ekonominį, kultūrinį. Naujausi Europos Sąjungos dokumentai vis labiau pabrėžia neformaliojo švietimo reikšmę mokymosi visą gyvenimą procese. Kaip pagrindiniai įvardinti šie mokymosi tikslai: aktyvus pilietiškumas, asmeninė savirealizacija, socialinė integracija bei užimtumo skatinimas. Galima pagrįstai teigti, kad jau nemažai padaryta pagrindiniams tikslams pasiekti. Kuriamos įvairios mokymo formos, paskaitos, diskusijos įmonių darbuotojams, įpareigojant juos dalyvauti mokymuose.

Nuolat kintanti aplinka, ekonominė situacija bei technologiniai pokyčiai verčia žmogų nuolat atnaujinti savo žinias ir gebėjimus, kelia naujus reikalavimus tautinių mažumų atstovams, jų socializacijos procese, kai dėl greitos gyvenimo kaitos suaugusiesiems tenka nuolat prisitaikyti prie besikeičiančių gyvenimo ir darbo sąlygų. Suaugusiųjų neformaliojo mokymo kontekste didelę reikšmę turi bendrųjų gebėjimų ugdymas ir įgijimas. Kita vertus, neformalusis tautinių mažumų atstovų mokymasis turėtų palengvinti jų aktyvų visuomeninį gyvenimą bei integraciją į darbo rinką.

2. NEFORMALIOJO MOKYMO(SI) ĮTAKOS TAUTINIŲ MAŽUMŲ SUAUGUSIŲJŲ INTEGRACIJAI Į DARBO RINKĄ TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Vienas pagrindinių šio darbo tikslų yra išsiaiškinti tautinių mažumų suaugusiųjų interesų plotmę, jų poreikį dalyvauti neformaliajame mokyme ir mokymosi įtaką jų įsidarbinimui. Šiam tikslui pasiekti atliktas tyrimas, kuris padėjo išsiaiškinti tautinių mažumų suaugusiųjų poreikį mokytis neformaliojo švietimo įstaigose bei atskleisti veiksnius, turinčius didžiausią įtaką jų įsidarbinimo galimybėms. Tyrimu siekiama nustatyti, ar tautinių mažumų atstovai yra pakankamai informuoti apie neformalųjį mokymąsi teikiančias įstaigas, ar ši mokymo(si) forma suteikia žinių bei praktinių gebėjimų, reikalingų tautinių mažumų atstovų socializacijai visuomenėje, o taip pat, kaip neformalusis mokymasis įtakoja tautinių mažumų suaugusiųjų įsidarbinimą. Magistrinio darbo tyrimui atlikti buvo išskelti šie uždaviniai:

1. Išsiaiškinti tautinių mažumų atstovų mokymosi motyvaciją neformaliose švietimo įstaigose ir ištirti mokymosi trukdžius. Šiuo uždaviniu siekiama išsiaiškinti tautinių mažumų suaugusiųjų mokymosi motyvacijos kriterijus ir išskirti dalyvavimo mokymesi trukdžius.

2. Nustatyti Vilniaus mieste ir Vilniaus rajone gyvenančių tautinių mažumų atstovų neformalaus mokymosi interesų sritis ir mokymosi įtaką jų įsidarbinimui. Šiuo uždaviniu siekiama nustatyti tautinių mažumų suaugusiųjų mokymosi interesų plotmę ir galimybes pritaikyti juos integruojantis į darbo rinką.

2.1.1. Tyrimo metodai

▪ *Empiriniai*: anketinė apklausa (darbe buvo taikomas Q tipo duomenų rinkimas); pokalbis apklausos metu.

▪ *Imties sudarymo principai ir dydžiai bei jų pagrindimas*: atliktas kiekybinis atrankinis tyrimas.

▪ *Tiriamųjų imties tipas*:

apklausta besimokančių (ir) arba ieškančių darbą tautinių mažumų atstovų: Tautinių bendrijų namų – 28, VšĮ Vilniaus Žirmūnų darbo rinkos mokymo centras – 47, Vilniaus suaugusiųjų mokymo centras – 11, Baltarusių sekmadieninė mokykla „Krynička“ – 2, Vilniaus darbo birža Naujosios Vilniaus poskyris – 8, Vilniaus darbo birža VĮ Skaidiškių punktas – 6, Vilniaus darbo birža VĮ Nemenčinės punktas – 9, Vilniaus darbo birža VĮ Maišiagalos punktas – 12, UAB

„Glorian karjeros centras" – 7, UAB „Ieškau darbo" – 5, Vilniaus rajono Mickūno seniūnijos – 15, Vilniaus „Gariūnų“ turgavietėje – 46 asmenys.

▪ *Analizės metodai:*

statistinis aprašymas, skaičiuojami absoliutiniai ir procentiniai dažniai, duomenys apdoroti kompiuterine SPSS programa (*Statistical Package for the Social Sciences*) 12.0 for Windows; lyginamoji analizė atlikta analizuojant bei lyginant Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono tautinių mažumų požiūrį į neformalųjį švietimą.

2.1.2. Tyrimo eigos etapai

Apibrėžtas tyrimo tikslas ir uždaviniai ir vykdomas respondentų imties tikslinimas (2007 m. liepa – rugsėjis);

▪ informacijos apie Vilniaus mieste ir Vilniaus rajono savivaldybėse esančias neformalų suaugusiųjų mokymą organizuojančias įstaigas ir darbo biržos mokymo centrų bei jų rajoninių skyrių paieška internete (2007 m. rugpjūtis – rugsėjis); žvalgomoji įstaigų analizė buvo atliekama dviem būdais: pokalbis telefonu ir vykstant į pačią įstaigą (2007 spalio);

▪ tyrimo vykdymas: atlikta anketinė apklausa (2007 m. lapkritis – 2008 m. sausis).

▪ atlikta statistinė duomenų analizė, formuluojamos tyrimo išvados ir pateikiamos rekomendacijos dėl neformaliojo tautinių mažumų mokymo(si) vykdymo (2008 m. vasaris – kovas).

2.1.3. Tyrimo instrumentas

Siekiant surinkti išsamią informaciją apie neformaliojo mokymo(si) reikšmę tautinių mažumų atstovų įsidarbinimo kontekste, pagrindiniu tyrimo metodu pasirinkta anketa, skirta Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono savivaldybių tautinių mažumų suaugusiems apklausti.

Anketa, skirta tautinių mažumų suaugusiems sudaryta iš 19 klausimų (žr.1 priedą): iš jų pirmi šeši yra informacinio pobūdžio klausimai, kuriais norima išsiaiškinti respondentų lytį, amžių, gyvenamąją vietą, tautybę, socialinę padėtį ir kiti 13 – kiekybinio pobūdžio klausimai, kurias buvo rinkta tyrimo informaciją.

Anketoje yra tiriamos šios pagrindinės kryptys:

▪ 7 –10 anketos klausimais siekiama išsiaiškinti tautinių mažumų atstovų požiūrį į suaugusiųjų neformalųjį mokymąsi.

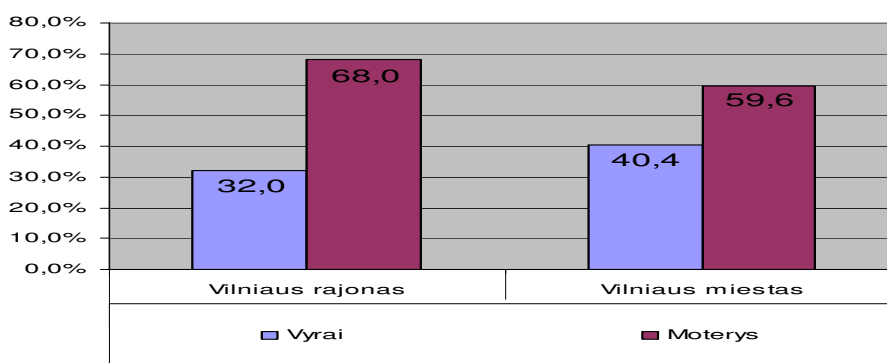
- 11 – 14 anketos klausimais siekiama nustatyti tautinių mažumų suaugusiųjų mokymosi motyvaciją ir mokymosi trukdžius neformaliose švietimo įstaigose.

- 15 – 19 anketos klausimais siekiama atskleisti neformaliojo mokymosi įtaką tautinių mažumų atstovų integracijai į darbo rinką

2.1.4. Tiriamųjų imtis

Respondentai – tautinių mažumų atstovai dalyvavo anonimiškame tyrime, jiems buvo trumpai pristatomas tyrimo tikslas, po to išdalintos anketos, paaiškinama pildymo tvarka ir parodomas žymėjimo pavyzdys. Viso buvo numatoma apklausti 200 Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono savivaldybių tautinių mažumų atstovų. Anketas užpildė 196 besimokančių, dirbančių (ir arba ieškančių darbą tautinių mažumų atstovų, 4 anketos nebuvo grąžintos. Praktiškai grįžtamumas prilyginamas 100 proc.

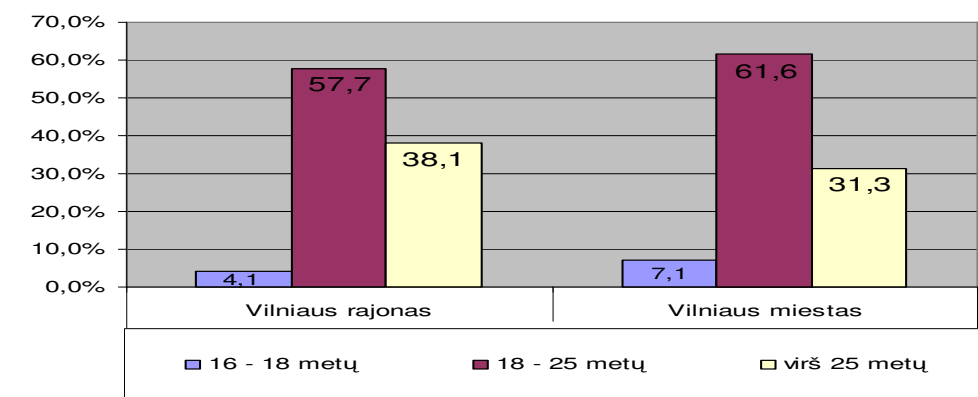
Tyrime dalyvavo 68 proc. moterų (66 respondentės) ir 32 proc. vyrų (31 respondentas), kurie tyrimo metu gyveno Vilniaus rajone. 59,6 proc. moterų (59 respondentės) ir 40,4 proc. vyrų (40 respondentų) tyrimo metu gyveno Vilniaus mieste. Respondentų charakteristika pagal jų gyvenamąją vietą ir lytį pavaizduota 6 paveiksle.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį ir gyvenamąją vietą

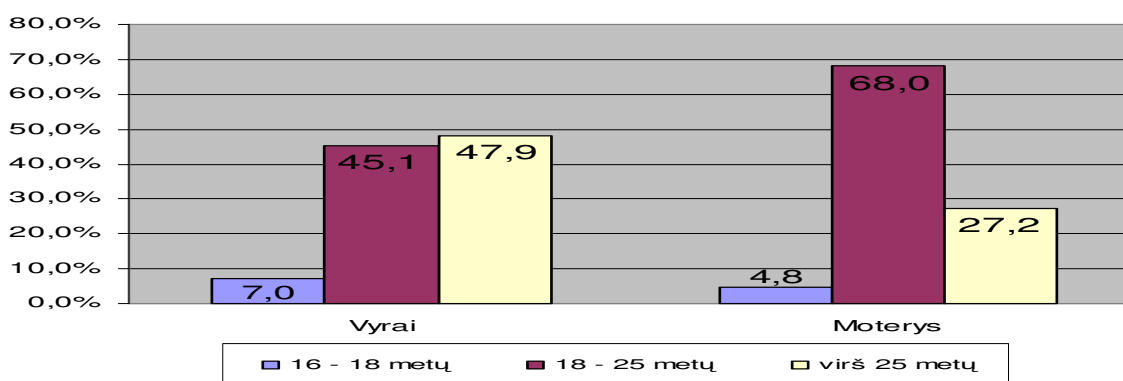
6 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, kad ir mieste ir rajone moterų, dalyvaujančių tyrime gerokai daugiau, atitinkamai 59,6 proc. ir 68 proc. respondentų. Tuo tarpu vyrų – respondentų skaičius Vilniaus rajone – 32 proc., Vilniaus mieste – 40,4 proc. apklaustųjų.

Trečiuoju anketos klausimu siekiama išsiaiškinti respondentų amžių. Anketos buvo išdalintos įvairių amžiaus grupių respondentams, gyvenantiems Vilniaus mieste ir Vilniaus rajone. Duomenys apie jų pasiskirstymą pagal amžių ir gyvenamąją vietą yra pateikti 7 paveiksle.

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių ir gyvenamąją vietą

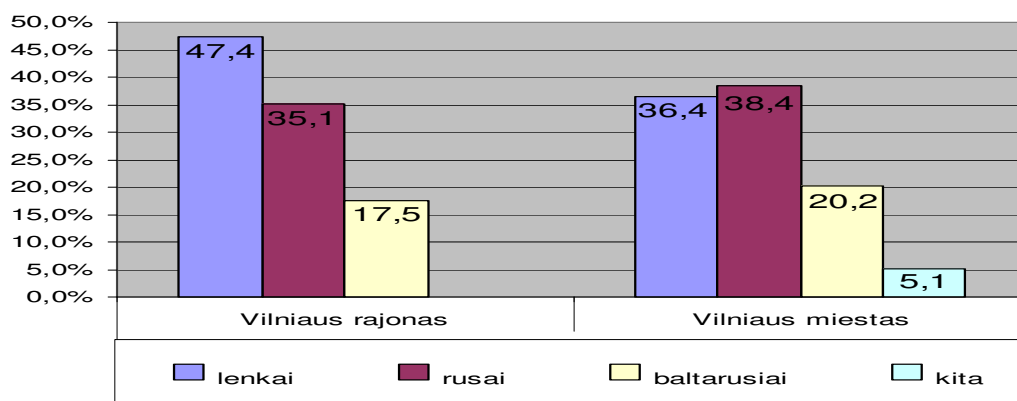
7 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, kad tarp aktyviausių apklausos dalyvių yra respondentai, kurių amžius 18 – 25 metai. Apklauskos metu 61,6 proc. jų gyveno Vilniaus mieste ir 57,7 proc. – Vilniaus rajone. Tuo tarpu respondentų, kurių amžius virš 25 metų ir kurie apklauskos metu gyveno Vilniaus mieste yra dvigubai mažiau – 31,3 proc., o gyvenančių Vilniaus rajone – 38,1 proc. Kadangi analizuojant respondentų amžių pagal lytį, rastas statistiškai reikšmingas skirtumas, 8 paveiksle pateiktas apklaustųjų pasiskirstymas pagal amžių ir lytį.

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių ir lytį

8 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, kad tarp aktyviausių apklausos dalyvių buvo moterys, kurių amžius 18 – 25 metai (68 proc.), tuo tarpu moterų, kurių amžius virš 25 metų – 27,2 proc., statistiškai reikšmingas skirtumas amžiaus grupėje (χ^2 9,979, df 2, $p < 0,07$). Respondentai – vyrai, pasiskirstė tolygiai ir sudaro atitinkamai 45, 1 proc., tie kurių amžius 18 – 25 metai ir 47,9 – kurių amžius daugiau nei 25 metai. Pastebėta mažai apklaustųjų 16 –18 metų amžiaus grupėje – atitinkamai 4,8 proc. moterų ir 7,0 proc. vyrų. Todėl tyrimo eigoje respondentus galima apjungti į dvi grupes: kurių amžius 18 – 25 metai ir tuos, kurių amžius virš 25 metų.

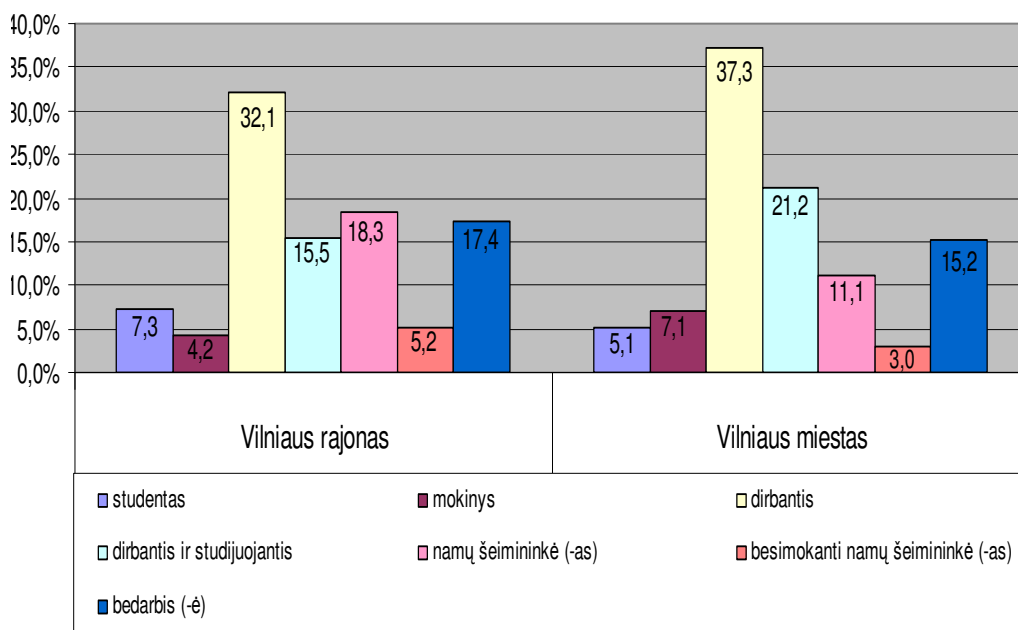
Ketvirtuoju anketos klausimu siekiama išsiaiškinti respondentų tautybę. 9 paveiksle parodyti duomenys apie respondentų pasiskirstymą pagal tautybę ir gyvenamąją vietą.

9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tautybę ir gyvenamąją vietą

9 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, jog tarp Vilniaus rajono apklaustųjų pastebėtinau daug lenkų tautybės respondentų (47,4 proc.), rusų – 35, 1 proc. ir 17,5 proc. apklaustųjų atsakė, kad yra baltarusiai. Tuo tarpu Vilniaus miesto lenkų ir rusų tautybes respondentai pasiskirstė tolygiai – atitinkamai 36,4 proc. ir 38, 4 proc., o 20,2 proc. apklaustųjų atsakė, kad yra baltarusiai. Atsakymą „kita“ tautybę nurodė Vilniaus mieste gyvenantys žydai ir ukrainiečiai (5,1 proc. apklaustųjų). Įdomu pažymėti, kad atsakyti į anketos klausimus buvo siūlyta estų, armenų ir karaimų tautybių respondentams, tačiau po dalykinio pokalbio paprašyti pildyti klausimyną, jie be motyvuoto paaiškinimo atsisakė.

Nemažiau svarbu tyrimui yra išsiaiškinti respondentų socialinę padėtį. Šiam tikslui pasiekti respondentams pateiktas penktas anketos klausimas apie jų socialinę padėtį. 10 paveiksle pateikti duomenys apie respondentų socialinę padėtį, atsižvelgiant į jų gyvenamąją vietą.

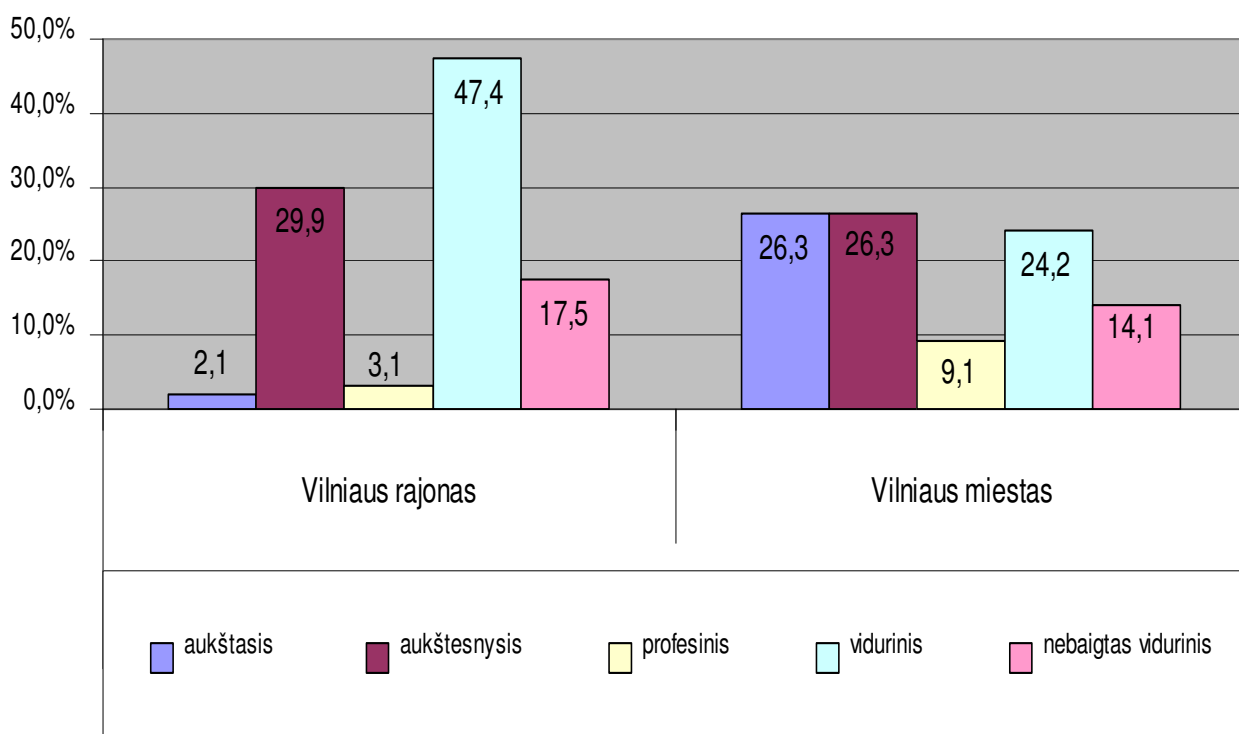

10. pav. Respondentų socialinė padėtis atsižvelgiant į jų gyvenamąją vietą

10 paveiksle pateikti duomenys rodo apklaustųjų tautinių mažumų atstovų socialinę padėtį. Vilniaus mieste studentai sudarė – 5,1 proc., mokiniai – 7,1 proc., dirbantieji – 37,3 proc., dirbantys studentai – 21,2 proc., namų šeimininkės – 11,1 proc., namų šeimininkės, kurios apklausos metu mokėsi – 3,0 proc., bedarbiai – 15,2 proc.

Vilniaus rajone tarp apklaustųjų studentai sudarė 7,3 proc., mokiniai – 4,2 proc., dirbantieji – 32,1 proc., dirbantys studentai – 15,5 proc., namų šeimininkės – 18,3 proc., namų šeimininkės, kurios apklausos metu mokėsi – 5,2 proc., bedarbiai – 17,4 proc. visų apklaustųjų. Įdomu pastebėti, kad nemažai Vilniaus rajone gyvenančių moterų, kurios tyrimo metu buvo namų šeimininkės, dalykinio pokalbio metu pareiškė norą įgyti specialybę ir įsidarbinti. Akivaizdu, kad turinčių darbą ir bedarbių skaičius ir tarp gyvenančių Vilniaus rajone ir Vilniaus mieste yra panašus. Apklausos metu apie 35 proc. respondentų turėjo darbą ir apie 16 proc. respondentų darbo neturėjo.

Šeštuoju anketos klausimu siekiama išsiaiškinti respondentų išsilavinimą. Apklausos duomenys apie respondentų išsilavinimą pagal gyvenamąją vietą pateikti 11 paveiksle.

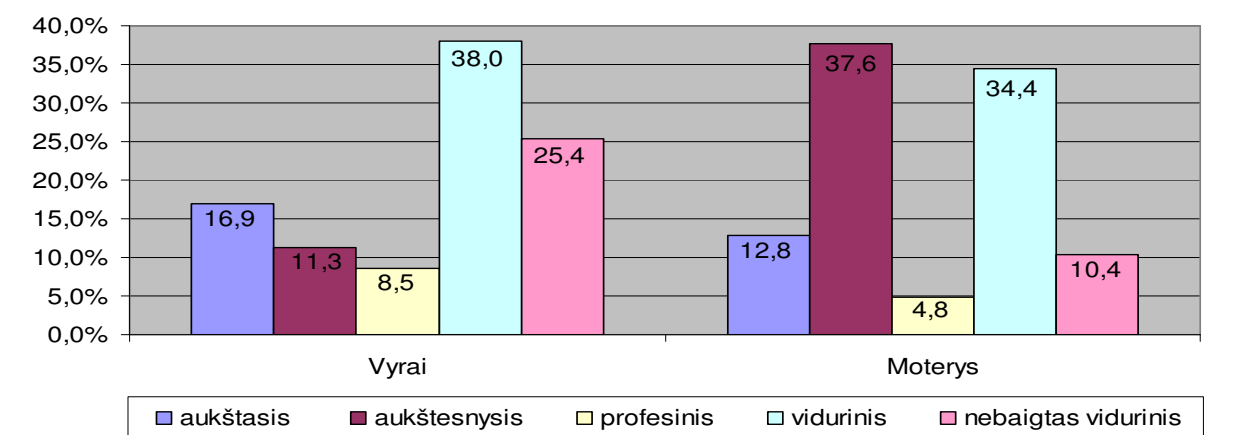
11. pav. Respondentų išsilavinimas atsižvelgiant į jų gyvenamąją vietą

11 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, kad Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono respondentų, turinčių aukštąjį išsilavinimą atsakymai reikšmingai skiriasi (χ^2 30,922, df 4, $p < 0,05$). Reikšmingas atsakymų skirtumas nurodo, kad Vilniaus mieste, turinčių aukštąjį išsilavinimą respondentų skaičius (26,3 proc.) gerokai viršija Vilniaus rajone gyvenančių respondentų skaičių

(2,1 proc.), turinčių aukštąjį išsilavinimą. Akivaizdu, kad beveik pusė respondentų, gyvenančių Vilniaus rajone, turi vidurinį išsilavinimą – 47,4 proc. Tačiau įdomu pastebėti, kad 14,1 proc. Vilniaus miesto ir apie 18proc. Vilniaus rajono apklaustųjų nebaigė mokslų vidurinėje mokykloje.

Kadangi tik 3,1 proc. Vilniaus rajono respondentų (3 žmonės) ir 9,1 proc. Vilniaus miesto respondentų (9 žmonės) nurodė, kad turi profesinį išsilavinimą, toliau jie buvo sujungti su nebaigtą vidurinį ir vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų grupe ir tyrimo eigoje pristatomi kaip grupė asmenų, turinčių vidurinį išsilavinimą.

Nemažiau svarbu yra pateikti duomenis apie respondentų išsilavinimą pagal lytį, kadangi nuo išsilavinimo priklauso skirtingi vyrų ir moterų poreikiai, požiūriai ir įsidarbinimo galimybės. Duomenys apie respondentų išsilavinimą pagal lytį pateikti 12 paveiksle.

12 pav. Respondentų išsilavinimas pagal lytį

12 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, jog moterų išsilavinimo lygis – aukštesnis, nes beveik 38 proc. jų turi aukštesnįjį išsilavinimą. Tyrimo duomenimis nustatyta, kad moterų ir vyrų, turinčių aukštesnįjį išsilavinimą, atsakymai reikšmingai skiriasi χ^2 19,275, df 4, $p < 0,01$. Pastebėtas didelis skirtumas tarp vyrų ir moterų išsilavinimo lygio, nes 25,4 proc. respondentų vyrų nebaigė mokslų vidurinėje mokykloje, tuo tarpu moterų, kurios nebaigė mokyklos – 10,4 proc. Kita vertus, beveik 17 proc. vyrų nurodė, kad yra baigę aukštąją mokyklą, tai pažymėjo mažesnę dalis moterų – 12,8 proc.

Apibendrinant tyrime dalyvavusiųjų tautinių mažumų suaugusiųjų duomenis, pažymima, kad iš 196 asmenų tarp apklaustųjų daugiau moterų, nes jų buvo 63,8 proc., tuo tarpu vyrų – 36,2 proc. Didžiausią dalį respondentų sudarė asmenys, kurių amžius 18 – 25 metai, ypač daug šio amžiaus grupėje yra moterų – 68 proc. Vyrų pasiskirstė tolygiai: amžiaus grupėje 18 – 25 metai – 45,10 proc., virš 25 metų – 47,90 proc. apklaustųjų. Atsakymuose apie respondentų tautybę dominavo lenkų ir rusų tautybės atstovai. Didžiąją dalį respondentų Vilniaus rajone sudarė lenkai

(47,4 proc.), o Vilniaus mieste – rusai (apie 40 proc.). Nors dauguma respondentų apklausos metu turėjo darbą, vis dėlto apie 16 proc. respondentų buvo bedarbiai: Vilniaus rajone jie sudarė – 17,4 proc., kiek mažiau tokių asmenų Vilniaus mieste – 15,2 proc. Toks neturinčių darbo Vilniaus rajono tautinių mažumų atstovų rodiklis gali būti susietas su gana žemu jų išsilavinimu, nes 47,4 proc. vyrų yra baigę tik vidurinę mokyklą, o net 17,5 proc. nebaigė mokslų vidurinėje mokykloje.

2.2. Tautinių mažumų suaugusiųjų požiūris į neformalųjį mokymąsi

Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sąvoka tyrimo kontekste apima: mokymąsi tobulinant savo profesinę kvalifikaciją, įvairių neformalių kursų (pavyzdžiui, meninių, užsienio kalbų, kompiuterinio raštingumo) bei darbo biržos mokymo(si) kursų, šeštadienių (sekmadieninių) mokyklų užsiėmimų lankymą.

Atsakymų variantiškumas į septintą anketoje pateiktą klausimą – „Ką žinote apie neformalųjį mokymą bei apie tautinių mažumų šeštadienines (sekmadienines) mokyklas?“ – pateiktas 1 lentelėje.

1 lentelė

Respondentų informavimas apie neformalųjį suaugusiųjų mokymą

		žinau, kas yra neformalus mokymas	žinau, kad mokyklos veikia	nežinau apie tokią mokymosi formą	manęs tai nedomi-na	χ^2	<i>df</i>	<i>p</i>
amžiaus grupė	iki 25metų	49,2%	35,2%	10,2%	5,5%	46,830	3	<i>p</i> <0,01
	virš 25 metų	11,8%	27,9%	39,7%	20,6%			
išsilavinimo grupė	aukštasis	46,4%	39,3%	10,7%	3,6%	32,990	6	<i>p</i> <0,005
	aukštesnysis	61,8%	23,6%	10,9%	3,6%			
	kitas	21,2%	35,4%	27,4%	15,9%			
tautybė	lenkai	25,6%	30,5%	28,0%	15,9%	25,002	6	<i>p</i> <0,004
	rusai	55,6%	31,9%	8,3%	4,2%			
	baltarusiai	24,3%	37,8%	27,0%	10,8%			

1 lentelėje pateikti tyrimo duomenys rodo, kad apie šią mokymosi formą geriausiai informuoti turintieji aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą asmenys iki 25 metų amžiaus. Tautybės grupėje geriausiai informuoti rusai (55,6 proc.), dvigubai mažiau – lenkai ir baltarusiai (apie 25 proc.). Apmaudu, kad beveik 40 proc. tautinių mažumų atstovų, kurių amžius virš 25 metų nežino apie tokią mokymosi formą, o apie 21 proc. šios grupės respondentų atsakė – „manęs tai nedomina“. Siekiant atskleisti respondentų informavimą apie neformalųjį suaugusiųjų mokymą(si), nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai: amžiaus grupėse $\chi^2 46,830$, $df 3$, $p < 0,01$; išsilavinimo grupėse $\chi^2 32,990$, $df 6$, $p < 0,005$; tautybės grupėse $\chi^2 25,002$, $df 6$, $p < 0,004$. Reikšmingi atsakymų skirtumai patvirtina, kad ne visi tautinių mažumų atstovai gerai žino apie tokią suaugusiųjų mokymosi formą. Pastebėtina, kad apie šeštadieninių (sekmadieninių) tautinių mažumų mokyklų veiklą žino visų tautybių atstovai: daugiau nei 30 proc. lenkų, ir rusų, tačiau geriausiai (37,8 proc.) apie šias mokyklas informuoti baltarusiai. Didžioji dalis respondentų, kurie nurodė, kad yra informuoti apie šeštadieninių tautinių mažumų mokyklas darbą, dalyvauja arba anksčiau dalyvavo šių mokyklų veikloje.

Ekonomikos globalizacija reikalauja, kad kiekvienas žmogus išplėtotų socialinius, komunikacinius, veiklos ir kitus bendruosius gebėjimus, kartu išsiugdytų svarbiausius įgūdžius, būtinus norint sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje. Siekiant išsiaiškinti tautinių mažumų atstovų nuomonę apie neformalaus švietimo reikšmę, ugdant įvairius įgūdžius, anketoje pateiktas aštuntas klausimas – „Jūsų, kaip tautinių mažumų atstovų, nuomone, kokius įgūdžius padeda ugdyti neformalus mokymas“. Gauti tyrimo duomenys pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Respondentų nuomonė apie įgūdžius, kuriuos padeda ugdyti neformalus mokymas

		pilietinius įgūdžius	socialinius įgūdžius	bendro pobūdžio įgūdžius	kita
amžiaus grupė	iki 25 metų	7,0%	20,3%	70,3%	2,3%
	virš 25 metų	1,6%	12,5%	81,3%	4,7%
išsilavini- mo grupė	aukštasis	7,7%	0,0%	92,3%	0,0%
	aukštesnysis	9,3%	27,8%	61,1%	1,9%
	kitas	20,7%	17,0%	75,9%	4,5%
tautybė	lenkai	5,0%	16,3%	75,0%	3,8%
	rusai	7,0%	21,1%	70,4%	1,4%
	baltarusiai	0,0%	16,7%	77,8%	5,6%

2 lentelėje pateikti tyrimo duomenys rodo, kad daugumos respondentų nuomone neformalus mokymas padeda ugdyti bendro pobūdžio įgūdžius, reikalingus visaverčiam gyvenimui. Apie pilietinių įgūdžių ugdymą pasireiškusių respondentų skaičius nedidelis ir siekia 7 proc. amžiaus grupėje iki 25 metų. Šio amžiaus grupėje yra ir tų, kurie mano, kad neformalus mokymas padeda ugdyti socialinius įgūdžius (20,3 proc.). Dalykiniuose pokalbiuose paaiškėjo, kad yra asmenų, kurie apie minėtus įgūdžius nėra girdėję, todėl jų atsakymas – „kita“.

Kadangi žinių visuomenėje neformalusis mokymasis yra vertinamas kaip viena iš savalaikių ir pagrindinių priemonių spręsti tokias problemas kaip teorijos ir praktikos atotrūkis, pusiausvyros palaikymas tarp darbo rinkos pasiūlos ir paklausos, individo augimas, savirealizacija ir išlikimas darbo rinkoje, tyrimui yra svarbu nustatyti respondentų poreikį dalyvauti neformaliajame mokymosi procese. Šiam tikslui pasiekti respondentams buvo pateiktas devintas anketos klausimas – „Ar Jus norite dalyvauti neformaliojo mokymosi procese?“ Tautinių mažumų atstovų norą dalyvauti neformaliajame mokymosi procese atskleidžia duomenys, kurie pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė

Tiriamųjų norai dalyvauti neformaliojo mokymo(si) procese

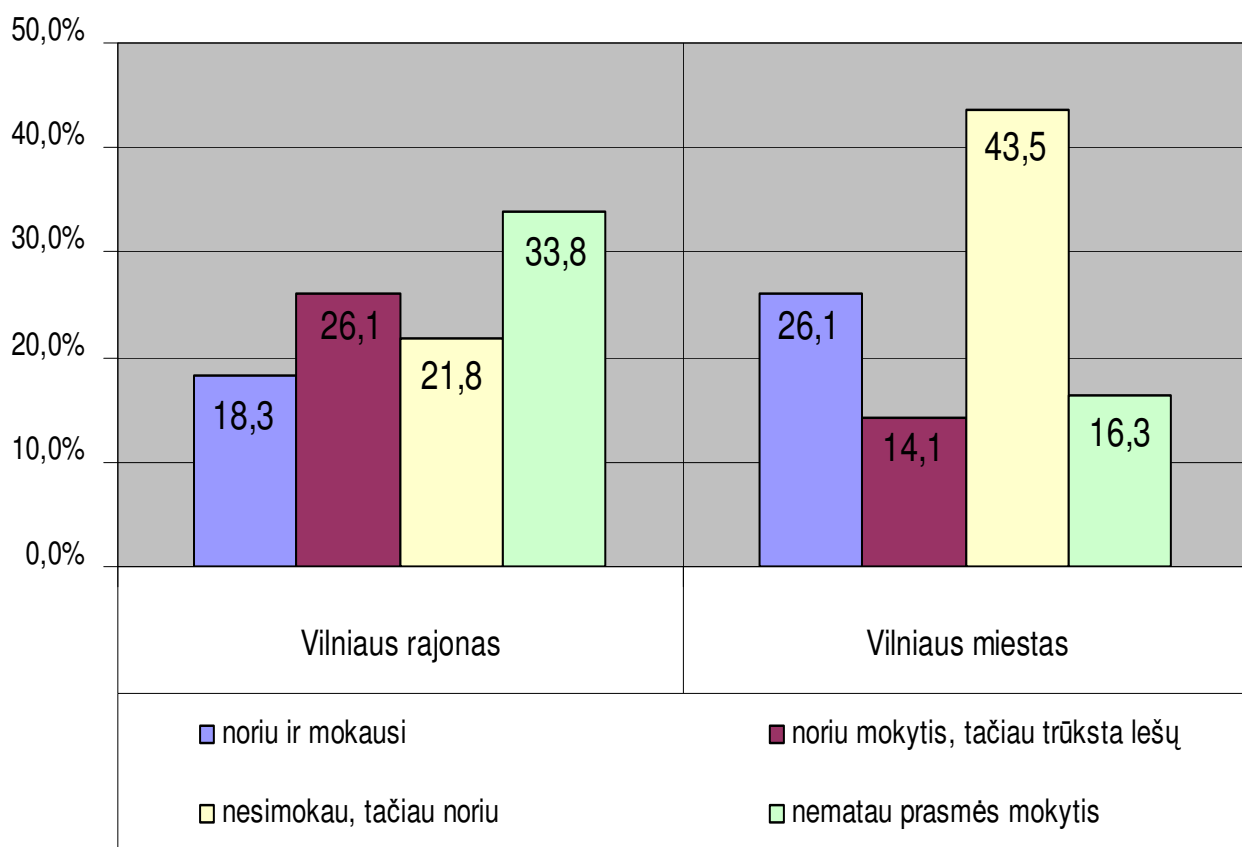
		noriu ir mokausi	noriu mokytis, tačiau trūksta lėšų	nesimokau, tačiau noriu	nematau prasmės mokytis	χ^2	<i>df</i>	<i>p</i>
amžiaus grupė	iki 25 metų	38,4%	16,0%	39,2%	6,4%	39,773	3	<i>p</i> <0,05
	virš 25 metų	6,3%	10,9%	46,9%	35,9%			
išsilavinimo grupė	aukštasis	20,8%	20,8%	54,2%	4,2%	41,455	6	<i>p</i> <0,05
	aukštesnysis	58,2%	9,1%	21,8%	10,9%			
	kitas	13,6%	15,5%	49,1%	21,8%			
tautybė	lenkai	25,3%	8,9%	38,0%	27,8%	15,932	6	<i>p</i> <0,014
	rusai	33,8%	19,1%	41,2%	5,9%			
	baltarusiai	21,6%	18,9%	45,9%	13,5%			

3 lentelėje pateikti tyrimo duomenys rodo, kad siekiant atskleisti respondentų aktyvumą dalyvaujant neformaliajame mokymosi procese, nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai: amžiaus

grupėse $\chi^2 39,773$, $df 3$, $p < 0,05$; išsilavinimo grupėse $\chi^2 41,455$, $df 6$, $p < 0,05$; tautybės grupėse $\chi^2 15,932$, $df 6$, $p < 0,014$. Statistiškai reikšmingi atsakymų skirtumai rodo, kad nori mokytis ir apklausos metu mokosi beveik 40 proc. respondentų. Daugiausia jų turi aukštesnįjį (58,2 proc.) ir aukštąjį (20,8 proc.) išsilavinimą. Kita vertus, labai mažas skaičius tokių žmonių amžiaus grupėje virš 25 metų (6,3 proc.).

Įdomu pastebėti, kad beveik 21 proc. respondentų, turinčių aukštąjį išsilavinimą norėtų mokytis ir toliau, tačiau tam trūksta lėšų. Nemažiau svarbu, kad apklausos metu nesimoko, tačiau norėtų mokytis apie 50 proc. tautinių mažumų atstovų, kurie yra baigę tik vidurinę mokyklą, 40 proc. žmonių iki 25 metų ir apie 47 proc. jų, kurių amžius virš 25 metų. Vis dėlto, apie 36 proc. tautinių mažumų atstovų, kuriems virš 25 metų nemato prasmės mokytis.

Kadangi respondentų, gyvenančių Vilniuje ir Vilniaus rajone, nuomonė apie dalyvavimą neformaliojo mokymosi procese gerokai skiriasi, nemažiau svarbu pateikti duomenis apie tautinių mažumų suaugusiųjų dalyvavimą neformaliojo mokymosi procese pagal jų gyvenamąją vietą. Gauti tyrimo duomenys pateikti 13 paveiksle.

13 pav. Respondentų norai dalyvauti neformaliojo mokymo(si) procese

13 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad 43,5 proc. Vilniaus miesto respondentų tyrimo metu nesimoko, tačiau jie norėtų gilinti žinias neformaliojo mokymo įstaigose. Atkreiptinas dėmesys, kad tokių asmenų dvigubai mažiau tarp Vilniaus rajono respondentų. Tačiau 26, 1 proc. Vilniaus rajono respondentų norėtų mokytis, bet jiems trūksta lėšų apmokėti mokslus. Tuo tarpu tarp Vilniaus miesto respondentų tokių asmenų beveik dvigubai mažiau. Vis dėlto, net 33,8 proc. Vilniaus rajono ir beveik 17 proc. Vilniaus miesto respondentų gana pesimistiškai žiūri į mokslus neformalaus švietimo įstaigose ir pareiškė, kad nemato prasmės mokytis.

Dešimtuoju anketos klausimu – „Jeigu dalyvaujate (arba dalyvavote) neformaliojo mokymo(si) procese, prašome pasakyti kur“, siekiama išsiaiškinti kokiose neformaliojo švietimo įstaigose tautinių mažumų atstovai tobulino savo žinias bei kvalifikaciją. Gauti tyrimo duomenys pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

Respondentų dalyvavimas neformaliajame mokymesi

		suaugu- siųjų mokymo centruose	kalbos kursuo- se	darbo biržos kursuose	šeštadieni- nėse tautinių mažumų mokyklose	semi- naruose	kitur
amžiaus grupė	iki 25 metų	4,5%	40,9%	13,6%	12,5%	23,9%	4,5%
	virš 25 metų	17,9%	14,3%	35,7%	10,7%	17,9%	3,6%
išsilavi- nimo grupė	aukštasis	0,0%	52,6%	0,0%	0,0%	47,4%	0,0%
	aukštesnysis	4,9%	53,7%	9,8%	4,9%	24,4%	2,4%
	kitas	12,5%	14,3%	32,1%	21,4%	12,5%	7,1%
tautybė	lenkai	11,1%	33,3%	22,2%	11,1%	17,8%	4,4%
	rusai	4,3%	37,0%	15,2%	8,7%	28,3%	6,5%
	baltarusiai	9,1%	31,8%	18,2%	22,7%	18,2%	0,0%

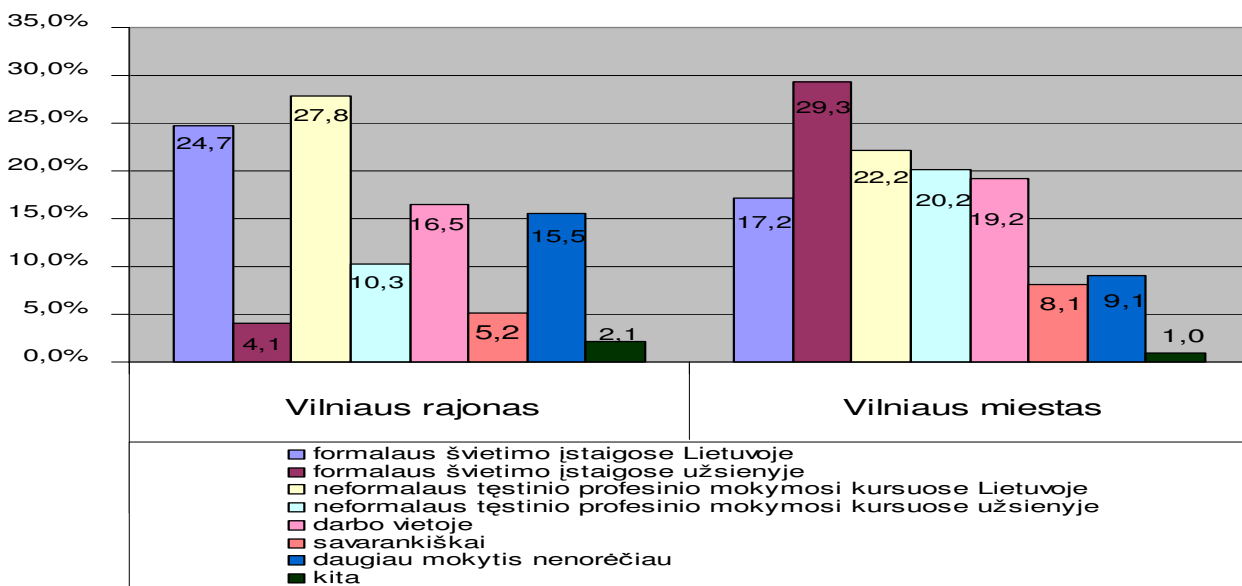
4 lentelėje pateikti tyrimo duomenys rodo, kad nedidelis skaičius tautinių mažumų atstovų mokosi (anksčiau mokėsi) suaugusiųjų mokymo centruose. Tarp besimokančiųjų minėtuose centruose daugiausia asmenų, kurių amžius virš 25 metų (17,9 proc.) ir tų, kas yra baigę vidurinę mokyklą (12,5 proc.). Įdomu pastebėti, kad norą mokytis kalbos kursuose pareiškia apie 41 proc. asmenų iki 25 metų, iš jų turinčių aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą skaičius yra beveik vienodas ir

siekia 53 proc. visų apklaustųjų. Visų tautybių grupėse, norinčių mokytis užsienių kalbų skaičius yra apie 35 proc.

Akivaizdu, kad darbo biržos kursuose aktyviau dalyvauja asmenys, kurių amžius virš 25 metų (35,7 proc.), tarp jų daugiausia tautinių mažumų atstovų, kurie yra baigę tik vidurinę mokyklą. Tuo tarpu turintieji aukštąjį išsilavinimą asmenys nei darbo biržos mokymosi kursuose, nei šeštadieninių tautinių mažumų mokyklų veikloje nedalyvavo. Pastebėta, kad minėtų mokyklų veikloje dažniausiai dalyvavo baltarusiai (apie 23 proc.), dvigubai mažiau lenkų (apie 11 proc.) ir tik apie 9 proc. rusų tautybės respondentų. Taip pat pastebėta, kad apie 48 proc. asmenų, turinčių aukštąjį ir virš 24 proc. asmenų, turinčių aukštesnįjį išsilavinimą dalyvauja (dalyvavo) mokymo seminaruose. Tarp jų, kas atsakė – „kitur“, nurodytos vairavimo, floristikos, siuvimo, amatų kursai.

2.3. Tautinių mažumų suaugusiųjų mokymosi motyvacija neformaliose švietimo įstaigose

Šiuo metu Lietuvoje švietimo formos tokios įvairios, kad įgalina žmones įgyti gyvenimui reikalingų žinių nuo vaikystės iki senatvės. Siekiant išsiaiškinti, kur norėtų mokytis tautinių mažumų atstovai, pateiktas vienuoliktas anketos klausimas – „Turėdami galimybes, kur Jus norėtumėte mokytis?“ (galima buvo pasirinkti kelis atsakymų variantus). Gauti tyrimo duomenys pateikti 14 paveiksle.

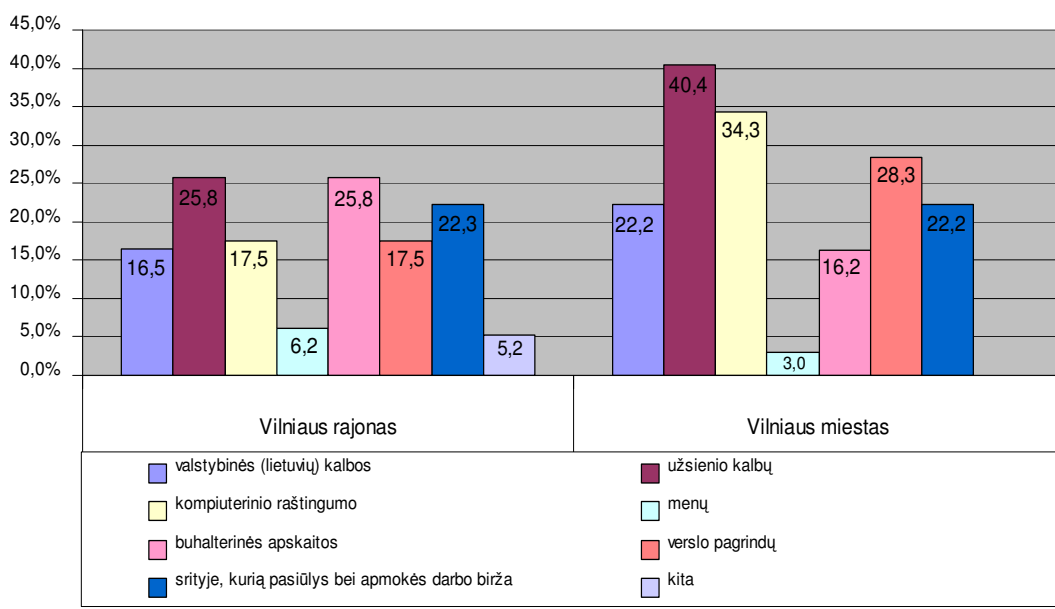
14 pav. Respondentų norai mokytis toliau turint pakankamai galimybių

14 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, kad turėdami pakankamai galimybių Vilniaus miesto respondentai norėtų tobulinti savo žinias formalaus švietimo įstaigose užsienyje (29,3 proc.)

ir Lietuvoje (17,2 proc.). Kiek mažiau apklaustųjų – apie 20 proc. neformalaus tęstinio profesinio mokymosi kursuose Lietuvoje ir neformalaus mokymosi kursuose užsienyje. Mokyti darbo vietoje norėtų 19,2 proc. ir labai nedaug – 8 proc. Vilniaus miesto respondentų pareiškė norą mokytis savarankiškai. Vis dėlto, net ir turėdami pakankamai galimybių daugiau nei 9 proc. miesto respondentų daugiau mokytis nenorėtų.

Kiek kitokia tendencija pastebėta apklausiant Vilniaus rajono respondentus. Tobulinti savo žinias formalus švietimo įstaigose užsienyje pareiškė norą tik 4,1 proc. respondentų. Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono respondentų $\chi^2_{22,167, df1, p<0,002}$. Dvigubai mažiau jų ir tarp norinčiųjų gilinti žinias neformalaus mokymosi kursuose užsienyje (10,3 proc.). Nemažiau svarbu, kad turint pakankamai galimybių apie 25 proc. Vilniaus rajono respondentų norėtų studijuoti formalus švietimo įstaigose ir apie 28 proc. – neformalaus tęstinio profesinio mokymosi kursuose mūsų šalyje. Vis dėlto, net ir turėdami pakankamai galimybių apie 16 proc. rajono respondentų daugiau mokytis nenorėtų. Akivaizdu, kad tokių respondentų Vilniaus rajone beveik dvigubai daugiau nei Vilniaus mieste.

Nemažiau svarbu tyrimui yra išsiaiškinti, kioje srityje tautinių mažumų atstovai planuoja tobulinti savo žinias. Šiam tikslui pasiekti anketoje pateiktas dvyliktas klausimas – „Kioje srityje planuojate tobulinti savo žinias?“ (galima buvo pasirinkti kelis atsakymų variantus). Atsakymų variantiškumas pateiktas 15 paveiksle.

15 pav. Pagrindinės sritys, kuriose respondentai planuoja tobulinti žinias

15 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad nagrinėjant sritis, kuriose tautinių mažumų atstovai planuoja tobulinti savo žinias, pastebėtas poreikis tobulinti valstybinės kalbos žinias:

Vilniaus rajonas – 16,5 proc., Vilniaus miestas – virš 22 proc. Tuo tarpu tyrimo metu nustatyta, kad užsienio kalbų norėtų mokytis net 40,4 proc. Vilniaus miesto respondentų ir beveik 26 proc. Vilniaus rajono respondentų. Kadangi poveikį mums daro ir naujausios komunikacijos priemonės – kompiuteris ir kompiuterių tinklai, vis daugiau žmonių supranta, jog būtina mokytis kompiuterinio raštingumo. Tyrimo metu nustatyta, kad Vilniaus mieste tokių respondentų dvigubai daugiau (34,3 proc.), nei Vilniaus rajone (17,5 proc.). Kita vertus, lankyti kursus, kuriuos pasiūlys bei apmokės darbo birža, mokytis ir tobulinti turimas žinias norėtų palyginus nedaug tautinių mažumų atstovų. Tyrimu nustatyta, kad dažniausiai tai yra vyresnio amžiaus asmenys (36,8 proc.), kurie turi vidurinį išsilavinimą. Nors 17,5 proc. Vilniaus rajono ir 28,3 proc. Vilniaus miesto apklaustųjų pareiškė norą mokytis verslo pagrindų, tačiau dalykiniuose pokalbiuose paaiškėjo, kad didžiąjai daliai tautinių mažumų atstovų dėl lėšų nepakankamumo bei sudėtingų mokymosi programų tai padaryti yra labai problematiška.

Kadangi tyrimu nustatyta, kad pagrindinės sritys, kuriose respondentai planuoja tobulinti žinias skiriasi priklausant nuo jų amžiaus, išsilavinimo ir tautybės, svarbu atskleisti tyrimo rezultatus, kurie buvo gauti apklausos metu. Tyrimo duomenys pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė

Pagrindinės sritys, kuriose respondentai planuoja tobulinti žinias
(pagal respondentų amžių, išsilavinimą ir tautybę)

		valstybinės (lietuvių) kalbos	užsienio kalbų	kompiuterinio raštingumo	menų	būhalterinės apskaitos	verslo pagrindų	srityje, kurį pasiūlys bei apmokės darbo birža	kita
amžiaus grupė	iki 25 metų	17,2%	46,9%	31,3%	4,7%	25,0%	30,5%	10,9%	1,6%
	virš 25 metų	23,5%	7,4%	16,2%	4,4%	13,2%	16,2%	36,8%	4,4%
išsilavinimo grupė	aukštasis	14,3%	53,6%	50,0%	0,0%	3,6%	50,0%	0,0%	3,6%
	aukštėsnysis	10,9%	60,0%	21,8%	7,3%	23,6%	43,6%	5,5%	0,0%
	kitas	24,8%	15,0%	22,1%	4,4%	23,9%	10,6%	31,9%	3,5%
tautybė	lenkai	14,6%	26,8%	20,7%	6,1%	15,9%	22,0%	28,0%	2,4%
	rusai	11,1%	50,0%	30,6%	4,2%	30,6%	34,7%	11,1%	2,8%
	baltarusiai	37,8%	16,2%	27,0%	2,7%	16,2%	16,2%	18,9%	2,7%

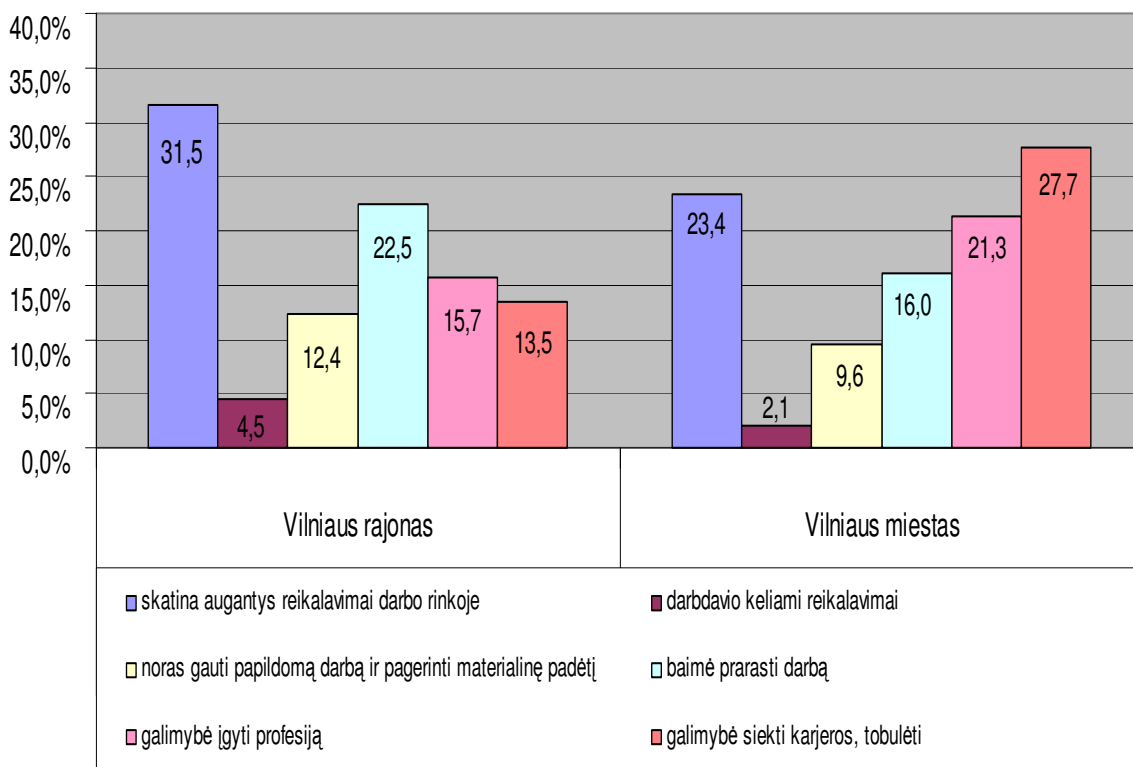
5 lentelėje pateikti tyrimo duomenys rodo, baltarusių tautybės asmenų norą tobulinti valstybinės (lietuvių) kalbos žinias, tai pareiškė beveik 40 proc. respondentų baltarusių. Palyginimui, tobulinti lietuvių kalbos žinias norinčių rusų – 11,1 proc. ir kiek daugiau lenkų – apie 15 proc. Pastebėta, kad asmenų planuojančių tobulinti lietuvių kalbos žinias daugiau tarp tų, kurių amžius virš 25 metų ir tų, kurie yra baigę tik vidurinę mokyklą. Dalis respondentų mano, jog lietuvių kalbos kursų organizavimas būtų veiksminga priemonė, kuri padėtų pagerinti užimtumo situaciją. Kai kurie tokį atsakymą pateikę asmenys akcentavo, jog valstybinės kalbos kursai turėtų būti nemokami. Nagrinėjant sritis, kuriose tautinių mažumų atstovai planuoja tobulinti savo žinias, nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tautybės grupėse $\chi^2 12,916$, $df 2$, $p < 0,002$.

Tyrimu nustatyta, kad planuojančių tobulinti užsienio kalbų žinias daugiausia yra tarp tautinių mažumų atstovų iki 25 metų, turinčių aukštąjį (53,6 proc.) bei aukštesnįjį (60,0 proc.) išsilavinimą. Amžiaus grupėse statistiškai reikšmingas skirtumas $\chi^2 31,295$, $df 1$, $p < 0,0022$ rodo, kad labai mažas skaičius tautinių mažumų atstovų virš 25 metų planuoja mokytis užsienio kalbų kursuose (7,4 proc.). Panaši tendencija pastebėta ir tarp norinčių tobulinti savo žinias kompiuterinio raštingumo kursuose. Kadangi, poveikį mums daro ir naujausioji komunikacijos priemonė – kompiuteris ir kompiuterių tinklai, vis daugiau žmonių supranta būtinybę mokytis kompiuterinio raštingumo. Darytina išvada, kad tautinių mažumų atstovai iki 25 metų su aukštesniu išsilavinimu planuoja aktyviai dalyvauti labiausiai reikalingose šiuolaikiniam žmogui mokymosi srityse: kompiuterinio raštingumo, buhalterinės apskaitos, verslo pagrindų. Vis dėlto pastebėta, kad apie 22 proc. asmenų, kurie baigė tik vidurinę mokyklą ir yra vyresni nei 25 metai planuoja mokytis minėtuose kursuose. Nagrinėjant šią sritį, nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai amžiaus grupėse $\chi^2 5,242$, $df 1$, $p < 0,022$, išsilavinimo grupėse $\chi^2 9,760$, $df 2$, $p < 0,008$,

Kita vertus, lankyti kursus, kuriuos pasiūlys bei apmokės darbo birža, mokytis ir tobulinti turimas žinias norėtų palyginus nedaug tautinių mažumų atstovų. Akivaizdu, kad tai dažniausia vyresnio amžiaus asmenys (36,8 proc.), kurie turi vidurinį išsilavinimą. Statistiškai reikšmingas skaičius amžiaus grupėse $\chi^2 18,585$, $df 1$, $p < 0,001$, išsilavinimo grupėse $\chi^2 24,296$, $df 2$, $p < 0,002$.

Nagrinėjant sritis, kuriose tautinių mažumų atstovai planuoja tobulinti savo žinias, nustatyta, kad dauguma respondentų iki 25 metų, turinčių aukštąjį bei aukštesnįjį išsilavinimą pareiškė norą mokytis užsienio kalbų, kompiuterinio raštingumo, verslo pagrindų kursuose. Kartu jie suvokia, kad nuolatinis mokymasis, kaupiant patirtį, tobulinant žinias, yra neišvengiama šių dienų būtinybė. Pakankamai pasyviai neformalaus mokymosi kursuose planuoja dalyvauti vyresni nei 25 metai asmenys, turintieji vidurinį išsilavinimą. Pabrėžtina, kad didžioji dalis jų suvokia valstybinės kalbos mokėjimo reikšmę ir planuoja tobulinti savo žinias lietuvių kalbos kursuose, kurių pasiūla šiuo metu yra išties didelė.

Be abejo, noras nuolat mokytis ir tobulėti priklauso nuo paties žmogaus, todėl tyrimui svarbu išsiaiškinti priežastis, kurios skatina tautinių mažumų suaugusius mokytis neformaliose švietimo įstaigose. Siekiant išsiaiškinti tautinių mažumų respondentų mokymosi motyvaciją, anketoje pateiktas tryliktas klausimas: „Jūsų mokymosi motyvacija neformaliose švietimo įstaigose. Gauti apklausos rezultatai pateikti 16 paveiksle.

16 pav. Respondentų mokymosi motyvacija neformaliose švietimo įstaigose.

16 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad trečdalis Vilniaus rajono ir kiek mažiau (23,4 proc.) Vilniaus miesto respondentų mokytis skatina augantys reikalavimai darbo rinkoje. Vilniaus miesto tautinių mažumų respondentams nemažiau svarbu tobulėti ir siekti karjeros – tai pareiškė 27,7 proc. apklaustųjų. Pastebėta, kad psichologinis faktorius – baimė prarasti darbą skatina mokytis beveik 23 proc. Vilniaus rajono ir 16 proc. Vilniaus miesto tautinių mažumų atstovų. Kita vertus, darbdavių keliami reikalavimai ir galimybė gauti papildomą darbą bei pagerinti materialinę padėtį yra lemiantys mokymosi kriterijai palyginus mažam tautinių mažumų respondentų skaičiui – 12,4 proc. Vilniaus rajono ir 9,6 proc. Vilniaus miesto respondentams.

Kadangi respondentų mokymosi motyvacija priklauso nuo jų amžiaus, išsilavinimo ir tautybės nemažiau svarbu atskleisti tyrimo duomenis apie šiuos skirtumus. Gauti tyrimo rezultatai pateikti 6 lentelėje.

Respondentų mokymosi motyvacija, atsižvelgiant į amžių, išsilavinimą ir tautybę

	skatina augantys reikalavi- mai darbo rinkoje	darbda- vio keliami reikalavi- mai	noras gauti papildomą darbą ir pagerinti materiali- nę padėtį	baimė praras- ti darbą	gali- mybė įgyti profe- siją	galimy- bė siekti karje- ros, tobulėti	χ^2	<i>df</i>	<i>p</i>
iki 25metų	33,3%	2,4%	8,9%	8,1%	22,8%	24,4%	36,747	5	<i>p</i> <0,05
virš 25 metų	15,0%	5,0%	15,0%	41,7%	10,0%	13,3%			
aukštasis	30,8%	0,0%	3,8%	0,0%	3,8%	61,5%	2,990	6	<i>p</i> >0,05
aukštesny- sis	46,2%	1,9%	9,6%	1,9%	7,7%	32,7%			
kitas	17,1%	4,8%	13,3%	32,4%	27,6%	4,8%			
lenkai	25,7%	4,1%	13,5%	27,0%	18,9%	10,8%	5,002	6	<i>p</i> >0,05
rusai	31,9%	1,4%	10,1%	8,7%	17,4%	30,4%			
baltarusiai	22,9%	5,7%	5,7%	22,9%	20,0%	22,9%			

6 lentelėje pateikti tyrimo duomenys rodo, kad augantys darbo rinkos reikalavimai skatina mokytis daugiau nei 33 proc. respondentų su aukštuoju (30,8 proc.) bei aukštesniu (46,2 proc.) išsilavinimu, kurių amžius iki 25 metų, vyresnių nei 25 metų respondentų skaičius siekia 15 proc. Amžiaus grupėse statistiškai reikšmingas skirtumas $\chi^2 36,747$, *df*5, *p*<0,05 rodo, kad turintieji aukštąjį išsilavinimą asmenys iki 25 metų supranta, jog nuolat mokytis skatina augantys reikalavimai darbo rinkoje. Nustatyta, jog mokytis, kad gauti papildomą darbą ir pagerinti materialinę padėtį norėtų nedaug apklaustųjų – 15 proc. jų amžiaus grupėje virš 25 metų ir tik apie 9 proc. tarp jaunesnių nei 25 metai respondentų.

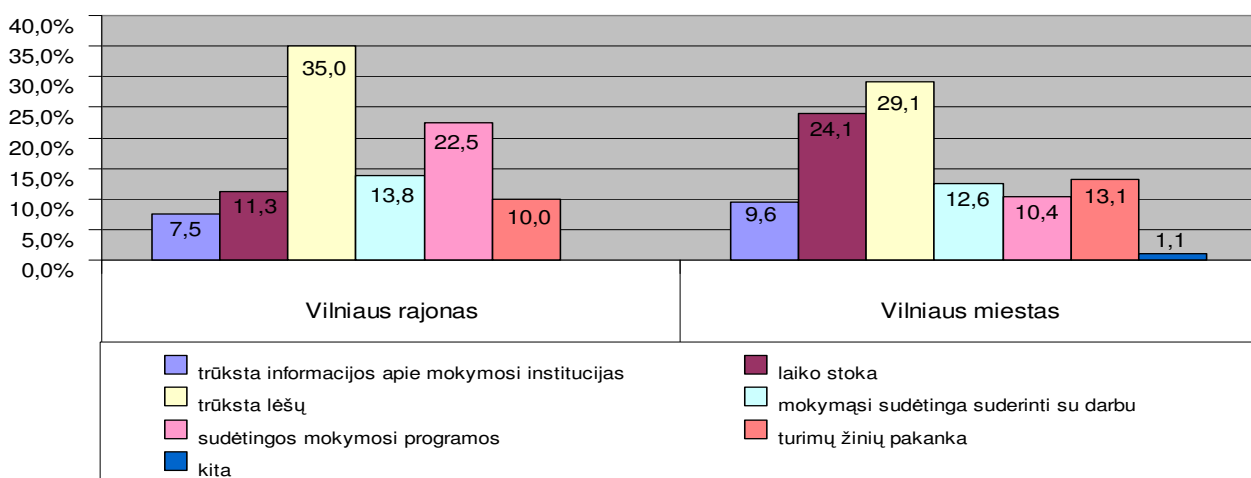
Akivaizdu, kad ir galimybė įgyti profesiją (22,8 proc.), ir galimybė siekti karjeros bei tobulėti (24,4 proc.) dominuoja tarp jaunesnių nei 25 metai respondentų, tuo tarpu tarp respondentų, kurių amžius virš 25 metų tokių kiek daugiau nei 10 proc. Pastebėta, kad nedaug respondentų kaip mokymo(si) motyvą nurodė darbdavio keliamus reikalavimus: amžiaus grupėje iki 25 metų tokių yra 2,4 proc. ir tarp vyresnių nei 25 metai – 5 proc. apklaustųjų. Tuo tarpu nustatyta, kad apie 28 proc. asmenų, kurie baigė tik vidurinę mokyklą, mokymąsi sieja su galimybe įgyti profesiją.

Apibendrinant motyvacinius aspektus, galima teigti, kad asmenų, kurių amžius virš 25 metų, ypač tų, kurie yra baigę tik vidurinę mokyklą, lemiamas mokymosi motyvas – baimė prarasti darbą (41,7 proc.). Tarp jaunesnių nei 25 metų respondentų šis psichologinis faktorius nėra lemiamas – tik 8,1 proc. respondentų mokosi, nes bijo prarasti darbą.

Dalykiniuose pokalbiuose dalis respondentų pareiškia šias nuomones: esu pakankamai senas mokytis, mokytis neįdomu, mokymasis – tai papildomos išlaidos ir nesimokau dėl prastos sveikatos. Nors tautinių mažumų suaugusiems svarbu yra išoriniai motyvaciniai faktoriai (geresnis darbas, paaukštinimas karjeros laiptais, didesnis atlyginimas), taip pat paaiškėjo, jog vis dėlto, svarbiausia yra vidinė motyvacija (pasitenkinimas darbu, savigarba, gyvenimo kokybė). Tyrimu nustatyta, kad pagrindinės tautinių mažumų respondentų mokymosi motyvai yra augantys reikalavimai darbo rinkoje ir baimė prarasti darbą, tai pažymėtina amžiaus grupėse iki 25 metų ir virš 25 metų atitinkamai.

2.3.1. Tautinių mažumų suaugusiųjų mokymosi trukdžiai

Suaugusiųjų tautinių mažumų dalyvavimą mokymosi procese lemia įvairios priežastys, sąlygos, nuo kurių priklauso mokymasis. Tyrimo duomenys rodo, kad nemažai suaugusiųjų tautinių mažumų atstovų teigiamai vertina nuolatinio mokymosi svarbą, tarp jų yra norinčių tobulinti žinias, bet šią motyvaciją gali blokuoti įvairios kliūtys. Siekiant išsiaiškinti priežastis, kurios riboja galimybes aktyviau dalyvauti neformalaus mokymosi procese, respondentams pateiktas keturioliktas anketos klausimas – „Jeigu norite mokytis, bet nedalyvaujate neformaliame švietime, kokios priežastys trukdo?“ Gauti tyrimo duomenys pateikti 17 paveiksle.

17 pav. Priežastys trukdančios dalyvauti neformalaus mokymosi procese

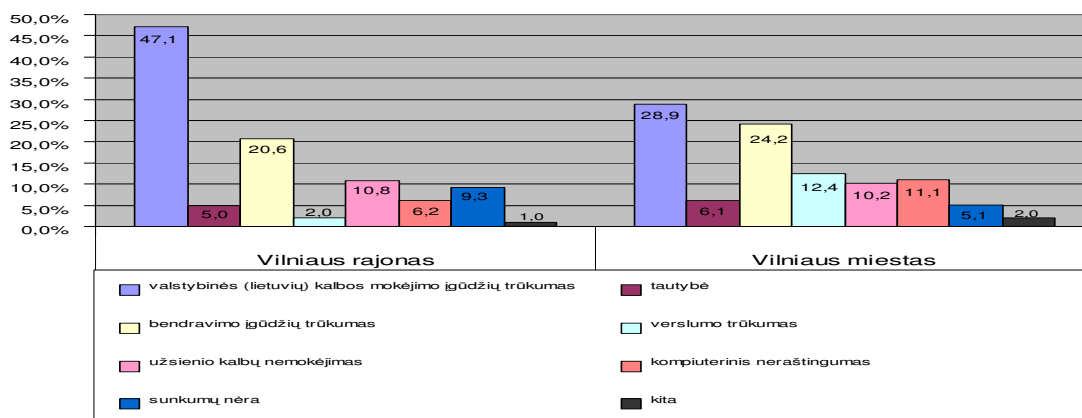
17 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, jog pagrindinių kliūčių, trukdančių respondentams mokytis bei tobulinti žinias neformalaus švietimo įstaigose yra lėšų apmokėti mokslus stygius. Tai pareiškė 35 proc. Vilniaus rajono ir kiek daugiau nei 29 proc. Vilniaus miesto respondentų. Tuo tarpu 24,1 proc. miesto ir beveik dvigubai mažiau (11,3 proc.) rajono respondentų atsakė – laiko trukumas. Apie 13 proc. ir miesto ir rajono respondentams studijas sudėtinga suderinti su darbu.

Kita vertus, daugiau nei 22 proc. Vilniaus rajono respondentų pareiškė, kad mokymo(si) programos yra sudėtingos, taip atsakusių Vilniaus mieste dvigubai mažiau (10,4 proc.). Galima pagrįstai teigti, kad tai tiesiogiai susiję su prastais valstybinės kalbos mokėjimo įgūdžiais tarp Vilniaus rajono respondentų. Dalykiniuose pokalbiuose paaiškėjo, kad daugumai rajono respondentams, jų pačių vertinimu, rašyti ir kalbėti lietuviškai sekasi blogai arba vidutiniškai. Geriausiai respondentams sekasi suprasti lietuvių kalbą.

Tyrimu nustatyta, kad ir miesto (9,6 proc.) ir rajono (7,5 proc.) respondentams trūksta informacijos apie neformalaus mokymo(si) institucijas. Nors nedaug, bet yra respondentų, kurie pareiškė, kad turimų žinių jiems pakanka. Vilniaus mieste tokių yra 13,1 proc., Vilniaus rajone – 10 proc. apklaustųjų.

2.4. Neformaliojo mokymo(si) įtaka tautinių mažumų suaugusiųjų integracijai į darbo rinką

Spartūs gyvenimo pokyčiai parodė, kad suaugusiųjų mokymas ir darbo pasaulis – neatskiriami, o nuolatinis mokymasis įsidarbinimo kontekste yra būtina sąlyga daugelyje sričių išlikti darbo rinkoje. Tyrimo metu siekiama nustatyti pagrindinius sunkumus, kurie gali iškilti tautinių mažumų atstovams ieškant darbo. Respondentams buvo pateiktas penkioliktas anketos klausimas – „Kokie sunkumai, Jūsų nuomone, dažniausiai iškyla tautinių mažumų atstovams ieškant darbo?“ Gauti apklausos rezultatai pateikti 18 paveiksle.

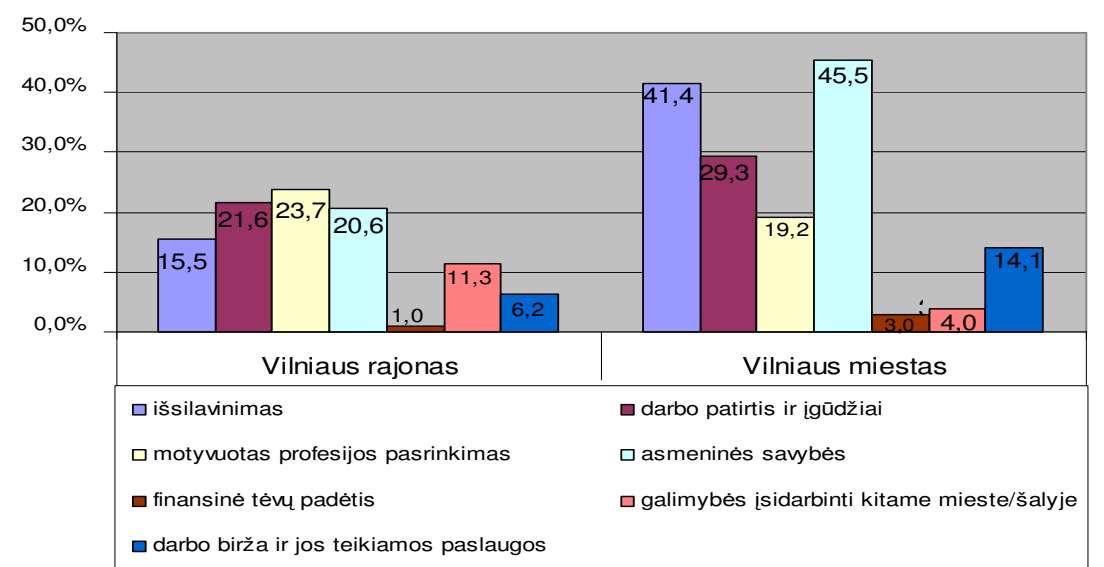

18 pav. Pagrindiniai sunkumai, iškylantys ieškant darbo

18 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad Vilniaus rajono respondentų manymu, sėkmingai jų integracijai į darbo rinką labiausiai trukdo nepakankamas valstybinės kalbos mokėjimas (47,1 proc.), Vilniaus mieste taip atsakusių respondentų skaičius – 28,9 proc. Kitas svarbus faktorius, trukdantis sėkmingam dalyvavimui darbo rinkoje, yra bendravimo įgūdžių trūkumas, tai pareiškė daugiau nei 20 proc. kaip Vilniaus rajono, taip ir Vilniaus miesto respondentų. Galima daryti prielaidą, kad tai yra susiję su lietuvių kalbos mokėjimo įgūdžių trūkumais.

Pastebėta, kad kompiuterinis neraštingumas ir užsienio kalbų mokėjimo įgūdžių trūkumas apsunkina galimybes sėkmingai integruotis į darbo rinką beveik kas dešimtam respondentui. Atsakiusių, kad užsienių kalbų nemokėjimas apsunkina darbo paieškas ir Vilniaus mieste, ir Vilniaus rajone apie 10 proc. Tai, kad darbo paieška apsunkina kompiuterinio neraštingumo įgūdžių trūkumas pareiškė kiek daugiau nei 11 proc. miesto ir 6,2 proc. rajono respondentų. Tik nedidelis skaičius Vilniaus rajono respondentų (9,3 proc.) ir Vilniaus miesto respondentų (5,1 proc.) atsakė, kad jiems nėra sunku įsidarbinti. Maža dalis apklaustųjų (5 proc.) mano, kad jų tautybė trukdo sėkmingai integracijai į darbo rinką.

Siekiant išsiaiškinti pagrindinius veiksnius, įtakančius tautinių mažumų atstovų įsidarbinimą anketoje pateiktas šešioliktas klausimas – „Kaip manote, kas daro didžiausią įtaką tautinių mažumų atstovų įsidarbinimui?“ Gauti apklausos rezultatai pateikti 19 paveiksle.

19 pav. Pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką tautinių mažumų atstovų įsidarbinimui

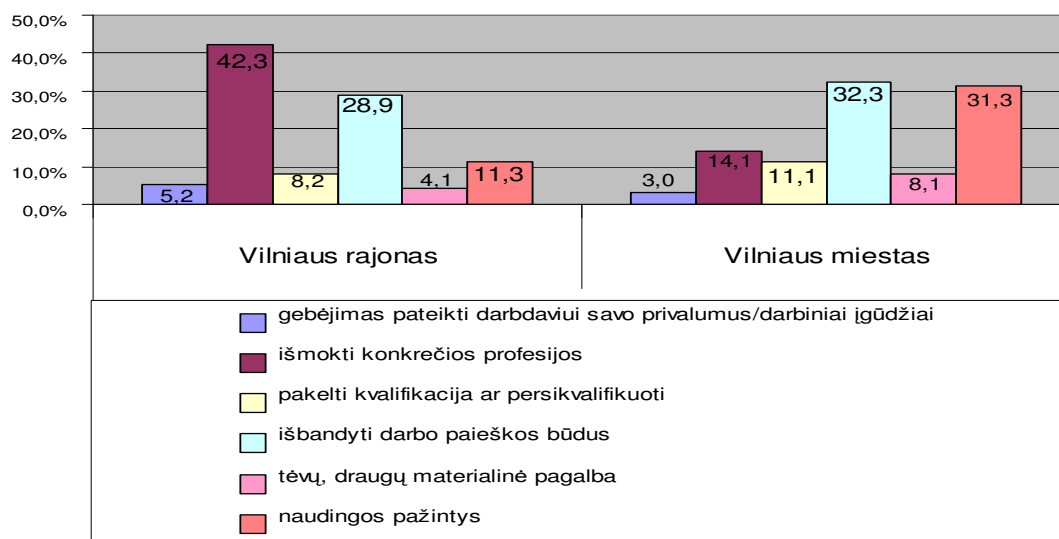
19 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, jog Vilniaus miesto respondentų nuomone jų integraciją į darbo rinką didžiausią įtaką turi išsilavinimas (41,4 proc.), tuo tarpu Vilniaus rajone taip atsakė 15,5 proc. apklaustųjų. Siekiant atskleisti veiksnius, kurie daro didžiausią įtaką tautinių mažumų atstovų įsidarbinimui nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas pagal išsilavinimą

$\chi^2 16,167$, $df 1$, $p < 0,05$. Kitas, nemažiau svarbus įsidarbinimo veiksnys yra respondentų asmeninės savybės (aktyvumas, noras rimtai dirbti, savarankiškumas ir kt.). Tai puikiai supranta Vilniaus miesto respondentai, daugiau nei 45 proc. jų pabrėžia asmeninių savybių svarbą įsidarbinimui, tuo tarpu Vilniaus rajone tokių asmenų dvigubai mažiau (20,6 proc.), todėl tyrimu nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas $\chi^2 13,635$, $df 1$, $p < 0,05$.

Kita vertus, nors nedaug, bet yra Vilniaus rajone respondentų (11,3 proc.), kurie mano, kad jų integracijai į darbo rinką turi įtakos galimybė susirasti darbą kitame mieste ar net užsienyje. Tarp Vilniaus miesto respondentų jų yra 4 proc. Tyrimu nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas $\chi^2 3,694$, $df 1$, $p < 0,055$.

Akivaizdu, kad labai mažai respondentų Vilniaus mieste (14,1 proc.) ir Vilniaus rajone (6,2 proc.) mano, kad darbo birža ir jos teikiamos paslaugos yra lemiamas veiksnys tautinių mažumų atstovų įsidarbinimui.

Kaip buvo minėta, apie 16 proc. tiriamųjų kaip Vilniaus rajone, taip ir Vilniaus mieste apklausos metu neturėjo darbo. Siekiant išsiaiškinti, kas trukdo jų įsidarbinimui, pateiktas septynioliktas anketos klausimas – „Ko, Jūsų nuomone, reikėtų, kad galėtumėte greičiau įsidarbinti?“ Gauti apklausos rezultatai pateikti 20 paveiksle.

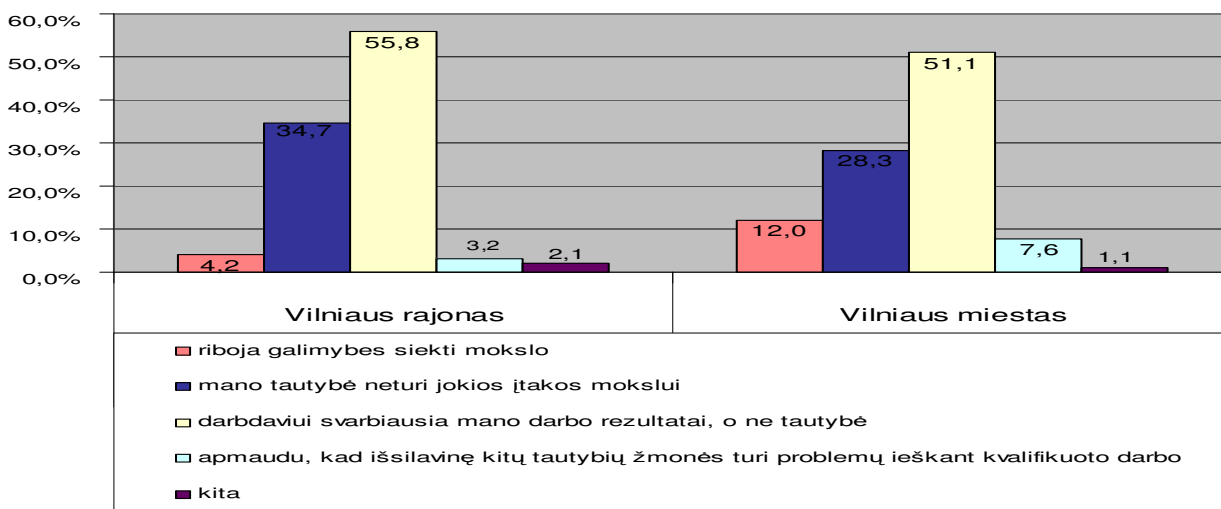
20 pav. Respondentų nuomone apie galimybes įsidarbinti

20 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, jog Vilniaus rajono respondentų manymu tam, kad greičiau susirasti darbą reikėtų išmokti konkrečios profesijos (42,3 proc.), tuo tarpu taip atsakiusiųjų Vilniaus mieste tik 14,1 proc. Reikalingumą išbandyti įvairius darbo paieškos būdus mato beveik vienodas (apie 30 proc.) miesto ir rajono respondentų skaičius. Taip pat sutapo miesto

ir rajono respondentų nuomonės, jog tam, kad greičiau įsidarbintų, reikia kelti turimą kvalifikaciją arba persikvalifikuoti. Taip atsakė Vilniaus mieste – 11,1 proc., Vilniaus rajone – 8,2 proc. respondentų. Labai mažai tiriamųjų Vilniaus mieste (3 proc.) ir Vilniaus rajone (5,2 proc.) mano, kad gebėjimas pateikti darbdaviui savo privalumus suteiks jiems galimybę greičiau rasti darbą. Tik 8,1 proc. Vilniaus miesto ir dvigubai mažiau (4,1 proc.) Vilniaus rajono respondentų svarsto apie tėvų bei draugų materialinę pagalbą jų įsidarbinimui.

Vis dėlto, daugiau nei 31 proc. Vilniaus miesto respondentų yra įsitikinę, jog greičiau integruotis į darbo rinką jiems padėtų naudingos pažintys, beveik trečdaliu mažiau tokių tarp Vilniaus rajono respondentų (11,3 proc.). Siekiant atskleisti respondentų nuomonę apie galimybes greičiau įsigarbinti, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas pagal respondentų gyvenamąją vietą $\chi^2 25,334$, $df 5$, $p < 0,05$.

Lietuva, kaip demokratinė šalis, atveria galimybes kiekvienam asmeniui pasirūpinti savimi, mokytis ir siekti karjeros darbo rinkoje. Tyrimui labai svarbu atskleisti pačių respondentų – tautinių mažumų suaugusiųjų požiūrį į galimybes siekti mokslo neformalaus švietimo įstaigose bei gauti norimą darbą. Šiam tikslui pasiekti anketoje pateiktas aštuonioliktas klausimas – „Jeigu esate ne lietuvių tautybės atstovas, ar tai riboja Jūsų galimybes siekti mokslo neformaliojo švietimo įstaigose bei gauti norimą darbą?“ Gauti apklausos rezultatai pateikti 21 paveiksle.

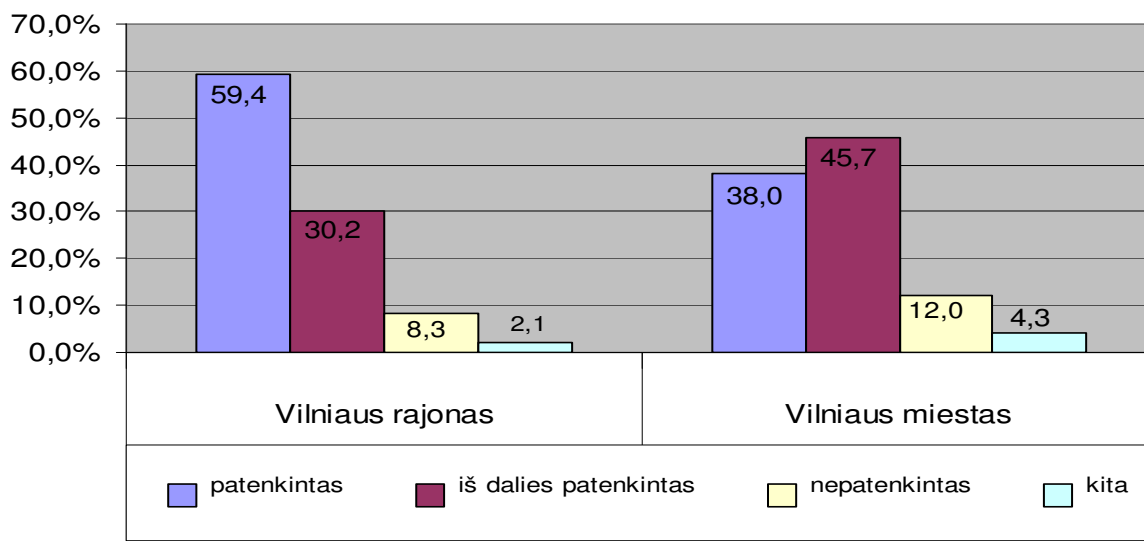

21 pav. Respondentų nuomonė apie galimybes siekti mokslo ir gauti norimą darbą

21 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, jog daugiau nei 55 proc. Vilniaus rajono ir 51,1 proc. Vilniaus miesto respondentų yra įsitikinę, kad darbdaviui svarbiausia yra jų darbo rezultatai, o ne tautybė. Nemažiau svarbu, kad beveik 35 proc. Vilniaus rajono respondentų ir beveik 30 proc. Vilniaus miesto respondentų pareiškė, kad jų tautybė neturi jokios įtakos mokslui. Tik 12 proc.

Vilniaus miesto respondentų nuomone jų tautybė riboja galimybes siekti mokslo, taip atsakiusiųjų Vilniaus rajone skaičius – 4,2 proc. Labai maža dalis (7,6 proc.) Vilniaus miesto respondentų ir dvigubai mažiau (3,2 proc.) Vilniaus rajono respondentų pareiškė, jog apmaudu, kad išsilavinę kitų tautybių žmonės turi problemų ieškant kvalifikuoto darbo.

Tyrimo pabaigoje siekiama išsiaiškinti, ar respondentai yra patenkinti neformaliojo mokymo(si) kokybe. Šiam tikslui pasiekti respondentams pateiktas devynioliktas anketos klausimas – „Ar esate patenkintas (-a) Jūsų gyvenamojoje vietoje organizuojamo neformaliojo mokymo(si) kokybe?“ Gauti apklausos rezultatai pateikti 22 paveiksle.

22 pav. Respondentų nuomonė apie neformaliojo mokymo(si) organizavimą

22 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, kad didžioji dalis Vilniaus rajono respondentų (apie 60 proc.) yra patenkinti neformaliojo mokymo(si) organizavimu, Vilniaus mieste tokių – 38 proc. Nemažai Vilniaus miesto (45,7 proc.) ir Vilniaus rajono (30,2 proc.) respondentų yra iš dalies patenkinti tuo, kaip organizuojamas neformalusis mokymas(is). Dalykiniuose pokalbiuose paaiškėjo, jog nemažai respondentų neturi galimybės gauti informaciją elektroniniu būdu, todėl jiems trūksta informacijos apie nemokamus valstybinės kalbos kursus ir darbo biržos organizuojamus kursus.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros bei švietimo dokumentų analizė atskleidė, kad vienu svarbiausiu dalyku šiuolaikiniam žmogui tampa mokymosi visą gyvenimą aktualija, apimanti visus švietimo lygmenis – formalų, neformalų ir informalų. Nors mūsų šalis Europos Sąjungos kontekste atsilieka nuo kitų valstybių neformaliojo mokymo(si) plėtros srityje, tačiau Lietuva daro daugelį svarbių žingsnių reformuojant neformaliojo švietimo sistemą. Vis dėlto mūsų šalies švietimo sistemos didžiausia problema – nedidelis besimokančiųjų suaugusiųjų (ypač besimokančiųjų neformaliai) skaičius.
2. Įvairių šaltinių analizė rodo, kad Lietuvoje sudarytos lygios galimybės visų tautybių žmonėms nuolat siekti žinių bei tobulėti. Svarbiausia yra jų pačių noras integruotis į Lietuvos visuomeninį gyvenimą. Ne išimtis ir tautinių mažumų atstovai, kurie turi visas galimybes visaverčiam gyvenimui, tik svarbu suprasti, kad nuo jų noro dalyvauti neformaliajame mokyme bei nuo jų individualių gebėjimų priklausys, ar jiems pavyks sėkmingai integruotis į šalies darbo rinką.
3. Tautinių mažumų suaugusiųjų dalyvavimo neformaliajame mokyme tyrimas atskleidė, kad didžiosios dalies Vilniaus rajono respondentų nuolatinio mokymosi motyvacija yra žemo lygio. Nustatytas nedidelis Vilniaus rajono tautinių mažumų suaugusiųjų skaičius, tuo tarpu kas trečias respondentas nemato prasmės mokytis. Tiriant Vilniaus miesto tautinių mažumų suaugusiuosius pastebėta kitokia tendencija: beveik pusė jų nesimoko, tačiau mokytis norėtų ir ketvirtadalis respondentų apklausos metu mokosi.
4. Tyrimu nustatyta, kad vyraujantis motyvas, kuris nurodo respondentų norą dalyvauti neformaliajame mokyme yra augantys reikalavimai darbo rinkoje. Tačiau lyginant Vilniaus miesto ir Vilniaus rajono respondentų atsakymus, nustatyta, kad faktoriai, lemiantys dalyvavimą neformaliajame mokyme skiriasi: Vilniaus rajono respondentams tai yra baimė prarasti darbą, tuo tarpu Vilniaus miesto respondentams - galimybė siekti karjeros bei tobulėti. Nagrinėjant kliūtis, trukdančias respondentams tęsti mokslus bei tobulinti kvalifikaciją paaiškėjo, jog daugumai apklaustųjų aktualiausia yra lėšų stygiaus problema. Tai pareiškė kas antras Vilniaus rajono ir kas trečias Vilniaus miesto respondentas.
5. Tyrimo metu buvo nustatyta suaugusiųjų tautinių mažumų mokymo(si) poreikių gausa. Į pirmą vietą išskirti poreikiai būtų: noras išmokti lietuvių bei užsienių kalbas, įgyti kompiuterinio raštingumo gebėjimus. Pastebėta, kad beveik kas penktas respondentas norėtų, kad tų poreikių tenkinimą organizuotų bei apmokėtų darbo birža. Nagrinėjant sritis, kuriose respondentai

planuoja įgyti žinių, taip pat buvo minėti buhalterinės apskaitos, verslo pagrindų, floristikos kursai, tačiau jie procentine raiška yra nežymūs.

6. Tyrimo duomenys parodė, kad beveik pusė Vilniaus miesto respondentų įsitikinę, kad jų integracijai į darbo rinką didžiausią įtaką turi išsilavinimas, šiai nuomonei pritarė tik kas septintas Vilniaus rajono respondentas. Vilniaus miesto respondentai puikiai supranta, jog nemažiau svarbus įsidarbinimo veiksnys yra asmeninės savybės (aktyvumas, noras rimtai dirbti, savarankiškumas ir kt.), beveik pusė tiriamųjų pabrėžia asmeninių savybių svarbą įsidarbinimui, tuo tarpu Vilniaus rajone tokių asmenų dvigubai mažiau. Tyrimas tai pat atskleidė, kad daugumai respondentų sėkmingai integracijai į darbo rinką trukdo kalbiniai barjerai, komunikavimo bei verslumo trūkumai. O tai ypač svarbu, nes minėtų gebėjimų įgijimas yra šių dienų būtinybė bei prasmingo gyvenimo garantas.

REKOMENDACIJOS

Studijų programos rengiančioms institucijoms. Sėkmingai plėtojant neformaliojo švietimo idėją Lietuvoje, svarbu sukurti veiksmingą ir lanksčią įgytų įgūdžių pripažinimo ir jų realizavimo sistemą. Nemažiau svarbu sukurti mokymo(si) programas tikslinėms, tautinių mažumų grupėms, įtraukiant suaugusiųjų mokyklas, tautines bendrijas, mokymosi centrus, darbo biržų mokymosi centrus, įmones, visus neformaliojo mokymosi rėmėjus.

Naudinga skatinti švietimo institucijas rengti įvairius projektus, užtikrinančius lygias galimybes, kurios padėtų įgyti profesinę kvalifikaciją ir palengvintų tautinių mažumų atstovų integraciją į šalies darbo rinką.

Vilniaus rajono savivaldybės švietimo skyriui. Neformaliajam mokymuisi reikėtų teikti daugiau dėmesio, nes jo nauda nepakankamai vertinama. Svarbu aktyviai dalyvauti kuriant ir tobulinant mokymosi programas. Nemažiau svarbu reguliariai skelbti apie įvairias neformaliojo mokymosi studijas: darbo biržos teikiamas paslaugas, kursus bei seminarus.

Naudinga skatinti rajono seniūnijas tirti gyventojų mokymosi poreikius, kad pritrauktų kuo daugiau suaugusiųjų mokytis neformaliojo mokymo(si) būdu.

Suaugusiems tautinių mažumų atstovams. Būtina suvokti, kad šiandieniniame gyvenime neformalusis mokymas - tai individo augimas, savirealizacija, sėkmingos socializacijos ir išlikimo darbo rinkoje garantas. Todėl reikia nuolat atnaujinti turimas žinias, įgyti naujų įgūdžių, tobulinti kvalifikaciją bei rūpintis savo kompetencijomis.

LITERATŪRA

1. Adamkus V. Regioninė konferencija: Švietimo kokybė visiems. 2003 m. spalio 23 d., Vilnius.
2. Ališauskas R. (2001). Mokymosi visą gyvenimą strateginiai metmenys. Savišvieta, 2001, nr. 1, p. 49–59.
3. ALICE. Non – Formal Adult Education in Europe. 1999, [interaktyvus], [žiūrėta 2008–01–09]. Prieiga per internetą: <<http://www/vsy.fi/alice/cou>>
4. Andriekienė R. M, Anužienė B. (2002). Europos šalių šiuolaikinio profesinio rengimo sistemos. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
5. Aukštesniosios liaudies mokyklos Europoje – svarbi suaugusiųjų švietimo ir asmenybės vystymosi dalis. (2004). Sudarytoja Krivickienė V. Kaunas: UAB „Dakra“.
6. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija.
7. Bagdanavičius J. (2005). Socialinės sferos sociologija: teorinis metodologinis aspektas. Vilnius.
8. Bakūnienė H. Suaugusiųjų švietimas Šiaurės šalyse. Savišvieta, 1997 sausis – birželis, p. 39 – 43.
9. Barkauskaitė M. (2006). Suaugusiųjų pedagogikos gairės. Vilnius: VPU leidykla.
10. Barkauskaitė M. (2001). Mokymosi motyvacijos atkūrimo prielaidos jaunimo mokykloje. Pedagogika. Mokslo darbai. 2001, nr. 55, p. 63 – 67.
11. Beresnevičienė D. (2000). Suaugusiųjų švietimo psichologiniai aspektai//Suaugusiųjų švietimas ateičiai ir dabarčiai. p. 32–38. ISBN 9986–501–504.
12. Beresnevičienė D. (1999). Suaugusiųjų švietimo ir nuolatinio profesinio tobulėjimo naujosios galimybės Rytų ir Centrinėje Europoje. Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos. 1999, nr.2, p.44 – 52.
13. Bjornavold J. (2000). Making Learning Visible. Identification, Assessment and Recognition of Non–formal learning in Europe. CEDEFOP.
14. Boucher F. (1998). Non–formal Adult Education in Belgium, [interaktyvus], [žiūrėta 2007 – 09–30]. Prieiga per internetą: <<http://www.vsy.fi/alice>>
15. Burneikienė G. (2000). Tautinių bendrijų problemos Vilniaus krašto spaudoje//Tautinės mažumos demokratinėje valstybėje. Vilnius, p. 132–140.
16. Coombs P. H. (1968). The World Educational Crisis. A Systems analysis. Oxford: Oxford University Press. Common European Principles of validation of non–formal and informal learning, 2004.
17. Dauguma – mažuma: etniniai santykiai šiuolaikinėse valstybėse. [interaktyvus], [žiūrėta 2008–02–23]. Prieiga per internetą: <<http://www.sociumas.lt/lit/Nr3/mazumos.asp>>

18. Delors J. Mokymasis – paslėptas lobis//Mokykla, 1996, nr. 2, p. 1.
19. Europos Komisijos Baltoji knyga „Mokymas ir mokymasis: link besimokančios visuomenės“, 1995//White paper on „Teaching and learning: towards the learning society, 1995.
20. Europos Bendrijų Komisijos komunikatas. Suaugusiųjų mokymasis: „Mokytis niekada nevėlu“. Briuselis 2006–10–23, [interaktyvus], [žiūrėta 2007–12–27]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2006/com2006_0614lt01.doc>.
21. Eurostat tyrimo ataskaita. 2005 m., [interaktyvus], [žiūrėta 2008–01–28]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=0,1136107&_dad=portal&_schema=PORTA>
22. EQUAL projektas “Tautinių mažumų integracijos į darbo rinką paramos mechanizmo sukūrimas ir išbandymas.” [interaktyvus], [žiūrėta 2008–01–28]. Prieiga per internetą: <<http://www.equal.lt/uploads/docs/pranesimas%20spaudai%20VB6.doc>>
23. Field J. (2002). Lifelong Learning and the New Educational Order. London: Kogan page Ltd.
24. Fullan M. (1998). Pokyčių jėgos. Skverbimasis į ugdymo reformos gelmes. Vilnius: Tyto alba.
25. Giddens A. (2000). Modernybė ir asmens tapatumas: asmuo ir visuomenė vėlyvosios modernybės amžiuje. Vilnius: Pradai.
26. Illeris K. (2003). Žvilgsnis į suaugusiųjų mokymosi motyvaciją. Vilnius: LSŠA.
27. Ingar T., Bjerknes E., Lappen R., Tobiassen T. (2002). Mokymasis ir konsultavimas. AUC, Norvegija. Lietuva: VDU.
28. Jarvis P. (1997). Besimokanti visuomenė – šiuolaikinio pasaulio reiškinys. Mokykla, 1997, nr.1, p. 8.
29. Jarvis P. (1997). Besimokanti visuomenė: viešasis sektorius ir nevyriausybinės organizacijos. Savišvieta, 1997, p. 36.
30. Jarvis P. (2003). Suaugusiųjų švietimas didinant įsidarbinimo galimybes ir skatinant aktyvų pilietiškumą. Suaugusiųjų mokymasis – įsidarbinimui ir pilietiškumui. Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos, nr. 6, p. 10 – 19.
31. Jovaiša L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius.
32. Jovaiša L. (1998). Visuomenės socializacija, [interaktyvus], [žiūrėta 2007–09–27]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/netleid/acta-pal/9/straipsniai/str30.Pdf>>
33. Karjeros raida žinių visuomenėje: Europos patirtis ir perspektyvos. Tarptautinė mokslinė konferencija gruodžio 2–3 d., 2004 m., Klaipėda.
34. Kasatkina N. (1998). Tautinių mažumų integracijos galimybės. Lietuvos socialinė panoramos kontūrai. Vilnius.

- 35 Kuprys P. (1998). Graži šalis Danija. [interaktyvus], [žiūrėta 2008–01–28]. Prieiga per internetą: <http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/98/56/056kuprys.html>
36. Kuprys P. (1996). Danijos aukštesnioji liaudies mokykla. – asmenybės demokratiškumo ugdymo fenomenas. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas.
37. Kvieskienė G. (2005). Pozityvioji socializacija. Vilnius.
38. Laužackas R. (2005). Monografija: Profesinio rengimo metodologija. Kaunas: VDU.
39. Leonavičius V. (2002). Kintantis tautinių mažumų diskursas ir romų tautinė mažuma. Rytų Lietuva: visuomenės ir socialinių grupių raiška bei sąvoka. Straipsnių rinkinys. Vilnius, p. 36–44
40. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas. 1998 m. birželio 30 d. Nr. VIII – 822, Vilnius.
41. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. 2003 m. birželio 28 d. Nr. IX – 1630 Nr. 63 – 2853, Vilnius: ŠMM.
42. Lietuvos Respublikos suaugusiųjų švietimo koncepcija. (1993). Vilnius: ŠMM.
43. Lietuvos Respublikos „Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija“. 2007 spalio 17 d., Vilnius.
44. Lietuvos tautinių mažumų švietimas multikultūriškumo vertybiniame kontekste (2003). Monografija. Kaunas: Technologija.
45. Lifelong Learning Discourses in Europe.(2005) / Red. Medel–Anonuevo C. UNESCO: Institute for Education.
46. Linkaitytė G. M. (2004). Lietuvos suaugusiųjų švietimo naujovės: kontekstas ir patirtis. Kaunas: VDU, [interaktyvus], [žiūrėta 2008–02–09]. Prieiga per internetą: http://www.vdu.lt/alearning2003/I%20Dalis/LT/Linkaityte_lt_kalb.doc
47. Linkaitytė G. M. (2003). Lietuvos suaugusiųjų švietimo naujovės: kontekstas ir patirtis. Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos, nr.6, p.53–65. ISSN 1392–6241.
48. Mickūnaitė E. Mokymosi visą gyvenimą plėtra ir politika Lietuvoje. 2003, [interaktyvus], [žiūrėta 2007–09–30]. Prieiga per internetą: http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/acta_pae/12/straipsniai/str9.pdf
49. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001). Vilnius: LŠMM, LSŠA.
50. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, patvirtinta švietimo ir mokslo ministro, ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. kovo 26 d. įsakymu Nr. ISAK–433/A1–83.
51. Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007–2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti. 2007 m. kovo 30 d., [interaktyvus], [žiūrėta 2007–11–30]. Prieiga per internetą:

<http://www.esparama.lt/ES_Paramas/strukturinges_paramos_2007-2013m_medis/titulinis/files/strategija_2007-03-30.doc>

52. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalų suaugusiųjų švietimą. Tyrimo ataskaita (2005). T. Tamošiūnas, I. Šutinienė, D. Filipavičienė, O. Guseva. [interaktyvus], [žiūrėta 2007-09-30]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/neform_suaug_sviet_bukl_ataskaita.doc>
53. Normantas E. (2000). Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Kaunas: VDU.
54. Projektas „Kurkime ateitį drauge“ (2007). Mokslinė studija: konsultantų kompetencijų aprašas. [interaktyvus], [žiūrėta 2007 – 09-30].
Prieiga per internetą: <http://www.vdu.lt/esf/esf0160/files/konsultanto-komp-aprasas_1.pdf>
55. Rees T., Barlett W. (1999). Adult Guidance Servis in the European Learning Society: A Scottish Case Study//Studies in the Education of Adults. Apr., 1999, vol 31., Issue 1, p. 30-31.
56. Report of the Eurostat Task Force on Measuring Lifelong Learning (2001). European Commisision. Statistical Office of the European Communities.
57. Rinne R. (2003). Besimokančios visuomenės link. Profesinis rengimas. Tyrimai ir realijos, nr. 6, p. 94- 104.
58. Risto Rinne. Besimokančios visuomenės link. [žiūrėta 2008-01-28]. Prieiga per internetą: <http://www.vdu.lt/alearning2003/I%20Dalis/LT/RISTO%20RINNE_lt_kalb.doc>
59. Robin M., Pouget M., Edward Th. (2004). Adults in Higher Education. Learning from Experience in the New Europe. Peter Lang AG, European Academic Publishers. Bern.
60. Šutinytė R. (2006). Suaugusiųjų tęstinio mokymosi situacija: dabartis ir perspektyvos. Filosofija. Sociologija. 2006, nr. 4, p. 37 – 41.
61. Švedijos Folk high school. [interaktyvus], [žiūrėta 2007-10-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.folkbildning.se>>
62. Švietimo gairės: Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. (2002). Vilnius: Dialogo redakcija, p. 174.
63. Švietimas ir socialinė atskirtis. (2003). Suaugusiųjų švietimo savaitės patirtis. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. Vilnius.
64. Švietimas visiems kokybė: pagrindiniai mokymosi visą gyvenimą įgūdžiai. Europos dimensija ir Baltijos šalių vizija. (2004). Regioninė konferencija 2003 m spalio 23 – 25 d., Vilnius.
65. Saugėnienė N. (2003). Lietuvos tautinių mažumų švietimas multikultūriškumo vertybiniame kontekste. Kaunas: Technologija.

66. Skripkienė R. (2000). Tautinių mažumų švietimas Šiaurės šalyse.//Tautinių mažumų švietimas Lietuvoje: teoriniai ir praktiniai aspektai. Konferencijos medžiaga. Vilnius, 2000 m. gruodžio mėn. 19 – 20 d. Vilnius, p. 70 –84.
67. Socrates Europos Bendrijos švietimo programa (2000–2006). Kandidatų vadovas Grundtvig: suaugusiųjų švietimas ir kiti mokymo būdai. Minerva: atviro ir nuotolinio mokymosi skatinimas. Europos Komisija. Kaunas: Šviesa.
68. Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. (2000). Konferencijos „Suaugusiųjų švietimas: situacija, tendencijos, sprendimai“. Straipsnių rinkinys. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Kaunas.
69. Suaugusiųjų švietimas. Diskusijų gairės. Hamburgo deklaracija. Dienotvarkė ateičiai (1998). Sudarytojas Normantas E. Tarptautinė suaugusiųjų švietimo koncepcija 1997 m. liepos 14–18 d., Hamburgas. Vilnius: ŠMM, LSŠA.
70. Suaugusiųjų švietimas Europoje: tendencijos ir problematika. Lietuviška publikacija/iš anglų kalbos vertė Trimonienė A. (2006). Vilnius.
71. Suaugusiųjų švietimo praktika. (2006). Vilnius.
72. Tamošiūnas T., Linkaitytė G. (2004). Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste. Tyrimo ataskaita, [interaktyvus], [žiūrėta 2007–12–19]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt> >
73. Tautinių bendrijų namai. Pranešimas spaudai, [interaktyvus], [žiūrėta 2008–02–23]. Prieiga per internetą:
<<http://www.tmid.lt/images/source/attachments/Tautiniu%20mazumu%20politikos%20pletros%20iki%202015%20metu%20strategija%20PROJEKTAS.doc>>
74. Tarptautinė konferencija „Bendradarbiavimas ir partnerystė plėtojant švietimo ir mokslo sektorių 2007 –2013 m“. 2007 m. birželio 11 – 12 d., Vilnius, [interaktyvus], [žiūrėta 2007–09–30]. Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/es_parama/docs/renginiai/ren0700611/Ministres%20kalba_20070611_web.pf>
75. Teresevičienė M. (2001). Mokymosi visą gyvenimą edukologinės dimensijos. Rankraštis: habilitacijos daktaro disertacija. Kaunas: VDU.
76. Teresevičienė M., Burkšaitienė N., Gedvilienė G., Kaminskienė E., Zuzevičiūtė V., Žemaitaitytė I. (2003). Neformaliojo ir savaiminio mokymosi identifikavimo, vertinimo, pripažinimo tendencijos Europoje ir Lietuvoje Kaunas: VDU, [interaktyvus], [žiūrėta 2008–01–10]. Prieiga per internetą:
<http://www.vdu.lt/alearning2003/I%20Dalis/LT/tereseviciene_kiti_kalb.doc>

77. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. (2006). *Andragogika*. Kaunas: VDU.
78. Krivickienė V. (2005). Mokymosi visą gyvenimą ir karjeros raida žinių visuomenėje. Aukštesniosios liaudies mokyklos neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje: besimokančiųjų požiūrių ir poreikių lyginamoji apžvalga. *Tiltai. Priedas: Mokslo darbai*. 2005, nr. 28, p. 74–81.
79. UNESCO ir švietimas. *Mokyti niekada nevėlu*. (1996). Vilnius.
80. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatos. Patvirtinta: Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4d. nutarimu Nr.IX–1700. *Švietimo naujienos*, 2003, nr. 13 (168).
81. Welcome to jobcentre plus. [interaktyvus], [žiūrėta 2008–01–28]. Prieiga per internetą: <<http://www.jobcentreplus.gov.uk/JCP/index.html>>
82. Welle – Strand A. (2003). Norwegian Development Aid to Education. How is Evaluation used to Improve? *Mokslo darbai. Acta paedagogica Vilnensia*, 2003, nr. 11, p. 28.
83. Žemaitaitytė I. (2003). Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip suaugusiųjų socializacijos veiksnys. *Socialinis darbas. Mokslo darbai*. Vilnius, nr. 1(3), p. 72 – 80.
84. Žemaitaitytė I. (2007). Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
85. Žemaitaitytė I. (2001). Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip besimokančios visuomenės veiksnys. Rankraštis: daktaro disertacija. Kaunas: VDU.
86. Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Romai: situacijos apžvalga. Vilnius, 2005 m. kovo mėn. [interaktyvus], [žiūrėta 2008–02–23]. Prieiga per internetą: <http://www.hrmi.lt/downloads/structure//Romu_padeties_analize_20050330.pdf>
87. Zuzevičiūtė V. (2006). *Suaugusiųjų mokymosi poreikiai ir jų tyrimas*. Kaunas: VDU

SUMMARY

INFLUENCE OF INFORMAL EDUCATION TO LABOR MARKET INTEGRATION FOR ETHNIC MINORITIES ADULTS

When Lithuania became member of European Union, and a part of information, technology and culture space, rapid changes in education system took place. Constant education and permanent learning ideas became reality in our country and it is natural that informal education is taking place close to main education and academic systems. Informal education is coming popular form of education among adults in changing community, which is helping to develop personal cultural interests, develop skills, acquire needed knowledge for professional activity, develop existing qualification and come active citizens of democratic community. The mentioned prepositions spotlight research problem: it is important to pay as much attention as possible to ethnic minority adults' informal education, because it grants ability to integrate successfully into country labor market. Moreover, a great part of knowledge, skills and qualification of ethnic minorities adults are not adequate to contemporary market requirements.

This work discuss importance of informal education to labor integration for adults of ethnic minorities and submits research results, which strive to see motivation of ethnic minorities adults, learning handicaps and scope of interests for labor market integration. An experiment was done for this purpose: a survey of students and/or looking for work representatives of ethnic minorities in Vilnius City or Vilnius Region.

The results of research revealed that equal learning and qualification development possibilities are existing in Lithuania to all ethnic adults, and the main thing is their desire and motivation. However, the research assessed that permanent learning motivation for greater part of Vilnius City respondents is low. Survey data reveal that a very small part of ethnical minority adult respondents in Vilnius Dist. are studying or going to study, while greater part don't wish to study. Research of adult ethnical minorities in Vilnius City reveal other tendency: half of them do not study but wish to study and quarter of respondents during survey were studying. Research of adult ethnical minorities' needs note that most desirable knowledge informal education enterprises provide is Lithuanian, foreign languages and computer literacy. However, one of five respondents would like to satisfy their needs on labor exchange account. Research data show that most respondents indicated language barrier, lack of communication and enterprise skills as a handicap for successful labor market integration. It is very important because attainment of mentioned skills is necessity of now days and guarantee of meaningful life.

1. (PRIEDAS)

Gerbiamas Respondente,

Anketoje pateikiami klausimai yra susiję su bet koku tautinių mažumų neformalioju mokymusi. Prašome pažymėti tinkamų atsakymų variantus kryžiu (X) arba įrašyti savo atsakymą. **Apklausa yra anoniminė.**

1. Jūsų gyvenamoji vieta:

1.1. Vilniaus rajonas _____

1.2. Vilniaus miestas _____

2. Jūsų lytis:

2.1. vyras _____

2.2. moteris _____

3. Jūsų amžius:

3.1. nuo 16 iki 18 metų _____

3.2. nuo 18 iki 25 metų _____

3.3. daugiau nei 25 metai _____

4. Jūsų tautybė:

4.1. lenkas (-ė) _____

4.2. rusas (-ė) _____

4.3. baltarusis (-ė) _____

4.4. kita (prašome įrašyti) _____

5. Jūsų socialinė padėtis:

5.1. studentas _____

5.2. mokinys _____

5.3. dirbantis _____

5.4. dirbu ir studijuoju _____

5.5. namų šeimininkė (-as) _____

5.6. besimokanti namų šeimininkė (-as) _____

5.7. bedarbis (-ė) _____

5.8. kita (prašome įrašyti) _____

6. Jūsų išsilavinimas:

- 6.1. aukštasis _____
- 6.2. aukštesnysis _____
- 6.3. profesinis _____
- 6.4. vidurinis _____
- 6.5. nebaigtas vidurinis _____
- 6.6. kita (prašome įrašyti) _____

7. Ką žinote apie neformalų mokymą bei apie tautinių mažumų šestadienines (sekmadienines) mokyklas?

- 7.1. žinau, kas yra neformalus mokymasis _____
- 7.2. žinau, kad mokyklos veikia _____
- 7.3. nežinau apie tokią mokymosi formą _____
- 7.4. manęs tai nedomina _____
- 7.5. kita (prašome įrašyti) _____

8. Jūsų, kaip tautinių mažumų atstovo, nuomone, neformalus mokymas reikalingas, nes jis padeda ugdyti :

- 8.1. pilietinius įgūdžius _____
- 8.2. socialinius įgūdžius _____
- 8.3. bendro pobūdžio įgūdžius, reikalingus visaverčiam gyvenimui _____
- 8.4. kita (prašome įrašyti) _____

9. Ar Jus norite dalyvauti neformaliojo mokymosi procese?

- 9.1. noriu ir mokausi _____
- 9.2. noriu mokytis, tačiau trūksta lėšų _____
- 9.3. nesimokau, tačiau noriu _____
- 9.4. nematau prasmės mokytis _____
- 9.5. kita (prašome įrašyti) _____

10. Jeigu dalyvaujate (arba dalyvavote) neformaliojo mokymosi procese, prašome pasakyti kur :

- 10.1. suaugusiųjų mokymo centruose _____
- 10.2. kalbos kursuose _____
- 10.3. darbo biržos kursuose _____
- 10.4. šeštadieninėse (sekmadieninėse) tautinių mažumų mokyklose _____

10.5. seminaruose _____

10.6. kitur (prašome nurodyti) _____

11. Turėdami galimybes, kur dar norėtumėte mokytis?(galima pasirinkti kelis atsakymų variantus):

11.1. formalaus švietimo įstaigose Lietuvoje _____

11.2. formalaus švietimo įstaigose užsienyje _____

11.3. neformalaus tęstinio profesinio mokymosi kursuose Lietuvoje _____

11.4. neformalaus tęstinio profesinio mokymosi kursuose užsienyje _____

11.5. darbo vietoje _____

11.6. savarankiškai _____

11.7. daugiau mokytis nenorėčiau _____

11.8. kita (prašome įrašyti) _____

12. Kokioje srityje planuojate tobulinti savo žinias? (galima pasirinkti kelis atsakymų variantus):

12.1. valstybinės (lietuvių) kalbos _____

12.2. užsienio kalbų _____

12.3. kompiuterinio raštingumo _____

12.4. menų _____

12.5. buhalterinės apskaitos _____

12.6. verslo pagrindų _____

12.7. srityje, kurią pasiūlys bei mokymą apmokės darbo birža _____

12.8. kita (prašome nurodyti) _____

13. Jūsų mokymosi motyvacija neformaliose švietimo įstaigose:

13.1. mokytis skatina augantys reikalavimai darbo rinkoje _____

13.2. darbdavio keliami reikalavimai _____

13.3. mokausi, kad gaučiau papildomą darbą ir pagerinčiau materialinę padėtį _____

13.4. baimė prarasti darbą _____

13.5. galimybė įgyti profesiją _____

13.6. galimybė siekti karjeros, tobulėti _____

13.7. kita (prašome įrašyti) _____

14. Jeigu norite mokytis, bet nedalyvaujate neformaliame švietime, kokios priežastys trukdo?

14.1. trūksta informacijos apie mokymosi institucijas _____

14.2. laiko stoka _____

14.3. trūksta lėšų _____

- 14.4. mokymąsi sudėtinga suderinti su darbu _____
- 14.5. sudėtingos mokymosi programos _____
- 14.6. turimų žinių pakanka _____
- 14.7. kita (prašome įrašyti) _____

15. Kokie sunkumai, Jūsų nuomone, dažniausiai iškyla tautinių mažumų atstovams ieškant darbo?

- 15.1. valstybinės (lietuvių kalbos) mokėjimo įgūdžių trūkumas _____
- 15.2. Jūsų tautybė _____
- 15.3. bendravimo įgūdžių trūkumas _____
- 15.4. verslumo trūkumas _____
- 15.5. užsienio kalbų nemokėjimas _____
- 15.6. kompiuterinis neraštingumas _____
- 15.7. sunkumų nėra _____
- 15.8. kita (prašome nurodyti) _____

16. Kaip manote, kas daro didžiausią įtaką tautinių mažumų atstovų įsidarbinimui? (galima pasirinkti kelis atsakymų variantus):

- 16.1. išsilavinimas ir profesinis pasirengimas _____
- 16.2. darbo patirtis/ įgūdžiai _____
- 16.3. motyvuotas profesijos pasirinkimas _____
- 16.4. asmeninės savybės (aktyvumas, noras rimtai dirbti, savarankiškumas ir kt.) _____
- 16.5. tėvų finansinė padėtis _____
- 16.6. galimybės įsidarbinti kitame mieste/šalyje _____
- 16.7. darbo birža ir jos teikiamos paslaugos _____
- 16.8. kita (prašome nurodyti) _____

17. Ko, Jūsų nuomone, reikėtų, kad galėtumėte greičiau įsidarbinti?

- 17.1. gebėjimas pateikti darbdaviui savo privalumus / darbiniai įgūdžiai _____
- 17.2. išmokti konkrečios profesijos _____
- 17.3. pakelti kvalifikaciją ar persikvalifikuoti _____
- 17.4. išbandyti darbo paieškos būdus _____
- 17.5. tėvų, draugų (pažįstamų) materialinė pagalba _____
- 17.6. naudingos pažintys _____
- 17.7. kita (prašome nurodyti) _____

18. Jeigu esate ne lietuvių tautybės atstovas, ar tai riboja Jūsų galimybes siekti mokslo neformaliojo švietimo įstaigose bei gauti norimą darbą?

18.1. riboja galimybes siekti mokslo _____

18.2. mano tautybė neturi jokios įtakos mokslui _____

18.3. darbdaviui svarbiausia mano darbo rezultatai, o ne tautybė _____

18.4. apmaudu, kad įsilavinę kitų tautybių žmonės turi problemų ieškant kvalifikuoto darbo _____

18.5. kita (prašome nurodyti) _____

19. Ar esate patenkintas (-a) Jūsų gyvenamojoje vietoje organizuojamo neformaliojo mokymo kokybe ?

19.1. patenkintas _____

19.2. iš dalies patenkintas _____

19.3. nepatenkintas _____

19.4. kita (prašome nurodyti)

Ačiū už Jūsų pagalbą ir objektyvius atsakymus.